

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА
СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА
У НОВОМ САДУ.

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА ЖИЛ ВЕРНА:

Ишло је на штампе:

1. Господар света Дин. 12 —
2. Село у ваздуху Дин. 14 —
3. Архиепаг у пламену Дин. 15 —
4. Свет под морем Дин. 20 —

У штампи су:

- Светљина на крај света
Провала мора
Царев гласник (Михајло Строгов) у 2 књиге
Лов на метеоре
Двадесет хиљада миља под морем
Сенер против Југа
Јужна звезда
Црва Индија
Варош која плива
Златни вулкан
Тајанствено острво
Пут око средишња земљиног
Путовање око земље за 80 дана
Кенчелер

7 јуна 1923
Београд.

Београд - Београд
Мај 1909.

СВЕТ ПОД МОРЕМ

ПРИПОВЕТКА

ЖИЛА ВЕРНА

ПРЕВОД С ФРАНЦУСКОГ

У НОВОМ САДУ

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА

САДРЖАЈ:

	Страна
Пловистена	8
За и против	11
Како које господи	18
Нид Леид	24
На срећу!	33
Свом снагом паре!	40
Кит непознате врсте	50
Мобил и мобил	59
Нид Леид се лути	69
Човек на воде	77
„Наутилус“	87
Све електрицитетом	96
Неколико цифара	103
Црна Река	108
Писмени позив	118
Шестња по равници	127
Шума под морем	133
Четири хиљаде миља испод Тихог Океана	140
Вашкоро	144
Торесов Морсуз	151
Неколико дана на копњу	160
Муња капетана Нема	174
Egri Soulla	187
Корално царство	197
Индијски Океан	206
Нов предлог капетана Немо	214
Зрно бисера од девет милиона	225
Црвено море	233
Циновски полипи	242
Једна хекатомба	246
Последње речи капетана Нема	255
Закључак	261

ПРВИ ДЕО

ГЛАВА ПРВА.

Пловистена

Година 1866. значајна је са једног чудноватог догађаја, једног колико неразјашњивог толико и непојмљивог природног појава, кога, без сумње, нико није заборавио. И да не говоримо о свакојаким гласовима који обеспокојаваху свет у пристаништима и раздраживаху духове по унутрашњости континента, доста је да напоменемо, да морепловци беху нарочито потресни. Трговце, власнике лађа, капетане, скипере и мастере како европске тако и америчке, офицере на марини, војнике свију земаља, а после ових, владе разних држава и једног и другог континента забринуо је овај факт у највећој мери.

И доиста, од неког времена, многе су лађе сусретале „**нешто грдно**“, нешто дугачко, вретенасто, кад што осветљено фосфорном светлошћу, и несравњено брже и грдосније и од самога кита.

Факта што се одношаху на ову појаву, и што беху побележена по различитим бродарским књигама, потпуно се слагаху односно структуре предмета или бића о коме је реч, даље односно несрачуњиве брзине њених двизања и покрета с места на место, као и особитог живота којим канда беше одарено. Да је то био какав кит, он би доиста превазизлао својом запремином све оне, што их је наука у класе ставила до тога доба. Ни Кивије, ни Ласепед, ни г. Димерил па ни г. Катрфаж не

би потврдили, да постоји такво чудовиште — бар не би потврдили да су га видели својим рођеним научничким очима, а то би се тек звало видети!

Ако усвојимо начин посматрања који је понављан у неколико пута, па одбацимо скромне оцене по којима је овај предмет имао у дужину две стотине стопа, и сузбијемо претерано јавно мњење које га представљаше миљу широко а три дугачко, могли би, међу тим, као у тврдо рећи, да је овај чудновати створ у многومه превазишао све оне димензије, које су иктиологисти изнели до тог доба — ако т. ј. постојаше.

Но ово постојаше: факт сам по себи није се могао одрећи, па још кад се узме на ум она склоност, која навек гони човечји ум ва веровање у чудеса, лако се даје разумети узбуђење, које у свакоме беше пробудио овај натприродни појав. Није било ни мислити, да га је ваљало бацити у ред басана!

И заиста, лађа „Гувернер Хигисон“ срела је ову покретљиву масу на 5 миља ка истоку од аустралских обала. Капетан Бакер држаше с почетка да је пред њиме какав непознати морски гребен. Шта више опремаше се, да му одреди тачан положај, кад, *а два водена млаза пиштећи сукнуше из овог непојмљивог предмета на 250 стопа високо у ваздух*. Дакле, осим ако на томе гребену нема водоскока из којих од времена на време избијају водени млазеви, „Гувернер Хигисон“ хтео не хтео, имађаше посла са неким дотле непознатим сисарем који на шкргама избациваше млазове од воде, ваздуха и паре.

Сличан факт приметила је 23. јула исте године, у Тихом Океану лађа „Христован“. Дакле ова необична животиња могоше чудноватом брзином да прелази с места на место, пошто је у међувремену од три дана лађе Governor Higginson и Cristobal Colon видеше на двема различитим тачкама на карти, које су удаљене једна од друге више од седам стотина морских миља.

Петнаест дана доцније, на две миље одатле, „Хелвечија“ и „Шенон“ путујући једна другој у сусрет, у оном делу Атлантика што лежи између Савезних Држава и Европе, уочише и једна и друга чудовиште на $42^{\circ} 15'$ сев. ширине и $60^{\circ} 35'$ западне дужине од гриничког подневка. При том једновременом посматрању држало се, да се може оценити дужина тога сисара, у најмању руку, на више од три стотине и педесет стопа енглеских, пошто „Шенон“ и „Хелвечија“ беху мање просторности него ли он, ма да имађаху сто метара од кљуна до варке. Но и највећи китови, као што су они који посеђују обале: Алеутских острва, Куламок и Умгулил, никада нису претерали дужину од педесет и шест метара — питање је, да ли су је баш и достигли?

Оваки гласови стижаху један за другим: нова посматрања што су чињена на лађи „Лепереру“, судар између „Етне“ и грдосије, један протокол који су уредили официри с француске фрегате „Нормандије“, један врло добар снимак, који је израдио штаб на лађи „Лорд Клајду“, дубоко потресосе јавно мњење. У земљама где људи беху лакомислени, збијала се шала са овом природном појавом, али озбиљне и практичне земље, као Енглеска, Америка и Немачка, јако се забринуше.

Свуда по већим друштвима, чудовиште поста у моди. У каванама певаху о њему, у журналима га ружаху, у позориштима представљаху. Шарене лажи беху тада добиле прилику, да се појаве у најразноврснијим бојама. По листовима могле су се видети све измишљене и гигантске животиње почев од белог кита, страшног „мабеј-дика“ из северна предела, па све до препреденог кракена, који је у стању да својим брковима омота лађу од пет стотина тона, па да је одвуче у океанске дубине.

На ново прештампаваху каталоге из старијег доба, Аристотелова и Плинијева мишљења су тврдила, да заиста постоје оваке грдосије, и најзад извешћа госп. Ариштона, коме одмах ваља поверовати, само кад каже, да је видео са лађе „Кастилац“ 1857. године ову змијурину која је некада долазила само у мора старог „Конститусионела“.

Тада се изводи бескрајна полемика између „верних и неверних“ у друштву научника и научничких листова. „Питање о чудовишту“ дражило је умове. Научни листови у борби са онима што беху производ уображења и духа човечјег, просуше море мастила за време ове знамените борбе; шта више неке од њих и две, три капи крви, јер са морске змијурине пређоше на највредносније задиркивање личности.

За пуних шест месеци вођен је рат с промењивом срећом. Нижа штампа бораше се са неисцрпним жаром против статута географског завода у Бразилији, краљевске академије наука у Берлину, британског удружења, као и против научничких великих листова у Францускј и на страни. Њени оштроумни писци, држећи се једне Линеове речи, коју цитираху противници чудовишта, збиља тврђаху, да „природа не ствара накараде“, преклињући своје савременике, да не утерују у лаж природу тиме, што верују да има неких кракена, морских змијурина, „мабеј-дика“ и осталих измишљотина махнитих морепловаца. Најзад у чланку једног сатиричког, врло опасног листа, најомиљенији његов уредник, који се пачаше у све и сва, некако допеља до чудовишта, као оно Хиполит, зададе му последњи удар, те му угаси свећу усред најбурнијег и свеопштег смеја. Досетљивост је победила науку.

Првих месеци 1867. год. чињаше се, да је питање заборављено, и није било изгледа, да ће се поново појавити, када нова факта дођоше публици до знања. *Сад већ није било речи о томе, како ће да се реши једно научно питање, већ како ће да се избегне истинска и озбиљна опасност.* Питање доби сасвим други вид. Чудовиште постаде острвић, гребен, стена али пловистена, непојмљива и неопредељива.

5. марта 1867. године „Моравиан“ из друштва „Монтреал Океан“ налазећи се ноћу на $27^{\circ} 30'$ ширине и $72^{\circ} 15'$ дужине, окрзну са својим боком о неку стену, која не беше назначена ни на једној карти на овом прибрежју. Уједињена снага од ветра и њених четири стотине коњских снага паре, тераше је брзином од тринаест педа. Нико не сумња, да би „Моравиан“, како се при судару беше провалио, потонуо заједно са својих две стотине тридесет и седам путника, које враћаше из Канаде, само да му не беше и ванредно доброг коша.

Случај се деси око пет сахати из јутра, у прозорје. Официри са страже јурнуше на задњи крај лађе. Они посматраше океан најтачнијом пажњом, али не смотрише ништа друго, до врло јаку бразду, која се ломљаше на шест стотина метара одатле, као да је по површини течној нечим силно ударено. Пошто одредише то место на карти, „Моравиан“ продужи свој пут без видљиве штете. Да ли се сударио с каквом стеном испод мора или каквим грдним остатком од бродолома, није се могло тачно сазнати. А пошто је испитан тонући део од лађе у бродарници, видело се, да је размрсан један део од киле, т. ј. главног балвана на лађи.

Овај факт, безгранично важан сам по себи, био би можда заборављен као толико других, да се, после три недеље, не појави на ново и под истоветним окол-

ностима, Само благодарећи народности лађе, која је пала као жртва овог новог судара и благодарећи добром имању друштва, коме припадале ова лађа, могаше се овај догађај рашчути бескрајно далеко.

Свако зна име славног енглеског бродара Кинарда. Овај мудри индустријалац основа 1840. год. поштанску службу између Ливерпула и Халифакса са три дрвене лађе на точковима, са снагом од четири стотине коња и запремином од 862 тона.

После девет година имаће друштвено умножи се са четири лађе од по шест стотина педесет коња и хиљаду осам стотина тона, а још две године доцније са две друге лађе, веће и по снази и по тонажи. Године 1867. друштво је имало дванаест лађа, од којих осам беху на точковима а четири са вретеном.

Што износим ове појединости, то је само за то, да сваки зна од каквог је значаја ово друштво за прекоморске транспорте, које је добро познато свему свету са тачног отправљања послова. Никакво предузеће за прекоморска пловљења није вештије руковођено; никакав рад није крунисан бољим успехом. За двадесет и шест година, лађе Кинардове прешле су две хиљаде пута атланско море и ни једно путовање није омашено; никада се не деси задоцнење; никада се не изгуби ни писмо, ни човек, ни лађа. Зато путници претпостављаху пругу „Кинард“ свакој другој, као што се то види из званичних извештаја. Рекавши то, нико се не ће чудити, зашто се толико разгласио немио догађај, што задеси најлепши му стимул.

13. априла 1867. год. море беше дивно а поветарац таман баш као што ваља. „Шкотија“ се тада налазаше на $15^{\circ} 12'$ дужине и $45^{\circ} 87'$ ширине. Креташе се брзином од тринаест педа и четрдесет и три стотине

са парном машином од својих хиљаду коњских снага. Точкови јој хватаху сасвим правилно по мору. Пруга до које лађа беше у води, показиваше шест метара и седамдесет сантиметара, а запремина јој је износила двадесет и четир кубна метра.

У 4 сата и 18 минута увече таман се путници беху искупили у великом салону на ужину, кад, а на трупу „Шкотије“ показа се лаки потрес баш с бока, мало иза точка, с леве стране.

„Шкотија“ није наишла, већ је на њу наишло и ударило некакво оруђе, које, канда је било пре пробојно вега рушеће. Потрес се чињаше тако слаб, да испрва нико с лађе не обрати пажње на њ, изузимајући неколико радника на дну коша, који истрчаше на кров вичући: „Ми тонемо! Ми тонемо!“

Путници се запрепастише, али их капетан Андерсон набрзо умири. И заиста опасности није ни било. „Шкотија“ подељена у седам преграда дуваровима што не пропуштају воду, могаше пркосити без штете рупи кроз коју куљаше вода.

Капетан Андерсон с места оде у доњи део лађе. Он се увери да је пета преграда поплављена водом, а по брзипи којом је вода јурила унутра, могаше се мислити, да је рупа била прилично велика. На велику срећу, у овом одељку не беху казани, јер би се ватре нагло погасиле.

Капетан Андерсон заустави одмах лађу и један се морнар гњурну, да види колика је штета. После неколико тренутака потврди се, да има једна рупа два метра широка на трупу од лађе што лежи под водом. Толика рупа није се могла запушити и „Шкотија“ са точковима до пола огрезлим у води, мораде тако да продужи пут. Тада се налазише на три стотине миља од гребена Клира, а три дана доцније но обично, уђе у ба-сен друштвени, што је јако запрепастило Ливерпулце.

Инжињери приступише тада прегледу „Шкотије“, која беше избачена на суво. Чисто не моглоше да верују својим очима. На два метра и то испод црте до које лађа тоне, зјапила је рупа у виду равностраног троугла. Прелом гвозденог лима, био је савршено правилан. Мора, дакле бити, да је пробојни алат, који је ту рупу начинио, од неке необичне врсте — тако, да пошто се захуктао чудноватом силом те пробио лим од четири сантиметра, морао се сам вратити услед неког одбојног покрета, који је савршено непојмљив.

Ето такав беше последњи факт, који је с краја на крај изнео тај резултат, што је поново распалио јавно мњење. И заиста, од то доба све несреће на мору, које нису имале одређени узрок, приписиване су томе чудовишту. Ова фантастична животиња натовари на своја леђа одговорност за све бродоломе којих, по несрећи, беше знатан број, јер на три хиљаде лађа, чији се губици рачунају сваке годане у Бироу Вариетас, број упропашћених пароброда и једрилица није мањи од две стотине, претпостављајући да су пропале и с путницима и с робом, по томе што не дадоше од себе никаква гласа!

Еле то беше „чудовиште“, што га, праведно или неправедно, оптуживаху због њиховог нестајања, и благодарећи њему, како саобраћај између равних делова света, постајаше све то опаснији, јавно мњење изјави и одрешито захте, да се најзад мора курталишу, ма под коју цену, ове страшне немани.

ГЛАВА ДРУГА

За и против

У време кад се појавише ови догађаји, ја се враћах са научне експедиције, која беше предузимана по нездравим пределима у Небраској у Сједињеним Државама. Будући професор у музеуму природне историје у Паризу, француска ме влада беше придодала овој експедицији. После шестомесечног бављења у Небраској, вратим се у Њу-јорк при крају месеца марта, пребогат и дивним збиркама. Мој полазак у Француску беше уречен за прве дане месеца маја. За то време, дакле, хтедох да уредим своје минералошко, ботаничко и зоолошко богатство, кад, а догоди се овај несрећни случај са „Шкотијом“.

Ја сам био савршено познат са питањем на дневном реду; а како и не бих. Читао сам и читао све америчке и европске листове, па ипак ништа више не докучих. Та ме тајанственост мучаше. Не могући да себи створим једно мишљење, ја лебђах између највећих крајности. Да ту беше неки ђаво, није требало ни посумњати, а неверници беху позвани, да метну свој прст у рану „Шкотије“.

Кад сам дошао у Њу-Јорк питање беше у пуном јеку. Претпоставка о неком острвцу што плови, о некој непојмљивој стени, коју подржавају неколико некомпетентних умова, беше савршено напуштена. И, за цело, мањ ако ова стена не имађаше у себи какву машину, иначе не знам како се могаше тако брзо кретати с места на место.

Тако се одбаци и претпоставка о неком трупу лађином што се ваљаше у мору, о неком грдном измету морском, а све услед брзог кретања с места на место.

Еле осташе само још два начина, на које беше

могућно решити ово питање, услед чега се створише присталице двеју значајних странака: с једне стране они, који држаху, да је то неко чудовиште са колосалном снагом, а с друге они, који држаху да је то нека „подморска“ лађа са неизмерном покретном снагом.

Но ова последња претпоставка није се могла хватати у коштац са истраживањима која су чињена у оба света. Није било ни мислити, да један приватан човек располаже са таквим механичним апаратом. Где и кад је могла бити направљена, и како се могла држати у тајности?

Цигло каква влада моглаше имати такву рушећу машину, а у овом ужасном времену када човек лупа главу на који ће начин да усаврши ратно оружје, могућно је да је каква држава, кријући од осталих, покушала да опроба ову страховиту направу, После шаспота — торпили, после торпила подморски „овнови“, за тим — реакција. Бар се ја у то надам.

Али претпоставка да је то можда, нека ратна машина, паде пред изјавама свију влада. Како је ту била реч о општем интересу, но што је прекоморски саобраћај много страдао, не моглаше се сумњати у искреност влада. У осталом, како би се могло и помислити, да се прављење ове поморске лађе измакне оку публике? У таким приликама врло је тешко и обичном човеку сачувати тајну, а савршено је немогућно држави, над којом јогунасто бде остале силе супарнице !

Дакле, пошто беше извршена истрага у Енглеској, Француској, Русији, Пруској, Шпанији, Америци, па и самој Турској, претпоставка о подморском монитору беше савршено одбачена.

Еле чудовиште изби опет на површину, уз пркос непрекидним спрдњама, којима га је честила

штампа, и пошавши оним путем, уображења се наскоро заведоше најбудаластим странпутицама и сањаријама. Дошавши у Њу-јорк, многе ме личности удостојише високе части, тражећи моје мишљење о познатом појаву. Ја сам издао у Француској једно дело које се зове „Тајне великих дубодолина подморских“. Ова књига, која је наишла на одобравање научиог света, начинила ме је специјалистом у овој доста важној партији природне историје. Тражено је да дам своје мишљење, а ја све док могах одрицати да исти факт одиста постоји, ограничавах се на савршено одрицање. Али наскоро дотеран до дуvara, не имађах куд ни камо, већ дадох моју реч. Шта више велечасни Петар Аронакс, професор у „париском музеуму“, беше опоменут од „Њу-јорка Хералда“, да је крајње време, да формулишем какво такво мишљење.

И учиних ту жртву. Проговорих за то што се не могаше ћутати. Претресах питање са сваке стране, политички и научнички, и овде ево износим свршетак једног повећег чланка, који сам отштампао у броју од 30. априла.

„И тако дакле, рекох, пошто разложих све редом хипотезе, одбацивши сваку другу претпоставку, мора се признати, да има нека бескрајно снажна морска животиња.

„Велике дубине океанске савршено су нам познате*) Сонда није могла допрети до њих. Шта се догађа у тим далеким понорима? Какве животиње станују и могу становати на двадесет или четрдесет миља испод водене површине?

Какак је организам у ових животиња? Једва ако можемо нагађати.

*) Топовско ђуле на дугачком ужету. Има таквих сонда, којима се мери и топлота океанских слојева. Прев.

„Међу тим решење питања, које је мени дато може изазвати дилему:

„Или познајемо све видове животиња, које живе на нашој планети, или их не познајемо.

„Ако не познајемо све, ако у природи има још тајана за нас у науци о рибама, то није ништа појмљивије него признати, да има нека риба или кит сасвим новог вида, или шта више и рода новог, а склопа, у главноме „ритског“, који живи у воденим слојевима до којих не допире оловна кугла, и коју какав било случај, воља, или баш ако хоћеш и ћуд, гони од времена на време на површину океана.

„На против, ако познајемо све видове живих створова, мора се животиња о којој је реч, тражити међу морским животињама, које су већ уписане у каталог, и, у том случају, ја сам готов признати да постоји **нарвал-див**.

„Обични нарвал или зубороги нарвал често досеже дужину од 60 стопа. Упеторостручите, удесеторостручите само тај размер; дајте тој цетацеи снагу која ће одговарати телу јој, увеличајте њено обранбено оружје, па ћете добити животињу какву хоћете. Она ће имати размер који су јој одредили официри са „Шенона“, оруђе, које је у стању да пробије „Шкотију“, и снагу, којом је кадра да провали кош каквог стимера.

„Заиста, нарвал је, по казивању извесних природњака, наоружан неком врстом филдишног мача, неким оштроперцем. То му је главни зуб, јак као челик. Нашло се неколико оваквих зуба у телу китовом, које нарвал напада вазда са успехом. Други су опет с тешком муком ишчупани из оног дела лађиног што лежи под водом, који су скроз пробили, као оно кад се сврдом проврти буре. Музеј медицинског факултета у Паризу има један од ових обранбених зуба, који је два

метра и двадесет пет сантиметара дугачак, а четрдесет и девет сантиметара широк у основи.

„Еле, замислите оружје десет пута јаче, а животињу десет пута снажнију, пустите је нек плови брзином од двадесет миља на сахат; помножите јој масу са двоструком јој брзином, па ћете добити снагу, која је у стању да производи подобне катастрофе.

„Дакле, све док се не добију опширнија извешћа, ја сам мњења, да је то некакав **зуборог** колосална тела, наоружан не копљем, већ правим резом, као оно оклопнице, са истом снагом и покретном брзином.

„Тако би се могао објаснити овај непојмљив појав — осим ако ништа и не постоји, у пркос свему ономе што се назрело, видело и осетило а то је још врло могућно!“

Ово последње беше подло од меве, али ја хтедох у неколико да очувам моје професорско достојанство, како не бих и сувише дао повода Американима, да се смеју, а они, богме, кад се стану смејати, не знају шта им је доста. Ја се резервисах, ма да у дубини душе бејаш и сам мишљења, да постоји неко „чудовиште“.

О моме чланку вођаху се живе препирке, што га јако разгласи. Он стече неки број присталица. У осталом, решење које беше у њему изнесено, остављаше широко поље уображењу. Дух човечји налази задовољства у стварању дивовских, натприродних бића. Еле море је у потпуном смислу најбоља средина за њих, једино место где се ови дивови, поред којих се сувоземне животиње, слоновии и носорози, чине као какви кепеци могу рађати и развијати. Течне масе преносе највеће врсте познатих сисара, а можда крију у себи мекушце са грдном телесином, за тим љускаре које је страхота и погледати као што би били морски раци од стотину метара. А зашто не? Некад сувоземне животиње, за време геолошких епоха, четворониги, четвороруки, рептилије и птице беху као неке ди-

вовске лађе, Творац их је салио у неком прегрдном калу, а време их је мало по мало дотеривало. Па зашто као да није очувало, у својим непознатим амбисима, којег грдног представника живота из другог доба, пошто се оно никад не мења, док се тврда земља готово непрекидно мења? Зашто не би оно у себи скривало последње видове титана, код којих су векови то што у нас године, а милијуни година—векови?

Него ја се заносим сновима о којима ми не приличи да говорим. Мир оним химерама, које је време за мене преобразило у страшне истине. Понављам опет, тада се створи мишљење односно суштине природних појава, и свет без спора прими претпоставку, да живи некакав чудновати створ, који се сасвим разликује од баснословних морских змијурина.

Али док једни сматрају да имају само да реше једно научно питање, други практичнији, нарочито у Америци и Енглеској, беху мишљења, да се море курталише овог чудовишта, како би био осигуран прекоморски саобраћај. Трговачке и индустријске новине расправљаху ово питање нарочито с те тачке гледишта. „Шипинг енд Меркантил Гавет“, „Лојд“, „Пакбо“, „Ревии маритим е колонијал“, сви листови осигуравајућих друштава, који пређаху, да ће подићи таксе изнад номиналне вредности, беху једнодушно на овој тачци гледишта.

Пошто се јавно мњење изјасни, савезне америчке државе беху прве које изиђоше на среду. У Њу-јорку чињене су припреме за експедицију која ће гонити нарвала. Једна фрегата са оштрим кљуном и врло брза, „Аврам Линклен“, намераваше да се што пре пусти на море. Арсенали беху широм отворени команданту Фарагиту, који живо подстицаше оружање своје фрегате.

Управо онако, као што се то вазда дешава, чим се рашчу, да ће да се иде у потеру за чудовиштем, оно се више не појави. Прођоше два месеца а нико не чу ни беле о њему. Ни једна лађа не наиђе на њ. Канда онај једнороги беше сазнао за завере које се коваху против њега. Та о њему се толико говорило, па чак и самом телеграфском жицом испод мора!

За то су шаљивчине тврдили, да је ова „фина шпица“ зауставила неки телеграм, па се њиме користила.

Дакле пошто је фрегата наоружана за далеко ратовање и снабдевена страшним алатима и справама за риболов, не знађаше се куда ли ће и на коју страну. Нестрпљење постајаше све веће и веће, кад, а 12. јула начу се, да је „Тампико“, стимер од пруге Сан-Франциско-Шангај, видео ту животињу, пре три недеље у северним морима Тихог Океана.

Ова новост узбуди свет до крајности. Команданту Фарагиту не допустише ни двадесет четири сахата рока. Сва храна била је укрцана. Сви магацини беху пуни, набијени угљеном. Ни један човек није фалио. Требаше само још да потпали своје пећи, да загреје казане и да дигне котве. Ни по дана одоцнења не би му се опростило. У осталом, командант Фарагит и сам је тражио да се што пре отисне.

Три сата раније, но што ће „Аврам Линкн“ оставити бруклинско пристаниште, добијем следеће писмо:

„Господину Аронаксу,
професору у париском музеју
Фмфс Евенју хотел, Њу-Јорк“.

Господине,

„Ако хоћете да се придружите експедицији „Аврам Линклина“, савезна ће се влада радовати што ће Француска бити у вама заступљена при овом предузећу. Командант Фарагит ставља вам на расположење једну кабину.

Ваш срдачни

Ј. — В. Хобсон,
секретар морине.“

ГЛАВА ТРЕЋА

Како хоће господин

На три секунда пре него што сам добио писмо Ј.-В. Хобсона, нити сам мислио да идем у потеру за „зуборогим“, нити да испитујем северозападне теснаце. А три секунда после писма честитог секретара морине, увидех да је мој прави позив, једини циљ живота, да го-ним чудовиште и спасем море од те страшне напасти.

Међу тим, тек што се бех вратио са тешког и уморног пута, жудан мира и покоја. Једина ми жеља беше да видим своју постојбину, свој мали стан у ботаничкој башти, и своје миле и драгоцене збирке! Али ништа не могаше да ме задржи. Заборавих на умор, на пријатеље, на збирке, речју заборавих на све, па се слепо и без икаква размишљања одазвах позиву америчке владе,

„У осталом мишљах, сваки пут води у Европу, а зуборог биће тако добар, те да ме одведе на обале француске. Ова честита животиња даће се ухватити у европским морима — на моје лично задовољство — и

ја нећу да однесем мање од пола метра од његовог филдишног сечива у музеум природне историје.

Али, међу тим, ваљало је тражити овог нарвала у северним крајевима Тихог Океана а то је значило, да би ваљало ићи путем наших противножника, те се вратити у Француску.

„Савет!“ викнух узбуђеним гласом.

Савет беше мој послужитељ. Добродушан момак, који ме праћаше на сваком путу; ваљан Фламанап, кога вољаш и који ми враћаше љубав у пуној мери; једно створење хладнокрвно по природи, тачно из начела, а ревносно из навике, мало хајући за незгоде у животу, веома поузданих руку, способан за сваку службу, и уз пркос своме имену никад никоме не даваше савета — па и онда кад је запитан за савет.

Имајући додир са научницима из маленог круга наше ботаничке баште, Савет беше нешто научио од њих. Ја имађах у њему прекаљеног специјалисту за класификовање у природној историји, он прелазаше акробатском брзином лествицу од грана, група, класа, подкласа, редова, фамилија, родова, подродова, врста и видова. Класификовати — а то му беше и срце и душа — и више ништа не знађаше. Врло искусан у теорији груписања, али никакав практичар, тако да би рекао е не би умео распознати ни пота из реда китова! А међу тим какав ваљан и честит момак.

Има већ десет година од како ме Савет прати свугде, куд год ме наука позове. Да бар један пут што примети односно дужине пута или умора! Закопчао би пређице на својој кожној торби, а неби ни беле прословио, па макар се то путовало у Кину, Конго, било то ма и на крај света.

Ишао је на ову страну као и на ону, а не питаше ништа више. У осталом беше здрав ко тресак; беше чврстих мишића, али без нерава, бар се тако чињаше — а што се тиче морала, е ту је тек био јак!

Имађаше тридесет година; старост његова беше наспрам старости његовог господара у истом односу, у коме су петнаест и двадесет. Нека ми се не замери, што ћу рећи, да ја тада имађах четрдесет година.

Али, Савет имађаше и једну махну. Крајан формалист, он ми увек говораше у трећем лицу — тако да често постајаше и досадан.

„Савете!“ још једном понових, а већ се бех почео, грчевитом руком, спремати за полазак.

Могаше насигурно рачунати на овог оданог момка. Обично ја то никад не питах хоће ли или не ће да ме прати на путу; али тада беше реч о експедицији, која се могаше бескрајно продужити, о гоњењу једне животиње, која је у стању да размрска лађу као љуску од ораха. Богме, беше ту места и за најхладнокрвнијег човека да се домишља. А шта ли ће рећи Савет?

„Савете!“ викнух и по трећи пут.

Савет се појави.

„Господин ме зове?“ рече улазећи.

— Јест момче, спремиме мене а спремиме се и сам. За два сата крећемо се на пут.

— Како хоће господин, одговори Савет мирно.

— Не смемо ни часка оклевати. Сложи у сандуке све што ми за пут треба: хаљине, кошуље, чарапе. Не број колико, већ што можеш више. Само жури.

— А збирке господинове? — примети Савет.

— Доцније ћемо се о њима побринути.

— Шта! Зар толики „архиотеруми“, „хирако-теруми“, „ореодони“, „херопотамуси“, и толики други костури господинови па?...

— Оставићето их у гостионици на чување.

— А рогато свинче господиново?

— Храниће га док се ми не вратимо. У осталом ја ћу наредити, да се испошље у Француску сав наш зверињак.

— Па ми, онда нећемо у Париз?

— Ако... та да... за цело... одговорих околишећи, само што ћемо ићи странпутицом.

— А којом то странпутицом хоће господин?

— Ох, та то је маленкост! Пут не ће бити са свим прав, и то је све. Путоваћемо на „Аврам-Линклену“.

— Како господин нађе за добро, мирно одговори Савет.

— Ти знаш, драги мој, реч је о чудовишту, о чувеном нарвалу... Хоћемо да очистимо мора од њега?... Писцу дела од две свеске, у којима се говори о „Тајнама великих дубина подморских“, не може образ да поднесе а да се не отисне на море са командантом Фарагитом. Та то је славна мисија.. али и опасна: човек не зна куда иде! Ове животиње могу још бити и веома ћудљиве. Но ми ћемо ићи, баш и кад би тако било. У нашег је команданта бистро око.

— Шта буде чинио господин, чинићу и ја, одговори Савет.

— Промисли се добро! Ја нећу ништа да кријем од тебе. То је једно од ових путовања, с којих се не враћа увек.

— Како буде хтео господин, онако!

После четврт часа, наши сандуци беху готови, једним покретом руку Савет је све уредио, и ја бих сигуран, да ништа није заборавио, јер овај момак са истом умешношћу довођаше у ред кошуље и хаљине, као птице и сисаре.

Гостионичарски вратар остави нас у великом трему на првом спрату. Ја се сиђем низ неколико степеница које вођаху у приземни спрат. Ту, на оној грдној каси, која вазда беше опкољена силним светом,

исплатим рачун, наредим да се испошљу у Париз моји дењкови са испуњеним животињама и пресованим (осушеним) биљкама, отворим довољан кредит своме рогатом свињчету, па се са Саветом попнем у једна кола.

Кола, за која платих двадесет динара, сиђоше низ „Бродус“ до „Унион-сквера“, прођоше улицом „Форс-Евенју“ до угла где се састаје са улицом „Бовере-стрит“, зађоше у „Катрин-стрит“, па се зауставише код тридесет четвртог кеја. Ту, „Катринферајбот“ пренесе нас све скупа, и људе и коње и кола, у Бруклин, који лежећи на левој обали „Ист-Ривера“, управо је један крај од Њу-Јорка, и после неколико минута приспесмо на кеј, поред кога „Аврам-Линклен“ избакиваше облаке од црног дима на своја два димњака.

Наш пртљак беше одмах пренесен лађи на кров. Ја полетим ка обали. Распитам за команданта Фарагита. Један морнар одведе ме на најгорњи спрат од задњег краја лађе, и ту нађем једног официра пријатна лика, који ми пружи руку.

„Господин Петар Аранокс?“ рече ми.

— Он главом, одговорих. Командант Фарагит?

— Он лично. Добро нам дошли господине професоре. Ваша вас кабина очекује.

Поздравим се, и, остављајући команданта нека учини припреме за полазак, допустим да ме одведу у кабину, која ми беше намењена.

„Аврам-Линклен“ беше изабран и удешен нарочито за ово ново опредељење. Беше вам то једна врло брза фрегата са стројевима за грејање, који су могли да издрже парни притисак од седам атмосфера. Под тим притиском она достигаше средњу брвину од осамнаест миља и три десетине на сахат, што је доста знатна, па ипак недовољна брзина за борбу са гигантском цетацеом.

Унутрашње уређење фрегате одговарало је свима захтевима бродарским. Ја бејех врло задовољан са својом кабином, која беше на задњем крају, а сучељаваше се са официрском салом.

„Овде ће нам бити врло угодно“, рекох Савету.

— Биће нам, да простите, одговори Савет, ка'но ти Јову у китовој бешици.

Оставим Савета да доведе у ред наше сандуке, а ја изађем на кров да посматрам припреме за полазак.

У томе тренутку командант Фарагит дизаше и последње котве, на којима се држаше „Аврам-Линкн“ у пристаништу бруклинском. И тако, дакле, да се задоцних само за четврт сахата, или још и мање, фрегата би отпутовала без мене. Пропустио би ову изванредну, натприродну и невероватну експедицију, и о којој истинито причање наићи ће, при свем том, на неколике невернике.

Али командант Фарагит не хтеде изгубити из вида, ни час, како би што пре бануо у море; у коме је примећена животиња. Он дозва свога инжињера.

„Је ли довољан притисак?“ упита га он.

— Јесте, господине, одговори инжињер.

„Go ahead“, повика инжињер.

На ову заповест, која беше дата дозивалом, механичари пустише строј што креће точкове. Пара звизну и јурну кроз полуотворене цилиндрице. Дугачки хоризонтални клипови зајецаше и потиснуше дрвена вретена. Лопатице на точковима тапараху по води све брже и брже и „Аврам-Линкн“ величанствено нагну у средину „ферај бота“ и „тендера“*) који беху пуни, натучени гледалаца, и сачињаваху му свиту.

Кејови бруклински и сав део Њу-Јорка који допираше до „Ист-Ривера“ беше прекриљен радознал-

*) Мали пароброди који се придају на службу већим. Прев.

цима. У три маха громогласни усклак. „Ура!“ из пет стотина грла затресоше околину. Хиљадама марама лепршаху се изнад збијене светине и поздрављаху „Аврам-Линклна“, све док овај не стиже на Хедсенски залив, на врх оног дугачког полуострва, на коме лежи варош Њу-Јорк.

Тада фрегата, пловећи од стране „Њу-Ирзеја“ покрај дивотне десне обале, која беше покривена и искићена вилама и замковима, прође између тврдиња, које је поздравише из својих највећих топова. „Аврам-Линклна“ одговори три пута спуштајући и истичући америчку заставу на којој се блистаху тридесет и девет звезда; за тим умеривши брзину на улазу у канал, који беше белегама полукружно означен у доњем заливу што га затвара врх од „Сенди-Ука“, преселе овај песковити језичак, на коме га неколико хиљада гледалаца опет дочекаше са узвицима.

Свита од „гондола“ и „девдера“ пловљаше још за фрегатом и она је допрати до на сам врх „лајт-бота“, где две куле светлише показиваху пут у Њу-Јорк.

У тај мах искуца три часа. Крманош се сиђе у свој чун и дође до наде „гоелете“*), која га очекиваше са раширеним једрилима. Постакоше ватру; точкови још снажније затутњише по води; фрегата пође дуж жуте и ниске обале „Ланс-Ајленда“, а у девет сахата у вече, кад се на северозападу изгуби светлост на „Фајр-Ајленду“, она полети свом силином своје паре по тамној води Атлантског Океана.

*) Лађа на две катарке. Прев.,

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Нид Ленд

Командант Фарагит беше добар морепловац, достојан фрегате, којом заповедаше. Његова лађа и он беху једно исто. Он јој беше душа. Односно питања о цетацеји никаква се сумња не беше породила у њему, и он забрани да се на његовој лађи препире о томе: постоји ли каква животиња или не. Он вероваше у њу као што неке добродушне жене верују у Левиђане а не што беше убеђен, већ што само вероваше. Чудовишта је морало бити, а он ће курталисати море од њега; он се заклео на то. Беше вам то нека врста родоских ритера, богодани Гозон, који иде на сусрет змији што опустошава његово острво. Па сад или ће командант Фарагит убити нарвала, или ће нарвал команданта Фарагита. Ту нема средњег пута, ту се мора „или — или“.

Официри са лађе беху мишљења свога „прет-постављеног“. Ваљало их је само чути како се разговарају, препиру, претресају и рачунају добре и рђаве стране од сукоба с чудовиштем, и како проматрају океан. Више њих стојали би драговољно по читаве сате на катарци, док би такав кулук проклињали у свакој другој прилици. За све време док сунце описиваше свој једнодневни пут, корпе на катаркама беху пуне мрнара, којима даске на крову прљаху ноге и који се ту не могаху скрасити. А међу тим „Аврам-Линклен“ не беше још ни зарио свој оштри кљун у подозриву воду Тихог Океана.

А што се тиче бродарске момчадије, ти вам само мољаху Бога, да се сукобе са зуборогим, а они ће већ умети да га пробуразе харпуном,*) да га извуку на брод и на комаде исеку. У осталом, командант Фарагит, говораше о некој извесној суми новаца од две хиљаде долара, који ће припасти ономе, који буде први опазио животињу, па био он новајлија, мрнар или офицер.

*) Кукасто копље ва убијање китова. Прев.

Нешто све помишљах како се красно изоштраваше вид на броду „Аврам Линклин“. Па и ја не остајох иза осталих, и ја сам не остављах другима свој део свакидашњег посматрања. Фрегати би сто пута боље доликовало да се зове „Аргус“. Једини Савет беше између свију нас, који својом хладнокрвношћу протестоваше против питања, које за нас постаде страсним, тако да беше права противност општем одушевљењу на броду.

Рекох, да командант Фарагит беше снабдео свој брод свима справама којима се лови дивовске цетацеје. Не би боље била наоружана ни каква лађа китоловка. Ми имађасмо све познате алатке, од харпуна, који се баца из руке, па до кукастих стрела и прскајућих куршума. На узвишеном месту, близу кљуна, издужио се топ, остраган, са врло дебелим дуваровима и веома тесном душом. Модел му фигурисаше на светској изложби 1867. год. Ово драгоцено оружје, америчког порекла бацаше, неосетно коничне пројектиле од четири килограма, на средњу даљину од шеснаест километара.

Дакле, „Аврам-Линклин“ имађаше сва средства за рушење, Али имађаше још нешто. Имађаше Нид Ленда, краља међу бацачима харпуна.

Нид Ленд беше Канађанин, изванредно поуздане руке, тако да му не беше равног у његовом страшном занату. Вешт а хладнокрван, смео а лукав — ето такав беше Нид Ленд, и те особине беху у њему до највећег ступња развијене, тако, да се ваљао наћи какав врло препредени кит, или какав особито лукав тел, те да умакне његовом харпуну.

Нид Ленд имађаше око четрдесет година. То беше човек висока стаса — већи од шест енглеских стопа — мушке грађе, озбиљна лица, ћутљив, кашто суров, а плане као ватра како му се стане противуречити. Лице му изазиваше пошту, а у снажном и живом погледу огледаше му се карактер.

Држим да је командант врло паметно урадио што је узео овог човека на своју лађу. Својим оком и мишицом он сам вређаше толико, колико сви остали момци на броду. Ја не умам згодније да га упоредим, него са каквим великим телескопом, који би био у исто доба и топ, увек готов за паљбу.

Који каже: Канађанин, тај вели Француз, и ма колико да Нид Ленд беше недружеван и ћутљив, ипак морам признати, да имађаше неку наклоност наспрам мене. То беше за њега прилика да говори и за мене, да слушам онај стари Реблеов језик, који још животари у неким крајевима канадским. Фамилија харпунарова води порекло из „Квебека“ и она већ образоваше једно племе дрских риболова још у време кад ова варош припадале Француској!

Мало по мало, Нид доби вољу да се разговара и ја радо слушах приче о његовим чудноватим догађајима по поларним морима. О својим борбама и риболовима причаше с неком појезијом. Прича му наличаше на еп, тако, да ми се чињаше канда слушам каквог канадског Омира, који пева „илијаду“ северних предела.

Ја вам описујем овог дрског друга, онако, како га познах у то доба. Ми постасмо стари пријатељи, везани оним непроменљивим пријатељством, које се рађа и везује у најстрашнијим приликама. Ах! добри Ниде да могу, живео бих сто година, само да те се дуже сећам!

А сад, како Нид Ленд мишљаше о морском чудовишту? Морам признати, да никако не вероваше у једнорога, и да он беше једини на броду, који не дељаше опште убеђење. Шта више избегаваше да говори о томе предмету, те ја намислим, да га једног дана мало дирнем о томе.

Једне величанствене вечери 30. јула, што ће рећи три недеље после нашег поласка, фрегата се налазаше на висини белог гребена, тридесет миља далеко од патагонских обала. Бесмо већ прешли поларни круг „Јарца“, а мореузина Магеланова беше на

нешто мање од седам стотина миља к југу. Не ће проћи ни осам дана, а „Аврам-Линклен“ биће на Тихом Океану.

Ја и Нид Ленд седимо на вајвишем кату, ћеретамо то о овоме, то о ономе, и гледамо ово тајанствено море, чије дубине до данашњег дана осташе неприступачне човечјим испитивањима. Сасвим природно поведох реч о дивовскоме једнорогу, па стадох претресати све успехе и неуспехе наше експедиције. Но видећи где ме Нид пустио да говорим а он ни беде да прослови, станем га изазивати на непосредан начин.

„Како то, Ниде, запитах га, да ти никако не можеш доћи до убеђења да одиста постоји цетацеја, коју ми гонимо? Имаш ли нарочитих узрока те си толико неверан?“

Харпунар ме гледаше неко време, за тим се удари руком по широком челу, затвори очи као да хоћаше да се прибере, па напоследку рече:

— Можда имам, господине Аронаксе.

— Па ипак, Ниде, ти, који се занимаш китоловством, који познајеш све велике морске сисаре, те према томе с радошћу и да појмиш поставку о дивовским цетацејама, ти би ваљало да си последњи, који би у то посумњао при таким околностима.

— Та то вас баш и вара, г. професоре, одговори Нид. Нека баш прости људи и верују у изванредне репатице, које лутају по сфери или у нека препотопска чудовишта, која живе у унутрашњости кугле земљине, јер се њима може погледати кроз прсте, али никакав астроном ни геолог, неће примити за готово такве химере. Тако је и са китоловцем. Ја сам гонио многе китове, многе сам пробуразио а многе и убио; али, ма колико да су снажни и добро наоружани, опет за то нити би им реп, нити њихови зуби били у стању, да провале гвоздену поставу каквог стимера.

Па ипак, Ниде, наводе неке лађе, које је нарвал својим зубима скроз пробио.

— Можда дрвене лађе, одговори Канађанин, но ја још никад ништа не видех. Дакле, док не будем уверен о противности, ја одричем да китови, кашалоти или зуборози имају ту снагу.

— Чуј ме, Ниде...

— Нећу, господине професоре, нећу. Све друго што будете хтели, само то не. А да није то можда какав морски паук?...

— Још мање, Ниде. Морски паук је мекушац, а само то име показује, да у њему нема никакве чврстине, Нека је и пет стотина стопа дугачак, опет је морски паук, који никако не припада грани кичмењака, савршено безопасан за бродове, као што су „Шкотија“ и „Аврам-Линклин“. За то треба одбацити у ред басана приче о јунаштвима Кракеновим или другог којег чудишта од ове феле.

— То онда, господине природњаче, прихвати Нид Ленд подругливим гласом, ви не одступате од тврђења, да има нека огромна цитацеа?...

— Тако је Ниде, ја то још једном велим с пуним убеђењем, које се ослања на факта. Ја верујем да има неки сисар, особито чврстог састава, који спада међу кичмењаке, као и китови, кашалоти и делфини, и који је снабдевен неким изванредно оштрим рогом, којем је у стању да почини покор.

— Хм, прогунђа хгрпунар, климајући главом као човек који не да да се убеди.

— Имај на уму, мој честити Канађанине, прихватих ја, да, ако така животиња постоји, ако живи у амбисима океанским, ако похађа течне слојеве, који леже на неколико миља испод површине водене, — она мора да је тако јаког организма, да се не може ни с чим сравнити.

— А нашто јој тај организам? — упита Нид.

— Пошто је потребна неизрачунива снага, те да се одржи у дубоким слојевима и да се одупре њиховом притиску.

— Збиља? рече Нид који ме погледа жмиркавим очима.

— Збиља, да како, а веколико цифара то ће без по муке доказати.

— Ох, те цифре! одговори Нид. Ама ви канда радите с тим цифрама онако, како се вама хоће!

— Хајдемо на посао, Ниде, али не математични. Чуј ме. Замислимо да притисак једне атмосфере, представља водени стуб, висок тридесет и две стопе. У самој ствари, стуб водени биће мање висине, но што је овде реч о морској води, која је гушћа од слатке воде. И тако Ниде, кад се спустиш испод воде, то толико је пута по тридесет и две стопе воде изнад тебе, толико атмосфера твоје тело трпи притисак, што ће рећи толико килограма на сваки квадратни сантиметар површине. Отуда следује да на тридесет и две хиљаде стопа, или од прилике, на две миље и по, хиљаду атмосфера. То значи, да би сваки квадратни сантиметар на површини твога тела трпео притисак од хиљаду килограма, кад би се могао спустити до те дубине у океану. Но, мој честити Ниде, знаш ли колико сантиметара изводи површина твога тела?

— Да чујем, господине Аронаксу.

— Око седамдесет хиљада.

— Толико?

— А како је у самој атмосфери притисак мало већи него што је у једног килограма на кв. сантиметар, то твојих седамдесет хиљада квадратних сантиметара трпе у овом тренутку притисак од седамнаест хиљада пет стотина, шесет и осам килограма!

— И ја то ништа не осећам 7

— Да, ти то не осећаш. А што те до сад није смрвио тако грдан притисак, то је за то што ваздух пробија у твоје тело са истим притиском. Отуда савр-

шена равнотежа између унутарњег и спољњег притиска, који се поништавају, те их ти без муке трпиш. Али сасвим је друкчије у води.

— Да, разумем, одговори Нид, који постаде пажљивији, то је за то, што ме вода окружује али не продире у мене.

— Сасвим тако, Ниде. И тако, дакле, на тридесет и две стопе испод морске површине ти би био под притиском од седамнаест хиљада пет стотина шесет и осам килограма, на тридесет и две хиљаде стопа, под притиском од седамнаест милиона, пет стотина шесет и осам хиљада килограма; то ће рећи да би био спљескан као да су те извукли из хидраулског притискивача.

— До врага! узвикну Нид.

— Е лепо, мој узвишени харпунару, ако сад кичмењаци, који су неколико стотина метара дугачки, а сразмерно тој дужини крупни, живе у таким дубинама, то, како им површина износи на милијуне квадратних сантиметара, мора да и притисак који трпе износи на милијарде килограма. Сад рачунај колики ваља да је отпор коштаног скелета и снага његовог организма, те да може против стати таквом притиску.

— Мора да су, одговори Нид Ленд, оковане гвожђем од осам палаца, као лађе оклопнице,

— Заиста Ниде, и сад можеш помислити какав русвај може да почини једна таква маса бачена на труп од брода.

— Да... заиста... можда — одговори Канађанин, поколебан овим цифрама, али који не попушташе.

— Но, јесам ли те убедио?

— Ви сте ме убедили о једној ствари, господине природњаче, а то је, да ако такве животиње одиста постоје, морају бити тако јаке као што рекосте.

— Али, ако не постоје, јогунасти харпунару, како ћемо објаснити несрећни случај, што се десило „Шкотији“?

— Можда... рече Нид устежући се.

— Но, па реци!

— Пошто то... није истина! — одговори Кана-

ђанин.

Али овај одговор показиваше само јогунство харпунарово и ништа више. Несрећан догађај са „Шкотијом“ не могаше се порицати. Рупе је било и њу је ваљало запушити, а ја мислим да се не може ничим другим као тим доказати, да каква рупа одиста постоји. Но, она се не беше ту створила сама од себе, па пошто је није направила ни подморска стена, нити каква подморска направа, то мора да је од оштрог сечива неке животиње.

Еле, по моме мишљењу, а с обзиром на све разлоге које смо напред развили, ова животиња спада међу кичмењаче, у класу сисара, у групу ликориба, и на послетку у ред китова (цетацеа). Што се тиче фамилије којој припадале, или ће бити из фамилије китова, или из фамилије сирена, или из фамилије делфина. А што се тиче рода и вида, у који би је ваљало уврстити, то беше питање, које је ваљало оставити будућности, да га она расветли. Јер, да би га ми решили, ваљало вам је распорити и разудити ово непознато чудовиште, а да би га распорили, ваљало га је ухватити, да би га ухватили, ваљало га је пробуражити харпуном — што беше посао Нид-Ленда. — да би га пробали харпуном, ваљало га је видети, — а то беше посао свију на броду, — а да би га видели, ваљало га је прво срести — што беше посао пуког случаја!

ГЛАВА ПЕТА

На срећу!

Већ је прошло толико дана, како „Аврам-Линклин“ путује, а још му се није десио никакав случај. Међутим показа се једна околност, која прослави изванредну вештину Нид-Лендову, и у којој се видело, како је поверење требало имати у томе човеку.

На ширини Малуинског мора, 30. јуна, фрегата се сукоби са америчким бродовима, китоловцима, који нам не умедоше ништа рећи о нарвалу. Но, капетан с брода „Монрос“, знајући да је Нид Ленд на броду „Аврам-Линклин“, замоли, да му се овај пошље у помоћ, како би уловио једног кита који се беше ту близу појавио. Командант Фарагит рад да види Нид-Ленда на послу, допусти му да оде на брод „Монрос“. И срећа тако добро послужи нашег Канађанина, да место једног кита, уби два са два харпуна, ударив једног право у срце, а другог закачи после гоњења од неколико минута!

Заиста, ако би се икада чудовиште ухватило у коштац с Нид Лендом, ја не бих јамчио за чудовиште. Фрегата пловљаше ужасном брзином дуж јужноисточне обале. 3. јула стигосмо на улаз Магеланове мореузине, на врху Девиног гребена. Али командант Фарагит не хтеде проћи кроз овај искривудани пролаз и окрену лађу тако, да обиђосмо гребен рог.

На броду сви једнодушво одобрисмо овај поступак. И заиста, бејаше ли могуће, да се наиђе на нарвала у овом тесном мореузу? Многи морнари тврђаху да чудовиште не би могло туда проћи, „и да оно беше превелико за тај посао.“

6. јула, око три сахата после подне, „Аврам-Линклин“ одплови на петнаест миља јужније, ово усамљено острво, ову стену на крај краја америчког копна, коју су холандски морепловци назвали именом своје рођене вароши, гребен Хорн (Рог). Брод беше окренут пут северо-запада и сутра дан точкови са фрегате најзад пресецаху воду Тихог Океана.

„Пази! пази!“ узвикиваху морнари на броду „Аврам Линклин“.

И они страховито разрогачише очи. Очи и дурбини, истина мало засенути изгледом на две хиљаде долара, не одмараху се ни за тренут. Дан, ноћ, посматраху океан, а никталопи*) који бар са педесетих на сто беху сигурнији, имађаху посла те да однесу награду.

Па и ја сâм, ма да ме ни мало не дражаше новац, ипак не бех најнепажљивији на броду. Ручавах на врат на нос, спавах само по неколико сати, и, не осећајући ни жегу сунца, ни пљусак кише, ја ти не остављах више крова. Час наслоњен на ограду од највишег ката с предњег, час опет са задњег краја брода, ја чисто гутах очима беличасте бразде које се шираху по мору до у бескрај. А колико пута задрхтах од узбуђења заједно са свим штабом и екипажом, кад какав ћудљив кит помоли своја црнкаста леђа изнад морских вала. За тренутак све се живо искупи на крову. Сваки, не дишући, са узвереним очима, посматраше покрете цетацеје. Ја гледам, гледам хоће очи да ми искоче, да обневидим, а Савет, вавек хладнокрван, једнако ми говори тихим гласом:

„Кад би господин био тако добар, те да не бечи толико очи, оне би господина дуже служиле.“

„Али, узалуд сва мука и узбуђење! „Аврам-

*) Тако се зову ови који виде добро само у мраку. Прев.

Линклин“ променио би правац и јурнуо на примећену животињу, али би, на жалост, то био какав обичан кит или сирена, које наскоро нестане усред једнодушне псовке и проклињања.“

Међутим, време беше угодно. Путовало се под најбољим околностима. На југу тада беше зимње доба, јер јули у овој зони одговара нашем европском јануару, али море беше лепо. И лако га беше прегледати у врло великом кругу.

Нид Ленд оста и даље неверан до тврдоглавства; шта више не хтеде бацити ни погледа на површину вала — ван у времену свога стражарења — бар онда кад не беше ни једног кита на домашају ока. А међу тим, својим изванредним видом могао би учинити велике услуге. Али, од сваких десет сати, тврдоглави Канађанин, провођаше осам сати у спавању или читању у својој собици. Стотину пута, ваљада, пребацих му због те његове хладнокрвности.

„Ба! одговорио би он, та ту вам нема ништа, господине Аронаксе, а баш и да има какве животиње, шта ћемо добити ако је видимо. Та зар ми не идемо онако насумце, на срећу! Кажу, да су видели ову животињу у морима Тихог Океана, па лепо, рецимо да је тако; али већ су два месеца прошла од тога сусрета; а ослањајући се на ћуд вашег нарвала, излази, да он не воли дуго да цуња и чами по једним истим морима! У њега је нечувена брзина. Но, ви већ знате боље него ја, да природа не ради ништа бесмислено, и а она не би дала једној животињи, која је по природи спора, лако и брзо кретање, кад јој не би требало. Дакле, ако има негде те животиње, то је она далеко, далеко!“

На то ја не знађах одговорити. Беше очевидно, да путујемо насумце. Али, како ће се друкчије?

Међутим, нико још не сумњаше у успех, и ни један морнар с брода не би се кладио да нема нарвала и да се не ће скорим појавити.

Двадесетог јула бесмо прешли преко повратника јарца на 105^0 дужине; а 24. истог месеца, пређосмо преко полутара (екватора) на сто десетом подневку (меридиану). После овога, фрегата пође пут запада и обрте се у централним морима Тихог Океана. Командант Фарагит мишљаше, с пуним правом, да је боље пловити по дубоким водама и удаљавати се од тврде земље копна или острва, јер се чињаше да им се животиња радо не приближава, „без сумње за то, што, ту не беше довољно воде за њу!“ говораше старешина бродарске момчадије. И постакнувши своје фуруне, фрегата пређе Помоту, Маркиз, Сендвичка острва, пређе преко повратника Рака на 132^0 дужине, и упути се ка кинеским морима.

Најзад ступимо на позорницу последњих појава чудовишта. И, да речем све, канда ни у кога не беше душе. Срца страховито куцаху и спремаху се за неизлечиво нервозно стање. Сав екипаж паћаше од нервозних потреса, које вам не уумем описати. Нити се јело, нити спавало. Ваљада дваестину пута. преко дана каква рђава оцена или оптичка обмана у каквог морнара, који се успео на кришке од катарака, изазове несносни страх, а сва ова узбуђења, која се понављаху дваестину пута, држаху нас у неком напрегнутом и стрепећем стењу, које беше тако силно, да могаше изазвати реакцију.

И заиста не потраја дуго, а реакција се појави. За време од три месеца дана, три месеца од којих сваки дан беше вечност, „Аврам-Линклин“ прекрстари кроз сва северна мора у Пасифику, јурећи за китовима, који би се појавили, залазећи нагло с пуга, обрћући се, и заустављајући се на пречац; за тим подстичући или у-

мањавајући пару, једно за другим, ризикујући своју машину, и не остављајући ни једну тачку од јапанског приморја, па све до америчких обала. Па ипак ништа! Ништа друго до пусти вали! Ништа што би било налик на циновског нарвала или подморски острвић или пловистену па ни што неприродно!

Дакле овлада реакција. Испрвице малодушност завлада духовима, па и само сумњичење узе маха. На броду се створи неко ново осећање, које се састајаше из три десетине стида и седам десетина гњева. „Ми, будале једне“, говораху, да се дамо завести којекаквим химерама. Али беше нешто још страшније. Читаве планине од доказа, гомилане кроз сву годину дана, на једаниут се срушише, и сад сваки не мишљаше ни на што друго, него како ће да надокнади у јелу и спавању оно, што беше жртвовао таквој глупости.

По оној променљивости, која је сасвим урођена духу човечјем, пређе се из једне крајности у другу. Најодушевљеније присталице предузећа постадоше на срећу, најжешћи опадачи. Реакција се попе са дна брода, од бродских изба до у штабни салон, и за цело да не беше особите опорности команданта Фарагита, фрегата би одавно обрнула свој кљун пут југа.

Међутим ово се узалудно истраживање не могаше више продужавати. „Аврам-Линклин“, не имађаше шта себи пребацивати, пошто је радио све и сва, не би ли успео у предузећу. Никада ни ни једном броду из америчке марине не показа се више стрпљења и ревности; неуспех не могаше се њему приписивати; дакле не оста му ништа друго, но да се врати тамо, откуда је пошао.

Од прилике у оваквом смислу беше поднесена представка команданту Фграгиту. Командант је одби.

Морнари ни мало не крише своје незадовољство, и служба беше услед тога поремећена. Не ћу да кажем да бејаше побуна на броду, али после подужег противљења, командант Фарагит, као некада Колумбо, потражи да се стрпе за три дана. Ако се у року од три дана не појави чудовиште, крманош ће само три пут обрнути свој точак на крми и „Аврам-Линклин“ предузеће пут у европска мора.

Ово обећање беше дато 2. новембра. Резултат му беше тај, што одушеви клонули екипаж. С новом пажњом почеше посматрати океан. Сваки хтеде још да баци свој последњи поглед. Догледи су радили грозничавом живошћу. То беше највеће чекање за нарвала, дива, а овај, појамно је, не могаше се уздржати, а да не одговори на ово изазивање „да се појави“.

Прођоше два дана, „Аврам-Линклин“, креташе се лагано. Ваљада употребише хиљаду начина не би ли побудили пажњу у животиње или је раздражили, у случају ако би се наишло на њу у овим морима. Грдно комађе од сланине вукло се за бродом — на највеће задовољство ајкула, морам признати. Дерегље пловљаху у свима правцима око „Аврам-Линклина“, док он стајаше на једном месту, и не оставише не испитану ни тачку на мору. Али дође вече 4. новембра, а подморске животиње нема, па нема.

Сутра дан 5. новембра, тачно у подне навршава се рок од три дана. Командант Фарагит, веран своје обећању, ваљаде се кренути пут југоистока, и напустили сасвим северне регионе Тихог Океана.

Тада се фрегата налазаше на $31^{\circ} 12'$ северне ширине и на $136^{\circ} 42'$ источне дужине. Јапан беше далеко најмање на двеста хиљада миља. Ноћ се приближаваше, искуца осам сати. Велики и густе облаци беху се навукли на месец који тада беше у првој четврти. Море се полако таласаше услед бразда, које лађа за собом остављаше.

У том тренутку бех се наслонио на ограду од предњег краја брода. Савет, који беше недалеко од мене, гледаше пред собом. Морнари који се испели на лествице од катарака посматраху хоризонт (видокруг), који се постепено смањиваше и помрчиваше. Официри наоружани својим ноћним догледима, разгледаху по мраку, који постајаше све то гушћи. Кад што би се засветлио океан обасјан месечевим зрацима, које месец проспе на њ кад провири кров разтресите облаке. За тим изумре сваки траг од светлости.

Посматрајући Савета, приметих да овај добри момак врло мало осећаше од онога што утицаше на све у опште. Бар се мени тако чињаше. Можда за први пут његови нерви беху узбуђени радозналошћу.

„Чујеш, Савете, рекох му, ово је последња прилика, да се добију две хиљаде долара.“

— Нека ми опрости господин, што ћу рећи, да никада нисам рачунао на ову награду, а савезна влада могаше обећати и сто хиљада долара, па опет за то да не осироти.

— Право велиш, Савете. Као што видиш, ово је глуп посао, а у који смо се ми врло лакомислено умешали. Колико је ту само времена изгубљено, па колико узалудног узбуђења! Пре шест месеци били би у Француској...

— У малом стану господиновом, одговори Савет, у музеуму господиновом! И ја бих већ груписао ископе господинове! А господиново рогато свинче било би у своје кавезу у ботаничкој башти и мамило би сав радознали свет из престонице.

— Тако је као што велиш, Савете. Још мислим да ће нам се подсмевати.

— Заиста, мирно одговори Савет, и ја држим да ће се смејати господину. А смем ли да речем нешто!

—

— Зашто не, Савете?

— Па господин не ће добити ништа више него што је заслужио.

— Зар?

— Кад човек има част да буде научник, такав, као што је господин, онда се не треба излагати.

Савет не могаше да доврши свој комплимент. У сред опште тишине, зачу се један глас. То беше глас Нид-Лендов, и Нид-Ленд викаше:

„Хеј! ено чудовишта! Ено га с бока!“

ГЛАВА ШЕСТА

Свом снагом паре!

На ову вику сви с лађе јурнуше ка харпунару, командант, официри, морнари, дечаци морнарски, сви па и саме машинисте, који оставише своје машине, и ложачи казана, који напустише своје пећи. Заповест, да се стане, би дата, и фрегата пловљаше овако захуктана још неколико тренутака.

Мрак беше густ као тесто, и ма колико да беху оштре очи у Канађанина, ипак се питах: како је могао видети и шта ли то гледа? Срце ми лупаше да мишљах е ће искочити.

Али се Нид-Ленд не беше преварио. Сви приметисмо предмет, који нам он показа руком.

На четири стотине метара од „Аврам-Линклна“ с његовог бока, море изгледаше као да је осветљено одоздо. То не беше само прост природни појав фосфорне светлости, ту се није имало шта варати. Чудовиште, загњурено испод водене површине на неколико хвати, произвођаше ову жарку светлост, о којој се спомињаше у вестима више капетана.

Ову величанствену светлост мора да произвађаше нешто што беше особито јаке светлости. Светли део описиваше ва мору слику јајастог врло дугуљастог облика, у чијој се средини налазаше светла жижа, из које пршташе бљештећа несношљива светлост, губећи се све више и више.

„То је само гомила фосфорних молекула,“ повика један официр. :

— Не, господине, одговорих му са убеђењем. Никада „фолиде“ и „салне“ не издају од себе тако јаку светлост. Ова је светлост потпуно електричне природе. У осталом, погледајте, погледајте! она се креће, она се креће напред и назад! Она се устремљује на нас!

Општи врисак зачу се на фрегати.

— Мир! узвикну командант Фарагит. Крму под ветар! Машину назад!

Морнари јурнуше ка крми; инжењери својим машинама. Пара би одмах испуштена и „Аврам-Линкн“ скрете лево и опаса полукруг.

„Крма право! Машина напред!“ повика командант Фарагит.

Све заповести беху извршене, и фрегата се брво удали од светлог предмета.

Варам се. Она хтеде да се удали, али натприродна животиња приближи јој се два пут већом брзином него што у ње беше.

Бесмо се задијали. Запрепаштење, више него страх држаше нас неме и укочене. Животиња нас стизаше као од шале. Она опколи фрегату, која хваташе тада четрнаест педа, па је уви у своју електричну светлост као у облаке од светле прашине. За тим побеже на две или три миље, остављајући фосфорну бразду налик на оне парне вртлоге које одбацују назад локомотиве муњевитих возова.

На један пут, од крај краја тамног хоризонта, куда одјурџи да се, ваљада, боље захукта, чудовиште јурну на „Аврам-Линклна“ са страховитом брзином, нагло се заустави на двадесет стопа од њене ограде, угаси се — не док се гњураше у воду, пошто јој се светлост не губљаше потпуно — већ нагло, и као да врело те светлости на једанпут пресуши! За тим се појави на другој страни брода, било да га обиђе или да прође испод његовог трупа. У сваком тренутку, могао би се породити судар, који би био за нас фаталан.

Међутим, ја се чуђах раду фрегате. Она бегаше а не нападаше. Она беше гоњена, она која ваљаше да гони. Ја то приметих команданту Фарагиту. На његовом лицу, које обично бејаше равнодушно, огледаше се неко непојамно чуђење.

„Господине Аронаксе, одговори ми он, ја не знам с каквом страховитом животињом имам посла, па не ћу да излажем опасности своју фрегату по овом мраку. У осталом не знам како да нападнем овог непознатог створа, ни како да се браним? Да причекамо дан, па ће се улоге променити.“

— Ви сте сада на чисто, команданту, са природом животиње.

— Не, господине, очевидно је то какав див, нарвал, или електрични нарвал.

— Можда јој се човек не сме приближити, као ни „гимноти“ или „торпили“ — додадох ја.

— Заиста, одговори командант, и ако има какву електричну снагу, то је она заиста најстрашнија животиња, која је икада изишла из руку творчевих. Ето зашто, господине, добро отварам очи шта радим.“

Сви људи с брода проведоше на ногама ту ноћ. Нико и не мисли да спава. „Аврам-Линклин“ не могући да се бори са брзином, беше умерио свој ход, и иђаше

полако. Нарвал, опет угледајући се на фрегату, љуљкаше се на таласима, и чињаше се канда се решио, да не напушта бојно поље.

Око поноћи ишчезе, или да се боље изразимо, угаси се као свитац. Да ли не беше побегао? Свакојако ваљало се пре тога бојати него ли то очекивати. Али у један сахат, мање седам минута, после поноћи, чу се некакво звиждање, што заглушиваше уши, сасвим налик на онај шум, који производи водени млаз кад великом силином јури из какве цеви.

Командант Фарагит, Нид Ленд и ја бесмо на најгорњем кату од брода, жудно гледећи кроз густу помрчину.

— Нид-Ленде, рече командант, ви сте често слушали рику китова?

— Често, господине, али никад оваквог, који ми донесе две хиљаде долара за то, што га први угледах.

— Заиста, ви имате права на награду. Али, кажите ми, да ли није то онаква рика што се чује кад вода искаче кроз шкрге од цетаце.

— Јесте, господине, само што је ова несравњено јача. И тако, немамо се шта варати, ту у околној води, има некаква цетаца. Па ако допустите, господине, додаде харпунар, сутра у свануће, запитаћемо је за здравље.

— Ако јој се буде свидело да вас чује, мајстор Ленде, одговорих ја гласом, који мало уливаше вере.

— Нек јој се само приближимо, не промаша харпуна, упаде харпунар, па ћемо видети, хоће ли јој се свидети да нас чује.

— Али да би јој се приближили, прихвати командант, требало би да вам ставим на расположење лађу китоловку.

— Без сумње, госнодине.

— Али то би значило играти се животом својих људи?

— А мојим! — наивно одговори харпунар.

Око два сахата, после пола ноћи, на ново се указа светли предмет, са истоветном сјајношћу, на пет миља од „Аврам-Линклна“. Покрај толике раздаљине, покрај хуке од ветра и мора, чујаше се како животиња страховито удара репом, па чак и како дакће. Чињаше се канда се у тренутку, када грдни нарвал излазаше на површину, гушаше ваздух у његовим цигерицама, као што бива и с паром у широким цилиндрима у машини од две хиљаде коњских снага.

Хи! помислих, кит, који би имао снагу једне регименте, био би красан кит!

До сванућа остаде се на ономе, како се затекло, само се чињаху припреме за борбу. Справе за ловљење беху размештене по грудобранима. Помоћник капетанов нареди, да се напуне оне справе које бацаху харпуне на даљину од једне миље, и дугачке „канардинке“ са експлозивним зрнима, које могу смртно да обране и најснажније животиње. А Нид Ленд само оштраше свој харпун, оружје које беше страшно у његовој руци.

У шест сахати поче зора свитати, и са првим зориним зрацима ишчезе електрична светлост у нарвала. У седам сахати беше дан у велико, али врло густа јутарња магла притискиваше хоризонат, тако, да и најбољи догледи не могаху да продру кроз њу, на општи јед и огорчење.

Ја се испех на кришке од „артимона“*). Неколико официра беху већ по врховима од катарака.

У осам сати магла се тешко ваљаше поврх вала, и тек се мало по мало дизаше. Хоризонат се у исти мах и шираше и рашчишћаваше. На један пут, а исто онако као синоћ, зачу се глас Нид-Лендов:

*) Најмања катарка на броду. Прев,

„Ено чудовишта! Ево га броду с леве стране!“
викаше харпунар.

Свачији поглед управи се на означену страну.

Тамо, на миљу и по од фрегате, изнад таласа морских, подигла се дугачка телесина. Праћкајући репом беше јако узбуркала море. Грдна далга беличасте боје показиваше пут, којим животиња беше пошла, описујући бескрајно дугачку белу пругу.

Фрегата се примицаше цетацен. Испитивах је што боље могах. „Шенон“ и „Хелвеција“ малко су увеличали величину јој, и ја одмерих њену дужину само на две стотине педесет стопа. Што се тиче пак укупне јој величине, тешко је беше оценити; канда јој не беху у особитој сразмери дужина, ширина и висина.

Док ја тако проматрах ово чудовиште, а два водена млаза шикнуше кроз шкрге му, па се издигнуше на висину од четрдесет метара, што му даде јасно појма о начину његовог дисања. Отуда могах закључети, да припада колу кичмењака, класи сисара, поткласи моноделфина, групи риболиких животиња, реду китова (цетацеа), фамилији... Овде не могах изрећи свој суд. Ред китова има три племена (фамилије): „китови“, „сирене“ и „делфини“. И у ово последње, у „делфине“, увршћен је и нарвал. Свако од ових племена дели се у више родова, сваки род у феле, свака фела у видове. Вид, фела, род и племе ове животиње беху за мене још тамни, али не сумњам да ћу попунити своје груписање помоћу Бога и команданта Фарагита.

Људи, нестрпљиво ишчекиваху заповести свога заповедника. Овај брижљиво размотривши животињу, дозвола инжињере. Инжињер дотрча.

„Господине, рече командант, је ли довољан притисак?

— Јесте, господине, одговори инжињер.

— Добро. Подстакните ватре и дајте пари што већу снагу.

Три пута громогласно: ура! дочека ову запо-вест. Час за борбу беше искуцао. После неколико тренутака оба димњака на фрегати бљуваху црне облаке од дима, а кров се тресаше јер казани дрхтаху.

„Аврам-Линклин“ појури напред с помоћу својих јаких точкова, па пође право на животињу. Ова је пусти да јој се приближи на стотину метара, па онда, не хотећи да се гњура у воду поче да бежи не кварећи ово одстојање.

Гоњење потраја од прилике три четврти сахата, а фрегата се не примаче цетацеи ни колико два метра. Беше очевидно да, тако ходећи, не би је никад достигли.

Командант Фарагит као помаман глађаше своју густу браду.

„Нид Ленде!“ повика он.

Канађанин дође на позив,

„Но мајстор Ленде, саветујете ли ме да пустим у море дерегље!“ упита командант.

— Не, господине, одговори Нид Ленд, јер се ова животиња не ће дати ухватити, мањ ако би сама хтела.

— Па шта да се ради?

— Повисите парну снагу, ако можете. Ја ћу се наместити, разуме се, ако, ми ви допустите, испод највеће катарке, и ако дођемо на домашај харпуну, бацићу га.

— Идите, Ниде, одговори командант Фарагит. Инжињери, увећајте парни притисак!

Нид Ленд оде на своје место. Подстакосе ватре, точак се окреташе четрдесет и три пута у минути, а пара капаше на вентилима. Бацише брзомер (лок) и виде се, да „Аврам-Линклин“ прелажаше од прилике осамнаест миља и пет десетина на сахат.

Али и проклета животиња одмицаше брзином од осамнаест миља и пет десетина.

Читав сахат још фрегата пловљаше овом брзином, а не примаче се ни колико за један метар. То беше понижење за најбржи брод из америчке марине. Потмуо гњев беше обузео екипаж. Морнари проклињаху чудовиште које, у осталом, не хтеде ни да им одговори. Командант Фарагит махну се глађења браде, он је сад стаде грискати.

Инжињер би још једном позван.

— Јесте ли достигли највећи ступањ притиска?
— запита га командант.

— Јесте, господине, одговори инжињер.

— А колики је притисак на вентилима?

— Шест атмосфера и по.

— Дајте ми притисак од десет.

То се зове американски заповедати. Не би се боље радило ни на Мисисипи, да се однесе кошија.

„Савет, рекох моме добром пратиоцу, који беше не далеко од мене, знаш ли ти, море, да ћемо насигурно одлетети у ваздух!“

— Како хоће, господин! — одговори Савет.

— Хвала лепо! Признајем, да ни најмање не бијох рад покушати ову срећу.

Вентили беху преоптерећени. Пећи беху пуне, набијене угљена. Ваздух пиркаше кров вентилаторе на жар. Катарке дрхтаху из корена, а густ дим једва се могаше прогурати кроз тесне димњаке.

Опет бацише брзомер.

„Но крманошу! колико?“ — упита командант Фарагит.

— Двадесет миља и три десетине, господине.

— Потстакните ватру.

Инжињер се покори. Манометар показиваше десет атмосфера. Али и цетапеа без сумње „постицаше“, јер онако исто као и пре одмицаше такође брзином од деветнаест и три четврти миље,

Каква потеря! Не, ја не умем да вам опишем узбуђење од кога ми дркташе цело тело. Нид Ленд не уступаше са свога места са харпуном у руци. Више пута животиња нас пушташе, да јој се приближимо.

„Стижемо је, стижемо!“ викаше Канађанин.

За тим, у тренутку кад се припремаше да је удари, а цетапеа зажди брзином, која изнашаше најмање тридесет миља на сат. Шта више док брод јураше највећом брзином, она га обилажаше и као да му се ругаше. Узвици пуни јарости и гњева излетаху из свачијих уста.

У подне не бесмо јој ни мало ближе, него у 8 сахати зајутра.

Тада се командант реши да употреби који краћи начин.

— Ах, узвакну он, та ова животиња иде брже него „Аврам-Ланкн“. Па лепо, да видимо хоће ли умаћи коничним ђуладима. Командиру, дајте људе на предњи топ.

Топ што лежаше на предњем крају би напуњен и нанишањен. Топ пуче, али ђуле прелети преко „цетапее“ на неколико стопа.

— Други боље! — повика командант. — Пет стотина долара онеме који пробије ову паклену животињу.

Један стари топција са седом брадом — као да га гледам пред собом, — мирним погледом и хладним лицем, приближи се своме топу, намести га и подуже нишањаше. Топ пуче с највећом јачином, а уз пуцањ зачу се ура!

Ђуле погоди у нишан, удари у животињу али не управо, већ се склизну са округласте му површине и изгуби у мору на две миље далеко.

„Ах! узвикну стари тобџија пун гњева, та овај је нитков у шест палаца дебелом оклопу!“

— Проклетијо! повика командант Фарагит. Потера се настави, и командант Фарагит, пригнув се к мени рече ми:

„Гонићу је, док ми се брод не распрсне!“

— Имате право, беше мој одговор.

Могло се очекивати, да ће се животиња уморити, и да не ће бити тако неосетљива наспрам умора као парна машина. Али од тога не би ништа. Сати су пролазили, а она не показа на себи никаква знака од умора.

Међу тим, ваља рећи у похвалу „Аврам-Линклену“, да се овај јуначни брод бораше неуморно и упорно. Држим, да овог злосрећног дана, 6. новембра, није прешла мање од пет стотина километара простора! Но спусти се ноћ и уви својим тамним покривалом бурни океан.

У овом тренутку држах да је наша експедиција свршена и да нећемо никад више видети ову чудновату животињу. Но ја се преварих.

Око десет сати и педесет минута у вече, наново се појави електрична светлост, на три миље од фрегате, исто тако чиста, јасна и јака, као и прошле ноћи.

Чињаше се, да се „нарвал“ не креће с места. Можда, уморан, спаваше, предавши се валима, да га они носе. То беше згодан тренутак, којим командант Фарагит намисли да се користи.

Он разда своје наредбе. „Аврам Линклен“ тихо се креташе, па се стаде обазриво прикрадати, да не би разбудео противника. Чешће се пута деси да се наиђе на каквог кита, који је заспао у сред океана, и кога тада нападају са сигурним успехом. Зар је Нид Ленд јед-

ног пробо харпуном док овај спаваше. Канађанин оде да опет заузме своје место испред велике катарке.

Фрегата се приближи тихо, без шума, стаде на даљини од четири стотине метара и сада се креташе само својом захукталом снагом. На броду нико не дахну. Дубока тишина владаше на крову. Не бесмо на стотину стопа далеко од усијаног предмета, који се све то јаче светљаше, те нам заслепљаваше очи.

У овом тренутку, наслоњен на ограду од предњег краја брода, смотрих испод себе Нид Ленда, где се једном руком ухватио за паламар, а другом измахнуо својим страховитим харпуном. Једва да беше двадесет стопа далеко од непокретне животиње.

На један пут опружи руку и — харпун беше бачен. Чух потмули удар оружја, које канда удари о неко тврдо тело.

Електрична светлост на један пут се угаси, а две грдне водене трубе грунуше на кров од фрегате, јурећи као каква бујица с краја на крај лађе, обарајући људе и растурајући гомиле повезаних катарака, мотака за једрила и т. д.

Страшни се судар осети и ја, одбачен преко ограде, немајући времена ни за што да се дочепам, сурвах се у море.

ГЛАВА СЕДМА

Кит непознате врсте

Ма да бејаш запрепаштен овим неочекиваним падом, ипак се добро опомињем својих упечатака и осећања.

Прво бејаш пропао од прилике у дубину од двадесет стопа. Но ја сам добар пливач, и ако баш не велим, да сам достигао Бајрона и Едгарда Пое, који беху прави мајстори, ипак се не збуних овим гњурањем. Два снажна ударца ногама изнесоше ме на површину.

Прва ми брига беше, да потражим очима фрегату. Да ли приметише на лађи да ме је нестало? Да ли је „Аврам-Линклин“ узео други пут? Да ли је командант Фарагит спустио какву дерегљу у море? Могу ли се надати спасу?

Дубока помрчина владаше. Једва једвице назрех некакав црни предмет који ишчезаваше на истоку, и од које се светлост све то већма губљаше у даљини. То беше фрегата. Осетих да сам пропао.

„У помоћ! у помоћ!“ стадох викати, очајнички пливајући према „Аврам-Линклену“.

Хаљине ми сметаху. Оквашене водом лепљаху ми се за тело, те не могах да се макнем. Почех да тонем, да грцам!..

„У помоћ!“

То беше последњи мој узвик, Уста ми се напунише водом. Стадох се копрцати тонући у бездану...

На један пут ме нека снажна рука шчепа за хаљине, осетих како ме изнесе на површину мора, и ја чух, јест, — чух на своме уху ове речи:

„Ако ми хоће господин учинити крајњу доброту те да се наслони на моје раме, господин ће много лакше пливати.“

Ја шчеплах руком мишицу свога верног Савета.

„Ти ли си то, рекох, ти?“

— Ја, ја, одговори Савет, на служби господину.

— Дакле је и тебе онај судар сурвао у море?

— Не. Али пошто сам у служби код господина, то пођох за господином.

Поштени момах налажаше да је то са свим природно.

— А фрегата? — запитах.

— Фрегата! — одговори Савет окренувши се на леђа, — држим да ће господин добро урадити, ако не рачуна много на њу!

— Шта кажеш?

— Кажем, да у тренутку кад скочих у море чух људе на катарци где вичу: вретено и крма су поломљени ...

— Поломљени?

— Јест, поломило их чудовиште зубима. Мислим да је то сва штета на „Аврам-Линклену“. Али она нема више крме; а то је врло хрђаво по нас.

— Онда смо пропали!

— Можда, мирно одговори Савет. Међу тим треба још неколико сахати живота, а за неколико сахати може се много што-шта учинити.

Непоколебива хладнокрвност Саветова поврати ме. Запливах снажније али стегнут хаљинама, које ме притискиваху као оловна навлака, беше ми веома тешко да се држим. Савет то примети.

— Нека ми допусти господин, да му расечем хаљине — рече ми.

И по што подвуче нож испод мојих хаљина, исече их за часак одоздо до горе. За тим их полагао скиде, док ја пливах за обојицу.

После тога вратим ја исту улогу Савету, па наставимо „веслати“ један крај другог.

Међутим наше страшно стање не беше ни мало боље. Можда не беху приметили да нас је нестало, а баш и да беху, фрегата не могла к нама доћи, пошто остаде без крме. Једино се још могла рачунати на дерегље.

Савет промисли хладно о томе, па скроји себи излаз за у будуће. Да чудна човека! Овај хладнокрвни момак беше у мору као код своје куће.

Будући нам једини спас остаде да нас приме на дерегље „Аврам-Линклна“, то се, дакле, решисмо, да се тако организујемо, како ћемо их моћи што дуже чекати. Реших се, дакле, да поделимо снаге тако, како не би малаксали у исто време, и ево шта закључисмо: док један лежи на леђима, укочен, са скрштеним рукама и испруженим ногама, други ће пливати гурајући га напред. Ова улога не требаше да траје више од десет минута, и тако се одмењујући, могосмо пливати неколико сахати, а можда и до сванућа. Слаба вајда, али надежда је тако дубоко укореењена у човековом срцу!... После, ми бејасмо двојица! Најзад, признајем — ма да изгледа невероватно — и ако тражах да уништим сваку самообману, и ако хтедох „очајавати“, ипак не могах.

Судар између фрегате и „цетацеје“ догодио се од прилике око једанаест сахати у вече, Рачунах да нам остаје пливати још осам сахати до сванућа. Посао, који се одменом тешко даје савладати. Море беше доста лепо и мало нас мораше. Кад што се труђах да прозрем погледом кров ову густу помрчину, у којој беше све тамно а само се сијаше фосфорна светлост, која се ствараше услед наших покрета. Посматрах светле таласиће који се ломљаху под мојом руком изтија, као огледало светла површина исчезаваше у модрој морској води. Човек би рекао да смо се гњурнули у живино купатило.

Око једног сахата после поноћи обузе ме ужасан умор. Удови ми се кочаху од страшних грчева. Савет ме мораде придржавати, тако да сва брига да не утонемо, спаде на њега самог. Наскоро осетих једног момка како дрхће: дисање му поста кратко и убрзано. Осетих да се не може дуго борити.

— Пусти ме! пусти ме! — рекох му.

— Зар да оставим господина? Никада! — одговори он. Ја мислим да се пре удавим него ви.

У овом тренутку месечеви зраци пробише кроз један велики облак, што га ветар тераше према истоку. Површина водена засветли се од његових зракова. Ова нам блага светлост оживи снагу. Исправих главу. Бацих поглед на све стране по хоризонту. Приметих фрегату. Она беше на пет миља од нас, и у даљини, виђаше се само као нека једва приметна, тамна пега. Али дерегља никако!

Хтедох да вичем. Али која ми вајда на толикој даљини! Надувене уснице не пропуштаху никакав глас. Савет могаше прозборити веколико речи, и ја га чух како неколико пута повика:

„У помоћ! у помоћ!“

Стадосмо за тренутак и послушасмо. И, можда ми то од крви зујаху уши, али се мени учини, да некакав глас одговараше на вику Саветову.

— Јеси ли чуо? — промрмљах ја.

— Јесам, јесам.

И Савет још једанпут викну очајничким гласом.

Овог пута не могасмо се варати. Човечји глас одговараше нам. Да ли то не беше глас каквог несрећника, остављеног на сред океана; глас какве друге жртве од судара бродског? Или ће то, можда, пре бити каква дерегља са фрегате, која нас дозиваше по мраку?

Савет се упе свом снагом, и наслањајући се на моје раме, док се ја опирах у крајњој трзавици, усправи се до половине из воде, па за тим опет паде малаксао.

— Шта си видео?

— Видео сам... промрмља ов, видео сам... али не говоримо о томе... причувајмо сву своју снагу!...

Шта ли виде то? И у исти мах, не знам зашто, први пут помислих на чудовиште. Али опет онај глас?...

Прошла су она времена кад се Јоне спасаваху у трбуху китовом!

Па ипак ме Савет потискиваше напред. Од времена на време подигао би главу, погледао би испред себе и викнуо, нашто би се зачуо други глас, који беше све то ближи. Једва га могах чути. Снага ме издаваше, прсти ми се крећашу, руке ме издадоше, те се не могах на њих ослањати, уста грчевито отворена, напунише се сланом водом, хладноћа ме свог прожмаваше. Последњи пут подигох главу, за тим пропадох у бездану.

У том тренутку ударих се о неко тврдо тело. Ја га дочепих. За тим осетих да ме вуку, да ме извукоше на површину воде, да ми прса спласнуше и за тим онесвесних.

Но наскоро се повратих благодарећи јаком трљању које осетих по телу. Отворих очи...

— Савете! — промуцах.

— Господин ме зове? — одговори Савет.

У том тренутку наспрам последњих зрака месечевих, који се спушташе на хоризонтовој прузи, угледах једно лице, али то не беше Савет, и ја га одмах познадох.

— Нид! — повиках.

— Он, главом, господине, и тражи своју награду! — одговори Канађанин.

— И ти си се, дакле, сурвао у море при судару фрегате.

— Јест, господине професоре, али много срећније него ви, ја могадох стати, тако рећи, одмах на неко пловеће острво.

— Острво?

— Или, боље да речем, на вашег гигантског „нарвала“.

— Како то, Ниде?

Само одмах могадох разумети, зашто га мој харпун не проби и што се иступи од његове коже.

— Зашто, Ниде, зашто?

— Зато, што је ова животиња, господине професоре, направљена од челичног лима.

Овде ми ваља да се приберем, да оживим своја осећања и да сам собом прокритикујем оно, што бејаш говорио, и тврдио.

Последње Канађанинове речи завртоше ми мозак. Испузах се брзо на врх овог бића или предмета у пола огрезлог у води и који нама служаше као уточиште. Опипах га ногом. То беше очевидно некакво тврдо и непробојно тело а не онако меканог састава, као што је у великих морских сисара.

Али то тврдо тело могаше бити коштани оклоп, веома налик на оклопе у препотопских животиња, и ја би био на чисто с тим, кад би ово чудовиште уврстио међу рептилијске водноземце, као што су на прилику корњаче или „алигатори“.

Дакле, не! Црнкаста леђа, на којима се налажасмо, беху глатка и равна, а не краљуштава. Кад се удари по њима издаваху металан звук, и ма колико да беше невероватно, чињаше се, та шта велим? чињаше се да су од укованих плоча.

Не беше места сумњи! Животиња, чудовиште, природни појав који заинтересова цео свет, који узруја и обману духове морепловаца обеју полутина земаљских, мора се признати, беше један чудноватији појав, чудо руку људских.

Проналазак каквог најбаснословнијег и правог митског створа не би до тог ступња изненадио мој ум. Сасвим је проста ствар кад какво чудо долази од Бога. Али наићи на један пут, и видети својим рођеним очима немогућност тајанствено и човечјом руком остварену — то је да човек полуди!

Није се имало двоумити. Ми лежасмо на леђима неког подморског чуда, које имађаше, у колико могах о томе да судим облик грдне челичне рибе. Тако мишљаше Нид Ленд, а ја и Савет шта знађасмо друго, до да се сагласимо на то.

Али тада, рекох, у овој направи има једна справа што покреће, и људи који њоме управљају.

— Очеvidно, одговори харпунар, па ипак, има већ три сата како сам на овом пловећем острву, а оно још не даде никаква знака о животу.

— Брод се није кретао?

— Није, господине Аронаксу. Он се пустио на вољу таласима, али се сам не креће.

— Међутим ми знамо, о томе не треба сумњати, да располаже грдном брзином. Еле, каква треба машина за овакву брзину и механичар да њоме управља, то држим да смо спасени.

— Хм! хм! прогунђа Нид Ленд замишљен.

У тај мах, и као у потврду мога навођења, зачу се неко врење на задњем крају ове чудновате направе, која се очевидно креташе помоћу вретена, и која сада пође. Једва да имађасмо времена прилећи на најузвишенијем делу који се дизаше изван воде на четрдесет сантиметара. На срећу брзина јој не беше одвећ велика.

— Све док се буде кретала хоризонтално, промрмља Нид Ленд, немам шта да кажем. Али ако јој се прохте гњурати, не дајем ни два динара за своју кожу!

Било је, дакле, преко потребно доћи у сношај са ма каквим бићем што је затворено у утроби ове машине. Потражих на њеној површини какав отвор, какву бацу, какву „људску рупу“, да се технички изразим; али гвоздени клинци, чврсто укуцани на саставу плоча, беху глатки и једнаког облика.

Међутам, месец ишчезе, и ми остадосмо у потпуном мраку! Ваљало је причекати дан, па изнаћи

какав начин, те да се продре у унутрашњост ове подморске лађе.

И тако, дакле, наше спасење зависило је једино од ћуди мистериозног крmanoша, који управљаше овом справом, а ако се буде гњурнуо, ми смо пропали! Изузимајући тога случаја, ја не сумњах у могућност, да се дође с њима у додир. И ваиста, само ако не праве ваздух сами, морали су излазити од времена на време на површину океана, те да обнове потребну количину удишљивих честица. Дакле, морало је бити каквог отвора, којим се излази на ваздух.

А што се тиче надања, да ће нас спасти командант Фарагит, тога се ваљаше савршено оставити. Ми се војасмо пут запада, брзином, која по моме рачуну, достигаше дванаест миља на сахат. Вретено удараше по води математичком правилношћу, излазећи кад што ван воде и избацујући фосфорасту воду на велику висину.

Око четири сахата зајутра брзина се у справе увелича. С тешком муком опирасмо се овом заносном вожењу кад нас вали стану ударати свом силином својом. На срећу, Нид нађе под руком алку, која беше утврђена за највиши део од лимових леђа, и успесмо да се за њу чврсто ухватимо.

Најзад прође и та дуга ноћ. Не опомињем се потпуно свега, да бих вам могао описати наша осећања. Један једини случај пада ми на памет. Кад би се утишао ветар и море, чињаше ми се много пути да чујем неке потмуле гласове, неку кратковремену хармонију удаљених звукова. Каква је, дакле, тајна ове пловидбе испод мора, о којој цео свет распитиваше? Каква бића живе у овом чудноватом броду? Каква ли је та механичка сила што покреће тако нечувеном брзином?

Свану. Јутарња магла омотаваше нас, али се наскоро рашчисти. Станем пажљиво осматрати труп, који на највишем делу беше налик на раван, хоризонтални кров, кад, а ја осетих како тоне мало по мало.

— Ех! до сто врага! — повика Нид Ленд ударајући ногом по потмулом лиму, та отворите ви негостопримни морнари!

Али тешко беше чути у сред потмуле лупе од точкова. Срећом, престаде гњурање.

На један пут се зачу звекет од јако бачених ланаца у унутрашњости брода. Једна се плоча подиже и појави се и човек, који некако чудновато узвикну, па га одмах нестаде.

После неколико тренутака, осам јаких људина, са маском на лицу појавише се с највећом тишином, па нас одвукоше у своју страховиту машину.

ГЛАВА ОСМА

Mobilis in mobili

Овај догађај, тако грубо извршен, сврши се муњевитом брзином. Ја и моји другови не имађасмо времена ви да се погледамо. Не знам шта они осећаху кад видеше, да су их увели у овај пловећи затвор, али, што се мене тиче знам добро, да ме нека муњевита језа свог следи. С киме ли имађасмо посла? Без сумње с каквим морским разбојницима нове врсте, који на свој особени начин експлоатишу море.

Тек што се узана баца затвори нада мном а дубока помрчина склопи се око мене. Навикнут на дневну светлост не могах ништа видети. Осећах како ми се ноге задржавају на пречагама од гвоздених степеница. Нид Ленд и Савет шчепани снажним мишицама, иђаху

за мном. При дну од степеница отворише се једна врата, па се одмах затворише за нама са потмулом лупом.

Бесмо сами, Али где? то не знађах рећи, једва могах замислити. Ту владаше помрчина, црна али апсолутно црна, тако, да и после неколико минута, моје очи још не могаху угледати ону неопредељену светлост што лебди у најтајнијим ноћима.

Међутим, Нид Ленд, гњеван што се с њим тако поступа, грдио је и псовао из све снаге.

— До сто врага! — повика он, та ови људи надмашују Каледонце својим гостопримством! Само им још треба да су људождери! Но, па не би ме ни то изненадило, али нек знају, да ме неће појести док сам жив.

— Умири се, пријане, умири, одговори мирно Савет, још нисмо на ражњу; зашто си плануо пре времена?

— На ражњу нисам, упаде Канађанин, али у фуруни за цело! Овде је тако мрачно! На срећу, мој „бови кнајф“^{*}) није ме оставио, а за мене је овде увек доста видно, да се могу њиме послужити. Први од ових лопуза који мете руку на мене...

— Немој се љутити, Ниде, рекох тада харпунару, и не излажи нас опасности тим својим некорисним псовкама. Ко зна да ли нас когод не слуша. Боље је да покушамо сазнати, где се налазимо!

Стадох пипати рукама. После пет корака, наиђох на некакав гвоздени дувар од укованог дебелог лима. Затим, окренув се, очешах се о дрвени сто поред којег беху поређане неколике клупице. Под од ове апсане беше застрт дебелом асуром од форијума, која угушиваше лупу од корака. На голим дуваровима не беше ни трага од прозора и врата. Савет обишавши у противном правцу, дође до мене па се онда заједно

^{#)} Нож са широким сечивом, који Американци увек носе са собом. Прев.

вратимо на средину овог вајата, која могоше имати до двадесет стопа у дужину, а десет у ширину. Што се тиче њене висине, Нид Ленд ма да беше високог стаса, не могоше је измерити.

Беше већ прошло пола сата, а наш се положај ни у чему не измени, а очи нам пређоше из крајње помрчине на један пут у најужаснију светлост. Наш се вајат на један пут засија, т. ј. напуни се неком светлом материјом, тако живом и јасном, да јој испрвице не могах поднети сјаја. По њеној белоћи, по њеној јачини, познах ону електричну светлост која произвођаше око подморског брода као неки величанствени појав фосфорне светлости. Пошто и против своје воље затворих очи, отворим их опет, и тада приметих да та светлост долази од једне мутне полукугле у врх вајата.

— Гле! гле! та овде се и види! — повика Нид Ленд, који се с руком на ножу беше поставио у одбранбени положај.

— Тако је, рекох му, али тиме наше стање није ни у колико јасније.

— Нека се господин изволи стрпети, — рече равнодушни Савет.

Благодарећи напрасној светлости у вајату, могах је испитати и разгледати до најмањих ситница. У њој не беше ништа друго до астала и пет клупица. Невидљива врата јамачно беху херметички затворена. Никакав шум не долазаше до наших ушију. Чињаше се, да је све мртво у унутрашњости овог брода. Је ли ишао, беше ли на површини океана, или се гњураше по дубинама? То не знадох рећи.

Међутим, светла кугла не беше запаљена без узрока. Ја се, дакле, надах, да ће се скорим когод појавити. Кад се мисли заборавити на људе, онда им се не осветљавају тамнице.

Не преварих се. Зачу се шкрипа шарака, врата се отворише, и два се човека појавише.

Један беше малена пораста, снажних мишића, широких леђа, крупних руку и ногу, чврсте главе, густе и црне косе, густих бркова, жива и проницава погледа, и у свој његовој личности огледаше се она јужњачка живост, која је својствена Провансалцима у Француској. Дидеро је сасвим праведно тврдио, да су покрети човечји метафорични. И овај мали човек беше заиста живи доказ томе. Осећаше се, да се у обичном говору разметаше надувеношћу, фигурним изразима и изврнутим реченицама. Међу тим не добих прилике, да се о томе уверим, јер се преда мном увек служаше неким чудноватим наречјем, које беше за мене савршено неразумљиво.

Други непознати заслужује опширнији опис. Какав ученик Гратиолетов или Енгелов читао би на његовој физиономији као из отворене књиге. На први поглед познадох му главне особине: — поверење у себе самог, јер му глава достојанствено стајаше на раменима, а црне очи погледаху неким хладним спокојством; — благост јер више бледа него жаркаста кожа беше израз мирне крви; — енергија, што показиваше брзо грчење и опружање обрвних мишића; — најзад кураж, јер његово јако и дубоко дисање показиваше мушку снагу.

Још ћу додати да овај човек беше поносит, да му се у чврстом и тихом погледу чињаше канда одсјајују високе мисли, а из свега тога скупа, као из једнообразности израза у покретима тела и лица, излажаше, по посматрањима физиономиста, крајња слабост.

Осећах се „нехотице“ спокојан у његовом присуству, прорицах да ће нам овај састанак донети добра.

Не бих могао тачно рећи, да ли ово лице имађаше тридесет пет или педесет година. Беше висока стаса, широког чела лепо изрезаних уста, величанствених зуба, дугих и нежних руку, „физичких“, да се послужим том „хирогномијском“ речи, што ће рећи, да беху достојне служити страсну душу. Тај човек беше вам заиста најлепши тип који сам ја икада видео. Помињем једну ретку ствар, његове очи беху малко раздаљене, тако да у исто време могаху погледом обухватати скоро четвртину видокруга. Ова моћ — доцније сам је потврдио, увећаваше се још бољим видом него што беше у Нид Ленда. Кад би се овај непознати загледао у какав предмет, бора између обрва набрала би се, широким трепавицама зажмирио би тако, да окруже зеницу, те смање простор видног поља, и он би тада гледао! Какав то беше поглед! Колико он увеличаваше предмете умањене даљином! Како вас он прозираше у дубину душе! Како он продираше кроз овај течни покров, тако непровидан за наше очи, па како читаше и распознаваше до у највеће дубине морске.

Оба непозната имађаху капу од морске видре, а на ногама чизме од туланове коже, одело ношаху од неке особите тканине, широко; те се у њему могаху сасма слободно покретати.

Већи — очевидно заповедник на броду — испитиваше нас особитом пажњом ни речи не говорећи. За тим се окрете своме другу па му стаде говорити језиком, кога не могах распознати. Беше то наречје пријатног звука, хармонично, гипко, и канда му гласници имађаху врло различне гласоударе.

Овај други одговори климањем главе и додаде две три сасвим неразумљиве речи. За тим као да баш управо мене запита погледом.

Ја му одговорих чистим француским језиком, да му не разбирам говор; али он канда ме не разумеде, и положија поста доста мучан.

— Па ипак нека господин. исприча нашу историју, рече ми Савет. Можда ће ова господа разумети коју реч.

Тада почнем ја причати о нашим чудноватим догађајима, чисто изговарајући све гласове и не пропуштајући ни најмању ситницу. Кажем им наша имена и занимања, како је то већ у обичају, професора Аронакса, његовог служитеља Савета, и мајстор Нид Ленда, харпунара.

Човек с благим и тихим очима саслуша ме мирно, шта више учтиво, и са особитом пажњом. Али ништа у његовој физиономији не показа да је разумео моју историју. Кад сврших, он не рече ни речи.

Остаде још једна помоћ, да почнем енглески. Можда ћемо се моћи разумети овим општим језиком. Ја га знађах, као и немачки, толико, колико да могах течно читати, али не и тачно говорити. Но, овде се ваљаше споразумети, па како било да било.

— Деде сад ти, сад је на тебе ред, рекох харпунару. Извуцидер, мајстор Ленде, из твојих бисага најлепши енглески говор, којим је кад говорио англосас, и потруди се, да будеш срећнији него ја.

Нид се не даде дуго молити, већ отпоче моју причу, коју готово сву разумедох. У суштини беше иста, али сасвим другог облика. Канађавин, онако ватрен, причаше с великом живошћу. Он се стаде горко тужити, што је затворен противно међународном праву, питаше по коме праву и закону тако поступаху с њим, позва се на *habeas corpus*, попрети да ће гонити судом оне, који су га ухапсили ни крива ни дужна, цапаше се, разбациваше се и рукама и ногама, викаше, и најпосле

даде разумети једним особито изражљивим покретом да ћемо помрети од глади.

То беше савршена истина, али бесмо готово заборавили на то.

На његово велико запрепашћење, канда и харпунара не разумедоше боље него мене. Наши се гости и не намрштише. Беше јасно да нису разумевали ни Арагов ни Фарагијев језик.

Пошто исцрпех сва наша филолошка средства, нађох се у забуни, не знајући како да почнем, кад ми Савет рече:

— Ако ми господин допусти, ја ћу испричати.

— Како! Ти знаш немачки — повиках.

— Као прави Фламанац, ако је с допуштењем,

— На против, то ми је сасвим по вољи. Само ти, момче, почни.

И Савет, својим мирним гласом исприча по трећи пут различне догађаје из наше историје. Али, у пркос лепим покретима и пријатном гласу приповедачевом, немачки језик не имађаше никаква успеха.

Најзад, дотеран до дувара, покупих све оно што ми је остало од мог првог учења, те станем причати наше чудновате догађаје на латинском језику. Цицерон би запушио уши, но ја се, како тако, извукох. Али исти неповољан резултат.

Пошто савршено наседох са овим последњим покушајем, оба странца изменише неколико речи на своме неразумљивом језику, па изађоше не успокојив нас ни оним успокојавајућим покретом, који је у обичају у свима светским земљама. Врата се затворише.

То је безобразлук, повика Нид Ленд, који плану ваљда двадесети пут. Како! Говори ти њима, тим угурсузима, и француски, и енглески, и немачки, и латински, а они нису ни толико образовани, да могу одговорити бар једним !

— Умири се, Ниде, рекох разљућеном харпунару, гњев нас не ће ничему довести.

— Али знате ли, господине професоре, прихвати наш дурновити друг, да ћемо помрети од глади у овом гвозденом кавезу?

— Ба! рече Савет, ако будемо равнодушни, држаћемо се дуже времена !

— Пријатељи, рекох, не треба очајавати. Ми смо се нашли у најгорим приликама. Па онда учините ми задовољство те причекајте неки дан, да би могли изрећи свој суд о команданту и људима на овом броду.

— Мој је суд готов, упаде Нид Ленд. То су угурсузи, лупежи...

— Лепо, а из кога краја, Бога ти?

— Из лупешког краја !

— Мој честити Ниде, тај крај није још добро обележен на светској карти, а признајем да је врло тешко одредити народност ова два човека! Нису Енглези, а нису ни Французи, па ни Немци, и то је све што се зна! Међу тим, лако би се дао убедити, да су ови људи, командант и његов помоћник, рођени у земљама под малом земљописном ширином. У њима се огледа нешто јужњачко. Али јесу ли то Шпањолци, Турци, Арабљани или Индијанци, то не могу по њиховом типу да одредим. А што се тиче њиховог језика, он је савршено неразумљив.

— Ето незгоде што се не знају сви језици, одговори Савет, или штета што не постоји један једини језик.

— Али то не би ништа користило! одговори Нид Ленд. Та зар не видите да ови људи имају неки особити језик, који само они разумеју, језик који су измислили, да доводе у очајање људе који траже да једу! Али у свакој земљи на свету кад отвориш уста, кад

станеш покретати вилице, кад покажеш зубе, зар се само по себи не разуме шта хоћеш? Зар се тиме не мисли рећи у Квебеку као у Помотуу, у Паризу као и код противуножника: Гладан сам ! Дајте ми да једем?

— Ох! прихвати Савет, има тако бистрих створова !

Док он говораше ове речи, отворише се врата. Уђе један „стеварт“*). Он нам донесе одело; морске прслукe и чакшире од неког штофа који не могах распознати. Пожурим се да се обучем, а то учинише и моји другови.

За то време „стеварт“ — нем, а на сву прилику и глув — спремио сто и поставио за три лица.

— Ово је нешто озбиљски, рече Савет, а то је добар знак.

— Ба! одговори злобни харпунар, та кога врага хећете да једете овде? Ваљада корњачине јетре, печенице од ајкуле и бифтека од морскога пса!

— Видећемо! — рече Савет.

Чиније поклопљене сребрним поклопцима, беху симетрично распоређене по чаршаву и ми заузесмо места крај стола. Беше очевидно, да имамо посла са изображеним људима, и само да не беше електричне светлости, ја бих сам држао, да смо у париском „Гранд-Хотелу“ или у ливерпулском хотелу „Аделфи“. Но, ипак морам рећи, да не беше ни трунке хлеба, ни капи вина. Вода беше свежа и бистра, али то беше вода — а то се ни мало не допадале Нид Ленду. Између јела која нам донесоше, познадох разне врсте деликатно зготовљених риба; али о неким чинијама, које беху у осталом изврсне, не могах се изразити; шта више не би умео рећи ни коме царству припадале њихов садржај, биљном или животињском.

*) Момак на лађи „Стимеру“.

Што се тиче стоног посуђа, оно беше врло елегантно и пуно укуса. Свака кашика, виљушка, нож или тањир, имађаше на себи једно слово окружено неком реченицом у виду венца, и од које ево тачни facsimil!

M O B I L I S N I N M O B I L I

Покретан у покретном елементу. Ова је девиза сасвим пристајала за ову подморску направу, само ако се предлог *in* преведе са *у* а не са *на*. Писмо *N* чињаше без сумње почетно слово загонетне личности која заповедаше по морским дубинама.

Нид и Савет не размишљаху толико. Они се беху наклопили на јело, а и сам се не дадох молити. У осталом спокојан односно наше судбине, чињаше ми се и сувише јасно да нас наши домаћини не ће пустити да умремо од глади.

Но на земљи се све свршава, све пролази, па и сама глад у људи који нису јели петнаест сати. Пошто задовољимо свој стомак, савлада нас сан, што је сасвим природно после бескрајно дуге ноћи коју проведосмо у борби са смрћу.

— Вере ми, ја ћу баш добро спавати, — рећи ће Савет.

— А ја већ спавам, одговори Нед Ленд.

Оба се моја друга испружише на патосу и наскоро заспаше најтврђим сном.

Што се мене тиче, ја се теже предадох овом нагону. Безброј мисли гомилаше ми се у мозгу, безброј неразрешивих питања укршташе се по њему, безброј слика излазаше ми пред полуотворене очи. Где ли смо? Кака ли нас чудна сила носи? Осећах — или боље, др-

жим да осећах, — како се направа спушта у најдубље слојеве морске. У овом тајанственом прибежишту назирах читав свет непознатих животиња, с којима канда овај брод беше истог рода и порода, жив, покретљив, страشان као и оне!... За тим ми се мозак умири, уобразиљу ми савлада дремеж и на скоро падох у суморан сан.

ГЛАВА ДЕВЕТА

Нид Ленд се љути

Не знам колико је трајао овај сан; али је морао бити дуг, пошто смо се савршено били одморили. Ја се први пробудих. Моји се другови не беху још ни покренули и лежаху онако у угловима од вајата као непокретне масе.

Чим устадох из ове доста тврде постеље, осетих да ми је слободан мозак, да ми је чист ум. Тада станем понова разгледати нашу ћелију.

Не беше вишта измењено. Апсана је остала апсана а апсеници, апсеници. Међу тим „стеварт“ се користио нашим сном, те спремио сто. Ништа дакле, не показиваше, да ће се скорим наш положај што изменити, и ја се озбиљно запитах, да ли нам не беше намењено, да вечито живимо у овом кавезу. Оваква будућност учини ми се у толико тежа, што и ако ми мозак беше слободан од синоћних потреса, осећах да ми груди притискује некакав чудновати терет. Дисах врло тешко. Тежак ваздух не беше довољан за плућну радњу. Ма да ћелија беше пространа, ипак беше очевидно, да смо утрошили велику количину кисеоника, који се у њој налажаше. Заиста, сваки човек потроши за један сат сав кисеоник који се налази у сто литара ваздуха, и тај ваздух, засићен тада готово истом количином угљене киселине, постаје неудишљив.

Било је, дакле, од преке потребе да се обнови атмосфера у нашем затвору, а бесумње и атмосфера у свему подморском броду.

Ту се порађаше једно питање за мене. Како је то извршивао командант овог пловећег места? Да ли добијаше ваздух хемијским путем? У том случају морао је остати у некој вези са сувом земљом ради набављања материја, које му требају за тај посао. Да ли се није ограничавао само на нагомилавање ваздуха под великим притиском у резервоаре, које ће за тим да пушта по потреби екипажа? Може и то бити. Или, што је још лакше, јевтиније, да ли се он не задовољаваше само тиме, што би изашао на површину воде, као кит, те да обнови свака двадесет и четири сата потребну количину ваздуха? Како било да било, и ма који то метод да беше, тек мени се чињаше, да би било са свим паметно, кад би се што пре употребио.

И заиста, ја већ бејех принуђен да учестам дисање, не би ли извукао из ове ћелије оно мало кисеоника, који се у њој налажаше, кад, а на један пут ме разгали струја чистог ваздуха, који мирисаше од силног испарења. Одиста, то беше морски поветарац, који оживљаваше и пун јода! Зинух што више могах, и плућа ми се зајазише свежим молекулима. У исто време осетих неко љуљање, неко колебање. Брод, то чудовиште од лима, очевидно беше изашло на површину океана, да се надише ваздуха онако, као што чине китови. Начин, на који се брод проветраваше, беше савршено познат.

Пошто се надисах овог чистог ваздуха, потражих олук „ваздухоносни“, баш ако хоћете, којим до нас долазаше овај пријатни излив, и наскоро га нађем. Изнад врата виђаше се једна рупа за проветривање, кроз коју је улазила струја чистог ваздуха, те тако обнављала осиротелу атмосферу у нашој ћелији.

Таман ја сврших своја посматрања, а Нид Ленд и Савет пробудише се готово у исто време под утицајем ове оживљавајуће промаје. Они протрљаше очи, протеглише се и за тили час беху на ногама.

— Господин је добро спавао? — упита ме Савет својом обичном учтивошћу.

— Са свим добро, драги мој, одговорих му. А ти, чика Ниде?

— Као заклан, господине професоре. Него да ли се ја не варам, канда осећам морски поветарац?

Морнар се није могао у томе преварити, за то испричам Канађанину све, шта се десило за време његовога сна.

— Красно! — рече он, то са свим објашњава ову рику, што чусмо кад се невидими „нарвал“ појави на видику „Аврам- Линклна“.

— Са свим је тако, чика Ленде, то је он дисао!

— Само, господине Аронаксе, не могу никако да замислим колико је сахати, или ако није време ручку?

— Што ће рећи — одговори Савет, да смо спавали двадесет и четири сахата.

— Тако и ја мислим, одговорих.

— Ја вам никако не противуречим, одговори Нид Ленд. Али, било време ручку или вечери, стеварт ће бити добро дошао, па ма донео и једно и друго.

— И једно и друго, рече Савет.

— Са свим тако, одговори Канађанин. Ми имамо права два пута јести, а што се мене тиче, ја ћу учинити ту част и једном и другом.

— Па лепо, Нид Ленде, да причекамо, Очевидно је, да ови непознати људи нису намерни да нас оставе да помреме од глади, јер у том случају, синоћна вечера не би имала ни мало смисла.

— Осим ако не ће да нас гоје! упаде Канађанин.

— Не делим то мишљење, одговорих ја. Није ни мислити, да смо пали у руке људождерима!

— Један пут није обичај, не мора прећи у навику, озбиљно одговори Канађанин. Ко зна да није овим људима поодавно нестало скорашњег мяса, и у том случају три здрава и доброг састава човека као што су господин професор, његов слуга и ја...

— Растерај такве мисли, мајстор Ленде, одговорих харпунару, а нарочито чувај се, да те такве мисли не разјаре против наших домаћина, што би нам само погоршало стање.

— У сваком случају, одговори харпунар, ја сам гладан као да су аждаје у мени, па било то време доручку или ручку: јело никако не долази !

— Мајстор Ленде, одговорих му, ваља се навикнути на ред што је на лађи, јер ја држим, да наш стомак „иде напред“ од куваревог звона.

— Па то је лако, одговори Савет, ми ћемо га дотерати.

— То сам од тебе и очекивао, пријатељу Савете, одговори Канађанин. Ти се мало користиш својом жучи и својим нервима! Увек миран! Ти би још био у стању, да прочиташ молитву по обеду пре обеда, и да умреш од глади пре но што би се и потужио.

— Па шта би ми то помогло? — упита Савет.

— Бар би се тужио и јадиковао! А то је већ нешто. А ако ови разбојници, — велим разбојници из поштовања, и да не би увредио г. професора, који ми не да, да их зовем људождерима, — ако ови разбојници уобразе, да ће ме дуго држати у овом кавезу у коме се гушим, а да не ће чути у какве све псовке излива моја јарост, они се варају! Но, господине Аронаксе, будимо искрени. Мислите ли ви да ће нас дуго држати у овој гвозденој кутији?

— Право да кажем, знам о томе колико и ти, пријатељ-Ниде.

— Но, па шта *ви* мислите?

— Мислим да нам је случај издао једну важну тајну. Еле, ако људи на овом подморском броду имају интереса да је очувају, и ако је овај интерес озбиљнији него живот нас тројице, то држим да је наш живот на коцки. У противном случају, у првој прилици, чудовиште, које нас је прогутало, пустиће нас у свет у коме живе наша браћа.

— Или ако нас не уврсте у послугу, рече Савет, те тако да нас задрже...

— Све дотле, одговори Нид Ленд, док каква фрегата, бржа и вештија од „Аврам-Линклин“ не заузме ово гњездо гусарско, а екипаж и нас не упути да последњи пут зенемо на највећој јој катарци.

— На што толиког разговора, мајстор Ленде, одговорих, кад нам подобни предлози нису још учињени. Дакле, некорисно је препирати се на шта да се решимо, ако се то или ово деси. Понављам опет, причекајте, управљајмо се по околвостимг, и не радимо ништа, пошто нема шта ни да се ради.

— На против! господине професоре, одговори харпунар, који не хтеде попустити, ваља што год радити.

— Е, па шта, мајстор Ленде?

— Бегати.

— Бегати из „сувоземне“ тамнице често је скопчано с великим тегобама, али из поморске тамнице чини ми се по све немогућно.

— Аха, пријатељ Ниде, узвикнуће Савет, шта ћеш одговорити на господинову примедбу? Не могу веровати, да један Американац може икада исцрпсти сва средства!

Харпунар, видљиво збуњен ћуташе. Бегство у приликама у које нас случај баца, беше савршено

немогуће. Али Канађанин је у пола Француз, и мајстор Нид Ленд показа то својим одговором.

— И тако, господине Аронаксе, прихвати он после неколико тренутака размишљавања, ви не знате шта треба да чине људи, који не могу да побегну из свога затвора?

— Не, пријатељу!

— То је са свим просто, ваља да нађу начина како ће у њему да остану.

— Богме, рећи ће Савет, боље је бити у њему, него ли на њему или испод њега!

— Пошто будемо најпре избацили на поље тамничаре, кључаре и чуваре, додаде Нид Ленд.

— Шта, Ниде? Ти баш збиљски мислиш да овладаш овим бродом?

— Са свим, — одговори Канађанин.

— То је немогућно.

— А зашто, господине? Може нам се указати нека згодна прилика, и ја не знам шта би нам сметало, да се њоме користимо. Ако нема више од двадесетине људи на овом броду, држим да не ће моћи потиснути два Француза и једног Канађанина!

Боље је било одобрити предлог харпунаров, него ли се о њему препирати. За то се задовољих одговором:

— Оставимо док се не јаве прилике, мајстор Ленде, па ћемо тада видети. Али дотле молим те, уздржи своје нестрпљење. Ваља радити лукаво, а срђењем и гњевом никада нећеш доћи до згодних прилика. Обећај ми се, да ћеш остати у овом стању без великог гњева.

— Обећавам се, господине професоре, одговори Нид Ленд, неспокојним гласом. Ни једна реч не ће изићи из мојих уста, никакви брутални покрет не ће ме издати, баш и онда, кад би се око столане вршило онако правилно, како би се желети могло.

— Ја те држим за реч, Ниде, одговорих ја.

За тим престаде разговор, и сваки стаде равмишљати за себе. Признаћу, да што се мене тиче, и уз пркос уверавања харпунаровога, не могах себе обманути. Не могах замислити да може бити тако згодних прилика, о којима је Нид Ленд говорио. Да би се могло тако сигурно управљати овим подморским бродом, ваљало је имати многобројну послугу, и следствено, у случају борбе, ми имађасмо посла са много снажнијим непријатељем. У осталом, требали смо пре свега бити слободни, а ми то не бесмо. Шта више не могах замислити никакав начин, како би побегли из ове ћелије од лима тако херметично затворене. И је ли само чудновати командант, овога брода имао какву тајну да сачува, — што бар изгледаше вероватно, — он нас не ће пустити да слободно радимо по броду. Сад да ли ће нас се ослободити каквим насилним актом, или ће нас једног дана бацити на неки крај земље, то се не знађаше. Све ове претпоставке чињаху ми се до крајности вероватне, и ваљало је бити харпунар, те се моћи надати, да ћемо се наново дочепати слободе.

У осталом лако је разумети, да мисли у Нид Ленда постајаху све црње и горе, у колико више размишљаше. Мало по мало па га већ чух како мумла кроз зубе псовке и како му покрети постадоше претећи. Дизаше се, окреташе се као дивља звер у кавезу, удараше по дуваровима ногом и песницом. Него и време је протицало, глад се страховито осећаше, а стеварта никако нема, што ће рећи да се и сувише заборавило ва наше утопљеничко стање, само ако је се имало добрих намера са нама.

Нид Ленд кога мучаше крчење и дрпање по стомаку, распаљиваше се све више и више, и код све

његове задате речи, ја се збиљски побојах да не плане, кад се појави који од бродских људи.

У току од два сата, гњев у Нид Ленда још се већма распали. Викао је, дерао се али све у залуд. Дувари од лима беху глуви. Шта више не чух никакав шум у унутрашњости овог брода, који канда беше мртав и пуст. Он се и не мицаше, јер би осетио дрхтање корита услед потреса од точкова. Без сумње, загњурен у каквом понору, он више не припадаше земљи. Сва ова тужна тишина чињаше се страховита.

Не усуђивах се ни помислити, колико ће трајати ова наша усамљеност, овај заборав у ћелији. Наде које ми се уселише у душу после састанка са заповедником брода, ишчезаваху мало по мало. Умилни поглед овог човека, племенит израз његовог лица, господско понашање, све ишчезе. Сада гледах ову загонетну личност, онакву, каква је морала бити, без искре сажаљења и свирепу. Чињаше ми се да у њему нема човечанских осећања, да не зна за осећање сажаљења, да је заклето непријатељ људи, и да их мрзи неугољивом мржњом.

Али да ли нас не мисли овај човек оставити, да помремо од глади, овако затворени у овој тесној тамнини, и остављени овим страшним искушењима, на која наводи свирепа глад. Од ове страховите мисли, стаде ми бучити глава, а кад се и уображење умеша, осетих да ме хвата ужасно лудило. Савет остаде миран. Нид Ленд урлаше.

У овом тренутку, зачу се ва пољу некакав шум, Кораци одјекиваше по металним плочама, брава заклопара, врата се отворише, и — стеварт се појави.

Пре него што скочих да га задржим, Канађанин јурну на овог јадника; тресну га о земљу па га шчепа за гушу. Стеварт грцаше под његовом снажном руком.

Савет се већ усиљаваше да ишчупа из харпунарових руку пола угушену жртву, и ја пођох да му помогнем, кад, а ја на један пут стадох као укопан чувши ове речи, изговорене на француском језику:

— Умирите се мајстор Ленде, и ви господине професоре, и будите тако добри те ме саслушајте!

ГЛАВА ДЕСЕТА

Човек из воде

То говораше командант брода.

На ове се речи Нид Ленд нагло подиже. Стеварт готово угушен, изађе посрћући на знак свога господара, и толика беше власт командантова на броду, да ни једним покретом не издаде осећање које осећаше у себи против Канађанина. Савет заинтересован и против воље а ја запрепашћен, чекасмо ћутећи свршетак ове сцене.

Командант, наслоњен на угао од стола, са скрштеним рукама посматраше нас дубоком пажњом. Да ли се не устезаше да проговори или жаљаше што изговори оне француске речи! Могло се томе поверовати.

После ћутања од неколико трезутака, које нико не смеде да прекине, рече тихим а пресецајућим гласом:

„Господо, ја говорим како француски, тако и енглески, немачки и латински. Ја сам вам, дакле, могао одмах одговорити, али хтедох прво да вас познам, па онда да размислим. Ваша четворострука прича, у суштини са свим подједнака, уверила ме је о вашој истоветности. Сада знам, да, благодарећи случају, имам пред собом г. Петра Аронакса, професора природне историје у париском музеуму, сада у научној мисији по

страним земљана, Савета, његовог момка, и Нид Ленда, по пореклу Канађавина и харпунара на фрегати „Аврам-Линклин“, из народне марине Савезних Америчких Држава.“

Поклоних се са изразом одобравања. Командант ме ништа не питаше. Дакле, нисам му имао шта ни одговорити. Овај се човек изражаваше с потпуном лакоћом, без икаквог гласоудара. Реченица му беше чиста, речи правилне, и особито течног говора. А међу тим, ја некако у њему не „намирисах“ земљака.

Он продужи говор овим речима:

„Господине, ви сте јамачно приметили, да сам се веома закаснио са овом другом походом. То је стога, што, познавши вашу истоветност хтедох зрело да размислим, шта ћу да радим с вама. Ја сам се много устезао. Ви сте се нашли у најгорим приликама с човеком, који се једном раскрстио са човечанством. Ви сте ми живот узвемирили...“

— Нехотице, рекох ја.

— Нехотице? — одговори непознати мало јачим гласом. — Да ли ме је нехотице и „Аврам-Линклин“ гонио по свима морима? Да ли сте се ви нехотице пустили на пут на своме броду? Да ли су нехотице падала ваша ђулад на мој брод? Да ли ме п Нид Ленд нехотице ударио својим харпуном?

Осећах у овим речима уздржану јарост. Али на све ове оптужбе имађах са свим природан одговор и ја га рекох:

— Господине, без сумње ви не знате ништа о препиркама, које се породише односно вас како у Америци тако и у Европи. Ви не знате, да су различни несрећни догађаји, који су произвели услед судара са вашом подморском справом, узбудили јавно мњење на оба континента. Ја не мислим, да вам ту ређам безбројне претпоставке, којима је се хтело објаснити непојам-

ни појав,чију тајну само ви знађасте. Али знајте, да „Аврам-Линкл“ гонећи вас преко мора Тихог Океана, држаше да гони неко силно морско чудовиште, од којѐга је ваљало ма по коју цену курталисати Океан.

На командантовим уснама показа се осмејак; за тим тишим гласом одговори:

— Господине Аронаксу, усуђујете ли се рећи, да ваша фрегата не би гонила и пуцала из топова и на подморски брод као и на чудовиште?

Ово ме питање збуни, јер се командант Фарагит не би много устезао. Он би сматрао за дужност, да уништи сваку справу од ове врсте са свим као и гигантна нарвала.

— Дакле, разумете и сами, господине, поче опет непознати, да имам права да поступама с вама као с непријатељима.

Ја не одговорих ништа. А и нашто се препирати о једном таквом питању, кад је сила у стању да побије и најбоље доказе?

— Дуго сам се устезао, настави командант. — Ништа ме не обавезиваше, да вам понудим гостопримство. Да сам требао да вас се ослободим, то не бих имао никаква интереса да вас видим. Вратио бих вас на кров од брода, где сте се и спасли. Гњурнуо би се у дубине морске, па бих заборавио, да вас је икад и било. Зар не имађах за то право?

— То би било право можда каквог дивљака, али не цивилизованог човека.

— Господине професоре, живо одговори командант, ја нисам цивилизован човек. Ја сам се раскрстио са друштвом из узрока, које само ја имам право оцењивати. Ја се, дакле, никако не покоравам његовим правилима, и ја желим да се никада на њих не позивате преда мном.

Ово беше речено без околишења. Муња од гњева и презирања севаше у очима непознатога и ја назрех у животу овога човека страшну прошлост. Не само да се ставио ван човечанских закона, него се начинио слободан, независан, у најстрожијем смислу ове речи, па још ван ичијег домашаја. Ко би се, дакле, усудио да га погони по морским дубинама, кад је на површини осујетио покушаје управљене против њега. Која би лађа одржала судар са његовим подморским монитором? Која би то оклопница, па ма колико дебела била, одржала ударце његовог копља? Нико од људи не могаше му тражити рачуна о његовим делима. Бог, ако у њега вероваше савест, ако је имађаше, беху једине судије, од којих је могао зависити.

Овакве мисли појурише ми у главу, док чудновата личност ћуташе задубљена у мисли и као нечувена у себе саму. Посматрах га и са страхом и са љубопитством, без сумње онако, као што Едип посматраше сфинкса.

После дужег ћутања, командант на ново узе реч.

— Ја сам се, дакле, дуго борио али сам помислио, да мој интерес може да се сложи с оним природним сажаљењем, на које свако човечанско биће има права. Ви ћете остати на моме броду пошто вас је судбина на њ навела. Ви ћете на њему бити слободни, а за ту, премда релативну слободу, ја вам постављам само један услов. Мени је довољна само ваша реч, да на њ пристајете.

— Говорите, господине, одговорих ја. Држим да је тај услов такав, да га поштен човек може примити.

— Тако је, господине, и чујте га. Може се десити да ме какви непредвиђени догађаји принуде, да вас затворим у ваше вајате за неколико сати или за неколико дана. Желећи да никад не употребим силу, ја очекујем од вас, у таквим случајевима, више него у сва-

коме другом, потпуну покорност. Тако радећи, ја вас склањам од одговорности, ја вас сасвим ослобађам, јер до мене стоји да вам не дам видети оно, што не треба да се види. Примате ли тај услов?

Дакле на броду се догађаху чудновате ствари и које не смеју видети људи који се нису ставили ван друштвених закона! Између изненађења, која ми се у будућности спремају, канда ова не ће бити понајмања.

— Ма примамо, одговорих. Само ћу вас умолити за допуштење, да вам управим једно једино питање.

— Говорите, господине.

— Казали сте да ћемо бити слободни на вашем броду.

— Сасвим.

— Хоћу да вас упитам, шта разумете под том слободом?

— Но, па слободу да идете тамо овамо, да гледате, да расматрате све што се овде догађа — изузевши неке ретке прилике — једном речи слободу коју уживамо ми сами: ја и моји другови.

Очевидно бејаше да се не разумемо.

— Извините, господине, наставих ја, али то је само слобода, да заточеник може ићи по својој тамници! Ми тиме нисмо задовољни.

— Па ипак треба да будете задовољни.

— Шта! зар никад више да не видимо своју отаџбину, своје пријатеље и сроднике !

— Тако је, господине. Али одрећи се несносног земаљског јарма, који људи сматрају као слободу, можда и није тако тешко, као што мислите!

— Није него још нешто! — повика Нид Ленд, ја вам никад не ћу дати реч, да не мислим тражити начина, како да побегнем.

— Ја вам је и не тражим, мајстор Ленде, хладно одговори командант.

— Господине, одговорих ја, планув и преко воље, ви злоупотребљавате свој положај наспрам нас. То је свирепо !

— Не, господине, то је племенито! Ви сте моји заробљеници после рата! Ја вам очувах живот кад могах једном речи да вас гњурнем у дубине океанске! Ви сте ме напали! Ви сте дознали за тајну, у коју никакав човек на свету не сме да прозре. Ви знате тајну свог мога живота! Па зар мислите, да ћу вас вратити на ову земљу, која не треба више да зна за мене! Никада! Јер држећи вас, ја не чувам вас, већ самог себе!

Ове речи показиваху од стране команданта решење, о које би се одбио сваки доказ.

— И тако, господине, почех опет ја, ви нам просто дајете, да бирамо између живота и смрти?

— Сасвим тако.

— Пријатељи, рекох, на такво питање немамо шта да вам одговоримо. Али нас никаква реч не веже за господара овог брода.

— Никаква, господине, одговори непознати.

За тим стаде говорити умилнијим гласом:

— А сад ми допустите да довршим оно што имам да вам кажем. Ако не ваши другови, а оно се бар ви не ћете много тужити на случај који вас је везао за моју судбину. Међу књигама, којима се најрадије забављам наћи ћете оно дело што сте га штампали под натписом: „О великим дубинама морским“. Ја сам га често читао. Ваше је дело ишло само дотле, докле допушташе сувоземна наука. Али ви не знате све, ви нисте све видели. Допустите ми рећи, господине професоре, да не ћете сажалевати време што га будете провели на овом броду. Ви ћете путовати по земљи чуда. Удивљење, запрепашћење, верујте ми, биће вели-

ко стање, у коме ће се налазити ваш мозак. Лако вам се не ће досадити призори, који ће вам непрекидно излазити пред очи. Од данас ви улазите у једну нову средину, видећете што још није ни један човек видео, — јер ја и моји људи не рачунамо се међу њих, — и наша плинета повериће вам своје последње тајне,

Не могу да поричем, ове командантове речи, имађаху на мене велико дејство. Дирнуто ми је у најслабију страну, и за тренутак, заборавих, да посматрање ових величанствених ствари не вреди толико, колико изгубљена слобода. У осталом, оставих будућности, да она реши ово озбиљно питање, И тако се задовољих овим одговором:

— Господине, ако сте раскрстили са човечанством, хоћу да поверујем да се нисте одрекли сваког човечанског осећања. Ми смо утопљеници, које сте ви милосрдно примили, и ми вам то не ћемо никада заборавити. Што се мене тиче, не одричем, да ће, ако љубав к науци може да жртвује и саму слободу, оно што ми се обећава на овом састанку имати великих накнада за мене.

Мишљах да ће ми командант пружити руку, те да утврдимо наш уговор. Но он то не учини, што сажалевах њега ради.

— Још једно, последње питање, рекох, у тренутку кад ово непојамно створење хтеде да изађе.

— Говорите, господине професоре.

— Како ћу вас звати?

— Господине, одговори командант, ја сам за вас само капетан Немо, а ви и ваши другови за мене сте само путници на „Наутилусу“.

Капетан Немо викну. Стеварт се појави. Капетан му даде наредбу на оном чудноватом језику, који не могах да распознам. За тим окренувши се према Канађанану и Савету рече им:

— Јело чека на вас у вашој соби. Пођите за овим човеком.

— То није за одбацивање! — одговори харпунар.

Савет и он изађоше из ове ћелије у којој беху затворени више од тридесет сахати.

— А сад, господине Аронаксе, наш је доручак готов. Допустите да пођем напред.

— На служби, капетане.

Пођох за капетаном Немом, и чим прекорачих преко прага, ступих у неки ходник, који беше осветљен електричном светлошћу. Пошто пређосмо десетину метара, отворише се друга врата преда мном.

Тада уђох у једну трапезарију, врло укусно украшену и намештену. Високе, растове полице, украшене абонсом, стајаху на оба краја сале, а на њима се сијаху редови судова од порцулана, фајанса и стакларија неисказане вредности. Тањире се сијаху од зракова, које расипаше једно светло коло на тавану, чију јаку светлост засењаваше и ублажаваше фини молерај.

У сред салона беше један богато постављени сто. Капетан Немо показа ми место, које сам требао заузети.

— Седите, рече ми, и једите као човек, који је хтео да умре од глади.

Доручак се састојао из неколико чинија у којима беше јело справљено од онога што море даваше, и из неколико јела, за која не знађах ни каква су ни од чега су. Признађу да беху добра, али неког особитог укуса, на који се брзо свикох. Ова различна јела чињаху ми се пуна фосфора и држах да су морског порекла.

Капетан ме Немо гледаше. Ја га ни за што не питах, али он погоди моје мисли, и одговори сам на питања која су ме пекла.

— Многа су вам од ових јела непозната, рече ми. Међу тим можете их јести бев страховања. Одавна се одрекох земаљске хране, па ипак сам здрав. Моји људи, који су врло снажни, не хране се друкчије него ја.

— И тако, рекох ја, сва су ова јела од морских производа?

— Да, господине професоре, море ми набавља све потребе. Час закачим мреже за лађу, и кад их станем вадити, хоће да се покидају. Час идем у лов у сред овог елемента, који се чини да је неприступачан човеку, и гоним дивљач, која живи по мојим подморским шумама. Моја стада, ка но ти стада старог пастира Нептуна, пасу спокојно по пространим ливадама океанским. Ту ја имам велико имање, које обрађујем сам, и које творчева рука засејава свиме и свачим.

Ја посматрах капетана Нема с неким чуђењем, по том му одговорих.

— Савршено разумем, господине, да вам пређа даје изврсну рибу ва сто; мање разумем како гоните водену дивљач по вашим подморским шумама; али баш ни мало не разумем, како да у вашем јеловнику има и парче меса, па ма колико да је оно мало.

— Па ипак, господине, одговори капетан Немо, никада не употребљавам месо од земаљских животиња.

— А ово!... повратих, показујући на чинију у којој беше остало још неколико парчета од печенице.

— То, што мислите да је месо, господине професоре, није ништа друго, него печеница од морске корњаче. Ево вам и неколико црних цигерица од делфина, које би могли држати за рагу од свињчета. Мој кувар вешто готови, а нарочито се одликује тиме, што уме да очува разне океанске производе. Пробајте од свију јела. Ево једне туршије од „холотурија“, мор-

ских краставаца, за које би какав Малајац рекао, да их нема равних на свету; ево кајмака од млека китовљевог и шећера од морске трске из Северног Мора; најзад, допустите ми да вас послужим са слатким од љутића, које је тако исто добро, као и од најукуснијег воћа.

И ја пробах од свију, више из радозналости но из прождрљивости, док ме капетан Немо опијаше својим невероватним причама.

— Али ово море, господине Аронаксе, ова изванредна и непресушна дојиља, не храни само мене, него ме и одева. Штоф што је на вама, изаткан је од конаца што се добијају из неких шкољака; обојен је старинским пурпуром, а ишаран љубичастим бојама, које вадим из неких пужева, што се налазе у Средоземном Мору. Мириси који се налазе на маленом столу у вашој соби, добивени су препицањем морских биљака. Ваша је постеља од најмекшег „зостера“ океанског. Перо вам је од „фишбаума“, а мастило је секрет од мекушаца: „сепије“ и „рогаче“. Еле, сад ми све долази из мора, као што ће се једном све вратити у њега.

— Ви волите море, капетане.

— Јест, волим га! Море је све и сва! Оно покрива седам десетина земљине кугле. Дах му је чист и здрав. То је бескрајна пустиња у којој човек никада није сам, јер осећа како струји живот крај њега, море није ништа друго до носилац неког грдног натприродног бића, оно је све само узбуђење и љубав; то је живи недоглед, како је казао један ваш појета. И заиста, господине професоре, природа се ту показује са сва три своја царства: минералним, биљним и животињским. Ово је четврто богато представљено са четири групе „зоофита“, три класе „зглавкара“, пет класа „мекушаца“,

три класе „кичмењака“, „сисарима“, „змијама“ (рептилијама), и безбројним легионима риба, тим бескрајним родом животиња, који броји на више од тринаест хиљада врста, од којих само десетина припада слатким водама. Море је грдан природни рибњак. Морем је, тако рећи, земљина кугла почела, а ко зна, да ли се не ће тако и свршити! На њему влада величанствена тишина. Море није својина деспота. На његовој се површини још може распростирати неправедна власт и право, могу се на њему и тући, и гложити, уништавати и преносити све земаљске страхоте. Али, на тридесет стопа испод површја му, њихова моћ престаје, њихов се утицај гаси, њихова се сила губи! Ах, господине, живите, та живите у недрима мора! Само ту влада независност! Ту не знам за господаре! Ту сам слободан!

Капетан Немо на један пут умуче у сред овог одушевљења у коме се топљаше. Да ли се не беше закукао и заборавио на своју обичну предосторожност? Да ли није много говорио? Неколико тренутака ходаше, врло узбуђен. За тим му се нерви умирише, лице му доби ону обичну хладноћу, и окренувши се к мени рече:

— А сада, господине професоре, ако хоћете да посетите „Наутилус“, ја вам стојим на расположењу“.

ГЛАВА ЈЕДАНАЕСТА

„Наутилус“

Капетан Немо устаде. Ја пођох за њим. Двострука се врата отворише испред нас на задњем крају салона, и уђох у собу исте величине као и ова коју оставих.

То беше библиотека. Високе полице од црног абонеса, украшене бакром, ношаху у широким редовима многобројне књиге подједнако повезане. Оне беху поређане уз дуварове од салона, а испод њих беху поређани широки дивани, постављени кожом кестенове боје. Лаки покретни столови, који се по вољи могаху примаћи или одгурнути, беху веома zgodни да се на њих положи књига за читање. На средини беше велики сто, покривен брошурама, међу којима се налазаше и неколико старих часописа. Овај хармонични склад осветљаваше електрична светлост, коју четири мутне кугле до пола углављене у свод од тавана расипаху на све стране. Гледах с правим дивљењем ову тако укусно уређену салу и не могах да верујем својим очима.

— Капетане Немо, рекох своме домаћину, ова би библиотека служила на част многим палатама на континенту, и ја се одиста задивим, кад само помислим, да вас она може пратити у највеће поноре морске.

— Где бисте нашли веће тишине и боље усамљености, господине професоре — одговори капетан Немо. — Зар ви у кабинету музејском уживате потпунији мир?

— Не, господине! А морам још додати, да је и сувише сиромашан наспрам вашег. Та ви ту имате на шест до седам хиљада свезака...

— Дванаест хиљада, господине Аронаксе! То су једине споне, које ме везују за земљу. Али за мене свет више не постоји од дана, када се мој „Наутилус“ први пут гњурнуо под воду. Тога сам дана купио последње свеске, последње брошуре, последње новине, и од тада верујем да човечанство није ништа ни писало ни мислило. Међу тим, ове вам књиге, господине професоре, стоје на расположењу.

Заблагодарих се капетану Нему, па се приближих полицама. Научних, моралних и забавних књи-

га беше у изобиљу, али не видех ни једно дело из политичке економије; канда јој беше забрањен приступ на брод. Занимљиво је, што све ове књиге беху поређане без икакве разлике, па ма на коме језику да беху написане, и ова збрка показиваше, да је капетан „Наутилуса“ морао читати дела онако, како их је случајно узео руком.

Међу књигама приметих ремек-дела старијих и данашњих писаца, што ће рећи све што је човечанство најлепше произвело од Омира па до Виктора Ига, Ксенофонта до Мишлеа, од Рабле-а до госпође Санд. Али наука, у главном, беше најбоље заступљена у овој библиотеци; књиге из механике, балистике, хидрографије, метеорологије, географије, геологије и т. д. запремаху ту не мање важно место од дела из природне историје, и приметих да ова сачињавају главно изучавање капетаново. Међу њима видех у лепом реду, две књиге, које ми, може бити, стекоше онај, односно милосрдан, дочек у капетана Нема. Између дела Јосифа Бетрама, у његовој књизи: *Оснивачи астрономије* нађох датум; и како знађах да је изашла на свет 1855. год. то отуда могах закључити, да постанак „Наутилуса“ није давнашњи. И тако је, дакле, највише пре три године капетан Немо, отпочео свој живот под морем. У осталом се надах, да ће ми новија дела помоћи да тачније одредим то време; али ја имађах времена за то, не хтедох више да одуговлачим шетњу кроз наутилиска чудеса.

— Господине, рекох капетану, благодарим вам што сте ми ставили на расположење ову библиотеку. У њој има научног блага, којим ћу се користити.

— Овај салон није само библиотека, он је и пушница.

— Пушница! — повиках, Дакле на лађи се и пуши?!

— Без сумње.

— Онда, господине, ја сам принуђен да верујем да сте остали у свези с Хаваном.

Не, одговори капетан. Узмите ову цигару, господине Аронаксу, и ма да није из Хаване, ипак ће те бити с њоме задовољни, само ако сте добар познавалац. Узех понуђену цигару, која беше налик на хаванске цигаре, али канда беше направљена од златних листића. Упалих је на малом бразеру који стојаше на једном красном подножнику, па стадох гутати прве димове, као пушација који није пушио већ два дана.

— Та ово је нешто изванредно, али ипак није дуван.

— Не, одговори капетан, — овај дуван није ни из Хаване ни са Истока. То је нека врста „алга“, богата никотином, коју добијам из мора, али по мало. Да ли вас није жао хаванских цигара, господине?

— Капетане, од данас их мрзим.

— Пушите колико вам је воља, а немојте питати како се праве. Нико их није контролисао, али држим да за то нису ни мало лошије.

— На против.

У овом тренутку капетан Немо отвори једна врата, која стојаху наспрам оних, на која бејаш ушао у библиотеку и ја ступих у врло велики и сјајно осветљени салон.

То беше пространи четвороугао са затупљеним угловима, десет метара дугачак, шест широк, пет висок. Светао таван, украшен лаким арабескама, расипаше јасну и благу светлост на све дивотне ствари што беху нагомилане у овом музеју. Јер то заиста беше музеј, у који је раскошна и умешна рука прибрала сва природна и вештачка блага са оним вештачким русвајем, којим се одликују сликарски атељеји.

Триестина слика од првих вештака, са једнаким оквирима које дељаху извешане збирке блиставог оружја, украшаваше дуваре обложене тапетом. Ту видех платна од највеће вредности, у нарочитим европским збиркама и на сликарским изложбама. Различне школе старих учитеља беху представљене Рафајловом мадоном, девом Леонарда де Винчи, Коречијевом нимфом, једном женом од Тицијана, обожавањем од Веронеза, успењем богородичиним од Муриља, једним ликом од Холбека, калуђером од Веласкеца, мучеником од Рубенса, двома покрајанама фламанским од Тињерса, трима малим сликама од Жерарда Дау, од Мечу и Пола Потера, двома живописима од Жериколта и Прудона, неколиким сликама с мора од Бакејзена и Вернета.

Међу радовима из новијег живописа виђаху се слике са потписима: Делакроа, Ингре, Декам, Троајон, Месоње и тако даље и неколико копија мраморних или бронзаних статуа, по најлепшим старинским угледима, стојаху на својим пједесталима у ћошковима овог величанственог музеја. Оно стање запрепашћења и изненађења о коме ми напред говораше командант „Наутилуса“, поче ми већ обузимати ум.

— Господине професоре, рече тада овај чудновати човек, ви ћете извинити слободу с којом вас дочекујем и наред што влада у овом салону.

— Господине, одговорих, не питајући вас ни ко сте ни од куда сте, да ли ће ми бити допуштено, да у вама гледам вештака?

— Пре љубитеља вештина, господине. Некада вољах да правим збирке од ових дела, рукотворина људских. Бејах вам ненасити тражилац, неуморни радозналац, и ја успех да приберем неколико скупоце-

них предмета. То су ми последње споменице од оне земље, која је мртва за мене. У мојим очима, ваши новији вештаци већ су стари; има им две или три хиљаде година како живе, и ја их мешам у своме уму. Прави вештаци и немају свога доба.

— А ови музичари? — рекох, показујући партитуре од Вебера, Росини-а, Моцарта, Бетовена, Хајдна, Мајербера, Херолда, Вагнера, Обера, Губеда, Масе-а и многих других, што беху растурене на великом хармонијуму, који запремаше једну страну од салона.

— Ови су музичари, одговори ми капетан Немо, савременици Орфејеви, јер разлика у времену ишчезава у памети мртваца, — а ја сам мртав, господине професоре, онако исто као и наши пријашељи, који се одмарају на шест стопа испод земље!

Капетан Немо умуче и канда се изгуби у дубоком сну. Посматрах га са живим узбуђењем и аналишући ћутке чудноватости на његовој фазиономији. Налакћен на угао од скупоценог мозаичног стола, он ме више не виђаше, беше заборавио да сам и ја ту.

Поштовах ово прибирање мисли, па за то даље наставим разгледати ретке ствари, које обиловаху у овом салону.

После вештачких дела, природне реткости заузимаху врло важно место. Оне се у главном састојаху у биљкама, шкољкама и другим производима океанским, које је морао наћи лично капетан Немо. У сред салона, млаз водени, обасјан електричном светлошћу, падаше у басен од једне једине шкољке. Ова шкољка од највећег безглавог мекушца, мераше на своме невиђеном ободу шест метара у обиму; она превазилазаше, дакле, величином све лепе „тридакле“,

које млетачка република даде Фрањи I, и од којих је црква Светог Силписа у Паризу начинила две огромне кропионице.

Око овог басена, испод лепих стаклених звона, окованих и утврђених бакром, бежу груписани и побежени најдрагоценији производи морски, који су се икада појавили пред очима природњаковим. Лако је појмити моју радост, као човека професора.

Коло зоофита имађаше веома ретких видова из обе своје групе, групе „полипа“ и групе „зракара“. У првој групи „горгони“ поређани у виду лепезе, нежни сиријски сунђери, „изиси“ са Молучких острва, „морска пера“, „морске ласке“, кола, најзад, све врсте оних занимљивих полипарија, које у окупу праве читава острва, која ће једног дана постати континенти. Међу зракарима који су знатни са своје бодљикаве коре: „крстаче“ (asteriae), „морске звезде (“пантакрине“*) „коматуле“, „астерофоне“, „урсене“, „морски јежеви“ и „морски краставци“ и т. д. представљаху читаву збирку јединака ове групе.

Какав нервозни испитивалац шкољака за цело би онесвеснуо пред другим многобројним стакленим звонима, где бежу класификовани представници из кола мекушаца. Ту видех збирку неоцењиве вредности, но коју ми не допушта време описивати. Између ових производа, навешћу само спомена ради, дивни „краљевски чекић“ из Индиског Океана, чије беле, правилне шаре на мрко црвеном пољу живо падаху у очи. „Царски спондил“ са живим бојама, начичкан бодљама, ретка специја у европским музеумима, коју оцених на двадесет хиљада динара.

На страни а у особеним одељцима, бежу растурене бројанице од најлепших зрнаца, које осветљаваше електрична светлост по врху ружичаста зрнца извађена из свиластих шкољака у Црном Мору,

*) Фела „глава медузина“. Прев.

зелена зрна од „морских ушију“, жута, плава и црна зрна, ретки производи различитих молусака из свију океана, као и неке извесне шкољке из северних вода, најзад више узора од неоцењиве вредности од најређих „пинтадина“. По нека од ових зрна беху већа од голубијег јајета, а вређаху, ако не више, а оно бар толико, колико оно што га путник Тазерње продаде за три милиона персијском шаху и надмашаваху оно друго зрно имама маскатског, за које држах да му нема равна на свету.

И тако, дакле, беше тако рећи немогућно израчунати вредност ове збирке. Капетан Немо морао је потрошити милионе, те да стече ове разноврсне урнеке, и ја се питах, који су то извори из којих он црпаше, те да би могао задовољити своју љубав на збирању, кад, а на један пут бејаш прекинут овим речима:

— Ви испитујете моје шкољке, господине професоре. Заиста, оне могу интересовати једног природњака; али за мене оне имају још већу драж, јер сам их сам својом руком прикупио и нема тога мора, у коме их нисам тражио.

— Разумем, капетане, разумем какво је то уживање шетати се по оваковом богатству. Ви сте од оних који су сами стекли своје благо. Ни један европски музеум нема такву збирку од океанских производа. Али ако истрошим своје дивљење око њих, шта ће ми остати за брод, који их носи? Није ми намера да прозрем у ваше тајне! Међу тим признајем, да „Наутилус“, покретна сила у њему, справе, којима се њиме управља, све то изазива у највећој мери моју радозналост. О дуварове овог салона ивешане су разне справе, али им не знам употребу. Могу ли то дознати?

— Господине Аронаксе, одговори ми капетан Немо, рекао сам вам, да ћете бити слободни на моме

броду, и онда ни један део „Наутилиса“ не може вам бити забрањен. Можете га дакле разгледати до ситница, а ја ћу вам бити са особитим задовољством чичерон.

— Не знам како да вам заблагодарим, господине, али не ћу да употребим на зло вашу доброту. Упитаћу вас само на што се употребљују ова физичка оруђа.

— Господине професоре, ова се иста оруђа налазе и у мојој соби и ту ћу вам објаснити њихову употребу. Али најпре хајдемо да видимо собу која вам је одређена. Треба да знате, какве ће те удобности имати на „Наутилусу“.

Упутих се за капетаном Немом, који ме кроз једна врата, што се налажаху у сваком тупом углу од салона, уведе у некакав тесан ходник. Он ме поведе напред, и ту нађох не обичан вајат, већ елегантну собу, с постељом, тоалетом и разним другим намештајем.

Ја могах само благодарити своме домаћину.

— Ваша је соба покрај моје, рече ми отварајући једна врата, а моја излазе у салон, из кога баш сад изађосмо.

Уђох у капетанову собу. Она имађаше некакав сурови изглед, готово калуђерски. Један гвоздени креветац, један сто за рад и нешто мало другог намештаја. Све беше у неком сумраку. Ничега раскошног. Само оно, што беше од преке потребе.

Капетан Немо показа ми једну столицу.

— Изволите сести, рече ми.

Ја седох, а он овако узе реч:

ГЛАВА ДВАНАЕСТА

Све електрицитетом

— Господине, рече капетан Немо, показујући ми справе, које беху извешане по дуваровима његове собе, ето, те справе требају „Наутилусу“ за пловљење. Овде, као и у салону, имам их увек пред очима, и оне ми показују стање и тачни правац у средини океана. Једне су вам познате као термометар, који показује унутарњу топлоту у „Наутилусу“; барометар, који мери притисак ваздуха и предсказује времене промене; хигрометар, који показује степен сувете ваздуха; штром-глас, чија смеша, кад се раздвоји, показује скору буру; бусола, која ме води путем; шестар (сексант), којим по висини сунца мерим земљописну ширину; кромометри, којима израчунавам на којој сам дужини, и највад дневни и ноћни дурбини, који ми служе за изналажење свију тачака на хоризонту, кад се „Наутилус“ попне на површину таласа.

— То су обични инструмента код морепловаца, одговорих ја, и ја им знам употребу. Али ево и других, који одговарају без сумње нарочитим потребама „Наутилуса“. Да ли није овај котур, преко кога прелази једна игла, какав манометар?

— Одиста је то манометар. Кад се доведе у сvezу са водом, чији спољни притисак показује, даје ми самим тим дубину на којој је моја справа.

— А ове сонде нове врсте?

— То су термометричне сонде, којима дознајем топлоту разних слојева воде.

— А ови други инструменти чију употребу не умем да погодим?

— Овде, господине професоре, морам да вам дам нека објашњења, рече капетан Немо. Изволте их чути.

Поћута неко време, па онда рече:

— То је једна снажна, моћна, послушна, брза и јака сила, која је згодна за све и сва, и која господари на моме броду. Она све ради. Она ми даје светлост, она ме греје, она је душа мојих механичких апарата. Та сила јесте — електрицитет.

— Електрицитет! — повиках доста изненађен.

— Да, господине.

— Али, капетане, ви располажете особито великом покретном снагом, која се никако не слаже са моћи електрицитета. До данас је његова динамична моћ остала врло ограничена и показала је тек малу снагу?

— Господине професоре, — одговори капетан Немо, мој електрицитет није као и осталих људи и за то ће те допустити, да вам баш о њему коју проговорим. Но пре свега казаћу вам да на дну мора постоје рудници цинка, гвожђа, сребра и злата, који би се дали обрађивати. Али се нисам хтео никако користити оним земаљским елементима, хотећи да потражим само у мору средства за произвођење електрицитета.

— У мору?

— Јесте, господине професоре, а у средствима не оскудевах. Могао сам, заиста, утврдивши везу између жица потопљених на различним дубинама, добити електрицитет услед неједнаке топлоте; али сам се радије латио једнога практичнијег начина.

— Којега то?

— Ви познајете састав морске воде. На хиљаду грама налази се деведесет шест и по стотих воде, и од прилике два стога и две трећине содиум-хлорида. Еле, тај содиум лучим из морске воде, те од њега правим своје елементе.

— Содиум?

— Јест, господине, јер помешан са живом, образује једну амалгаму, која замењује цинак у бунзеновом елементу. Жива се никада не потроши. Само се содиум троши, но и њега ми море даје. Рећи ћу вам шта више, да стубове од содиума ваља сматрати као силније, а да им је електрична струја два пута већа од цинканих ваљака.

— Са свим добро разумем, капетане, да је содиум веома изврстан у околностима под којима се налазите. Море га садржи у себи. Лепо. Али га ваља још прерађивати, речју, ваља га лучити из морске воде. Па како то ралите? Ваши би стубови очевидно могли послужити за то лучење; али, ако се не варам, електрични апарати трошили би више содиума, него што би се могло справити. И тако би трошили више содиума на његово справљање него што би га могли справити!

— Али, господине професоре, ја га не лучим електричним стубовима, већ се сасвим просто служим топлотом камевог угља.

— Каменог? — рекох сумњајући.

— Па рецимо морског угља, ако баш хоћете, одговори капетан Немо.

— И ви можете да радите у подморским рудницима каменог угља?

— Господине Аронаксе, ви ћете ме видети на делу. Само вас молим за мало стрпљења, пошто имате времена да будете стрпељиви. Имајте увек ово на уму: за све и сва имам благодарити океану; он производи електрицитет, а електрицитет даје „Наутилусу“ топлоту, светлост, покрет, речју живот.

— Али не и ваздух који дишете?

— Ох, могао бих вам справљати и ваздух колико ми је потребан за моју потрошњу, али то је некорисно, пошто излазим на површину мора кад год ми се прохте. Међу тим, ако ми електрицитет и не даје

ваздух за дисање, а оно ми покреће грдне шмркове, што ми даје могућности, да се по потреби, могу задржати колико хоћу у дубоким слојевима.

— Капетане, одговорих му, ја вам се дивим. Очевидно је, да сте нашли оно, што ће људи без сумње наћи једног дана, нашли сте праву динамичну снагу електрицитета.

— Не знам, да ли ће је наћи, хладно одговори капетан Немо. Но, како буде нек буде, тек ви већ знате прву употребу коју сам учинио од овог драгоценог чиниоца. Он вас осветљава подједнако и непрекидно, а тако није са сунчаном светлошћу, Сад погледајте овај часовник; он је електричан и ради тачније него најбољи кронометар. Поделио сам га у двадесет и четири часа, као што су талијански часовници, јер за мене не постоја ни ноћ, ни дан, ни сунце, ни месец, већ само ова вештачка светлост, коју носим до дна морског. Погледајте, сад је десет сати из јутра.

— Са свим тако.

— Чујте другу употребу са електрицитетом.

Овај котур што виси пред нама, показује брзину „Наутилуса“. Електрична жица везује је са брзомером, и његова ми игла показује праву брзину апарата. И, глете овог тренутка пловимо умереном брзином од петнаест миља ва сахат.

— То је прекрасно, одговорих, и сад видим, капетане, да сте умели употребити ову снагу, којој је намењено да замени ветар, воду и пару.

— Нисмо још свршили, рече капетан Немо, устајући. Ако хоћете, пођимо у задњи део „Наутилуса“.

Заиста, ја већ познавах сав предњи одељак овог подморског брода, који овако беше подељен, идући од средине ка кљуну, трпезарија од пет метара, одвојена од библиотеке непробојним дуваром, т.ј. кроз који не

могаше да пробије вода, — библиотека од пет метара, — велики салон од десет метара, одвојен од капетанове собе другим непробојним дуваром, — поменута соба капетанова од пет метара, — моја соба од два метра и педесет, који се пружаше до кљуна. Свега тридесет и пет метара дужине. У небројним дуваровима беху исечена врата, која се херметички затвараху помоћу затварача од каучука, и ова са свим осигураваху брод „Наутилус“, у случају ако би се појавила каква рупа.

Пођох за капетаном Немом кроз узане ходнике и дођемо на средину лађе. Ту се налажаше нека врста бунара, који је зјапио између два непробојна дувара. Гвоздене стубице наслоњене уз дувар, вођаху на горњи крај. Запитах капетана чему служе ове стубице.

— Њима се иде до чуна, — одговори он.

— Шта! Имате и чун? — запитах доста зачуђен.

— На сваки начин, то вам је једна красна лака лађица, на којој идем у шетњу и риболов.

— Али онда кад хоћете да се у њу увезете морате изаћи на површје мора.

— Никако. Овај чамац припада горњем делу „Наутилуса“ и лежи у шупљини која је за њ удешена. Он је сав у оклопу, савршено непробојан, укован јаким клинцима. Ове стубице воде једној рупи човечје величине, што је изрезана на трупу „Наутилуса“, и која одговара другој, што је изрезана на боку од чуна. Ето тим двоструким отвором улазим у лађицу. Неко затвори ону рупу на „Наутилусу“, ја затворим ону другу на чуну, помоћу притискујућих шарафа; попустим клинце и лађица изађе на површину воде грдном брзином. Тада отворим бацу на оклопу која је дотле брижљиво затворена, дигнем катарку, развијем једрило, латим се весла, па веслам куд хоћу.

— Али како се вратите на брод

— Ја се не враћам већ „Наутилус“ дође к мени.

— На вашу заповест

— На моју заповест. Електрична жица везује ме за брод. Ја им телеграфишем и то је довољно.

— Заиста, рекох опијен овим чудесима, ништа није простије !

Прошавши кроз ћумез у коме беху степенице које излажаху на кров, видех једну собицу, два метра дугачку, у којој се Савет и Нид Ленд отимаху око свога доручка. За тим се отворише врата на кухињи, која беше дугачка три метра а лежаше између пространих трпезарија бродских.

Ту, електрицитет, силнији а послушнији него и сам гас, беше све и сва у кухињи. Жице, долазећи под фуруну, загреваху табле од платине, а тако исто грејаху и справе за дестилисање воде, које путем испаравања, даваху најбољу воду за пиће. Покрај кухиње беше купатило, веома згодно удешено, са славинама топле и хладне воде.

Иза кухиње беше соба за људе, пет метара дугачка. Али врата од ње беху затворена, те не могах да видим како је намештена, по чему бих можда могао да одредим, колико је требало људи за управљање са „Наутилусом“.

Најзад се дизаше четврти непробојни дувар, који дељаше ову последњу од себе, у којој беше машина. Отворише се једна врата, и ја се нађох у оном одељењу у коме капетан Немо — инжињер првог реда, без сумње, — беше сместио своје стројеве за покретање.

Ова соба с машином, јасно осветљена, бејаше преко двадесет метара дугачка. Ова беше подељена

наравно у два одељења; у првом се налажаху елемевти, који справљају електрицитет а у другом механизам, који покреташе точкове.

Чим ступих унутра, осетих мирис *sui generis* који испуњаваше ово одељење. Капетан Немо примети то.

— То су, рече ми, испарења од гаса, која се порађају услед употребе содиума; али то је мала незгода. У осталом, сваког јутра проветравамо лађу на јакој промаји.

Међу тим, ја испитивах машину на „Наутилусу“ са љубопитством које је лако појмити.

— Капетан Немо, рекох, ја само видим резултате, а не тражим да их објасним. Видео сам „Наутилус“ пред „Аврам-Ланклном“ и ја знам како му ценим брзину. Али није довољно само ићи. Ваља и знати куда се иде! Ваља се моћи кретати на лево, на десно, и на више и на ниже! Како силазите у највеће дубине, где наилазите на све већи отпор, који износи на неколико стотина атмосфера? Најзад, како се држите у средини у којој хоћете! Да ли ми можете то поверити?

— Зашто не, господине, професоре? одговори ми капетан, после кратког устецања, пошто ви не ћете никада оставити овај подморски брод. Хајдемо у салон. То је наш прави кабинет за рад, и ту ћу вам показати све што треба да знате о „Наутилусу“.

ГЛАВА ТРИНАЕСТА

Неколико цифара

После неколико тренутака сеђасмо на дивану у салону, са цигаром у устима. Капетан разви велики нацрт на коме беше план, пресек и висина „Наутилуса“.

— Кад сам хтео да одредим колико ваља додати терета „Нгутилусу“ те да потоне, имао сам само да обратим пажњу на смањивање запремине, што бива с морском водом у колико су јој слојеви дубљи.

— То је очевидно, одговорих.

— Но ја имам спомоћне резервоаре у које може да се смести сто тона. Дакле могу да се сиђем на знатне дубине. А кад хоћу да изађем на површину, довољно ми је да изгоним ову воду и са свим да испразним резервоаре, ако желим да „Наутилус“ буде за десетину од своје целокупне величине изнад водене површине.

Не имађах шта приметити на ова разлагања која се ослањаху на цифре.

— Ја одобравам ваше рачуне, капетане, одговорих, и не бих био у праву кад би их оспоравао, пошто их искуство довољно потврђује сваког дана. Али сад увиђам једну истинску тешкоћу.

— Коју то, господине?

— Кад се налазите на дубини од хиљаду метара, дувари „Наутилуса“ трпе притисак од сто атмосфера. Ако, дакле, тада хоћете да испразните спомоћне резервоаре, да би олакшали брод и попели се на површину, треба да вам шмркови надјачају овај притисак од сто атмосфера, који износи сто килограма на сваки квадратни сантиметар. Отуда снага...

— Коју ми само електрицитет може дати, пожури се рећи капетан Немо. Понављам, господине, да је

динамична снага мојих машина готово неопредељена. Шмркови на „Наутилусу“ имају чудновату снагу, а ви сте је морали видети, кад оно две водене трубе јурнуше као потоп на „Аврам-Линкн“. У осталом, спомоћним резервоарима служим се само онда, кад хоћу да се спустим на осредњу дубину од хиљаду и пет стотина до две хиљаде метара, и то с намером да поправам апарат. Но, кад ми се прохте да се винем у праве поноре океанске на две или три миље изван површине му, тада ми треба боље и дуже спреме, али која је исто толико сигурна.

— Какве спреме, капетане?

— То ме са свим природно наводи да вам речем како се управља „Наутилусом“.

— Ја горим од нестрпљења да чујем.

— Да бих могао кретати лађу на леву или десну страну, речју да бих је обртао на хоризонталној равнини, служим се необично широком крмом, која је утврђена позади варке, и коју креће један точак и паламари. Али ја могу да крећем „Наутилус“ одозго на више, и одоздо на ниже, у вертикалној равници, помоћу двеју нагнутих равнина, које су утврђене за бокове његове на средини тонеће пруге. Те су справе покретне и могу заузети сваки положај, а којима се рукује изнутра помоћу јаких полуга. Држе ли се ове справе равнодостојно (паралелно) са бродом, то се овај креће у хоризонталном (водоравном) правцу. А јесу ли оне нагнуте, то „Наутилус“, по мери овог нагнућа и услед потиска својих точкова, или се гњура дијагоналним путем, који могу да продужим колико хоћу, или се пење по правцу исте дијагонале. А ако хоћу још брже да изађем на површину, укочим точкове и водени отпор избаци у вертикалном правцу „Наутилуса“, као какву ваздушну лопту која се, напуњена водоником, диже брзо у ваздух.

— Браво, капетане! — повиках. Али како може крманош да иде путем који му дате у сред воде?

— Крманош је у једном кавезу с прозорима, а то је онај део, што је испао на трупу „Наутилуса“ и који је снабдевен сочивастим стаклима.

— Стаклима која су кадра да се опру таквим притисцима!

— Са свим тако. Кристал, који је трошан при удару, ипак је знатне тврдоће. При покушајима риболова наспрам електричне светлости, који су чињени 1864. год. у средини што ће рећи тридесет пута дебља.

— Нека је тако, капетане Немо; али да би се видело, треба да се светлост може распростирати и ја се питам, како је могуће да се у средини мрачне воде...

— По зади крманошевог кавеза има јак електрични рефлектор, чији зраци осветљују море на даљини од пола миља.

— Аха браво, три пут браво! капетане. Сад ми је по све јасна она фосфораста светлост мнимог „Нарвала“, који је толико измучио научнике. Онда баш да вас запитам, није ли се судар између „Наутилуса“ и „Шкотије“ породило услед случајног сусрета?

— Никако друкчије, господине. Ја пловљах на два метра испод водене површине, кад се породило судар. У осталом, видео сам да није било ни од каквих рђавих последица.

— Никаких, господине. Али што се тиче сусрета са „Аврам-Линклом“?

— Господине професоре, мени је веома жао најбоље лађе из ваљане марине америчанске, али ја бејаш нападнут, па ми се ваљало бранити! Па ипак, за-

довољно сам се што сам је учинио безопасном, а она ће лако поправити своју штету у најближем пристаништу.

— Ах, команданту! повиках са узбуђењем, заиста је красан брод тај ваш „Наутилус“ !

— Јест, господине професоре, одговори с правим узбуђењем, капетан Немо, и ја га волим као себе самог! Ако са свију страна прети опасност нашим бродовима, који зависе од океанских ђуди, ако на овоме мору први утисак јесте осећање бездане, као што је то лепо казао Холанђанин Жанзен, на „Наутилусу“ срце човечје нема од чега да стрепи. Нема се бојати штете, јер је двоструки склоп овога брода чврст као гвожђе; нема више једара, које ветар кида и разноси; нема више казана, које пара распрскава; нема ни пожара, пошто је ова справа начињена од челичног лима а не од дрвета; нема угља, кога може и да нестане, пошто је електрицитет његова механичка снага; нема страховања од судара, пошто једини он плови дубинама; нема се борити са бурама, пошто на неколико метара испод воде налази потпуни мир! Ето то је, господине, тај красни брод! И ако је истина да инжињер има више поуздања у зграду него ли мајстор, а мајстор више него ли капетан сам, онда можете мислити с каквом се спокојношћу и безбрижношћу поверавам „Наутилусу“, пошто сам ја све у једном и капетан и мајстор, и инжињер!

Капетан Немо говораше заносном речитошћу. Ватра у његовом погледу и страсност у покретима преображаваше га. Он је волео свој брод, као што отац воли своје дете!

Али једно, можда неразборито питање наме-таше се са свим природно и ја се не могах уздржати, а да га не речем.

— Дакле, ви сте инжињер, капетане Немо?

— Јесте, господине професоре, одговори ми, ја сам учио у Лондону, Паризу, Њу-Јорку, у време када бејаш становник земаљски.

— Свако ми је парче на њему, господине Аронаксе, дошло са друге стране, и са прикривеном цели. „Кила“ му је скована у Француској, осовина у точковима код Пана и компаније у Лондону; плоче од челичног лима са коша му код Лиерда, у Ливерпулу, точак код Скота у Глазгову. Резервоаре је израдио Каљ и компанија у Паризу, машину Круп у Немачкој, кљун у радионицама Моталовим, у Шведској, инструменте за тачност код Браће Чарта, у Њу-Јорку и т. д. и сваки од ових набављача добио је моја упутства под разним именима.

— Али, рећи ћу је, пошто су начињена ова парчад, ваљало их је склопити и уредити.

— Господине Аронаксе, ја сам подигао радионице на једном пустом острву, на сред широког океана. Ту смо ја и моји радници т. ј. моји храбри другови, које сам изучио и покупио, довршили наш „Наутилус“. За тим, пошто свршисмо посао, ватра је уништила сваки траг од нашег бављења на том острвићу, које бих ја био разорио, само да сам могао.

— Онда могу мислити, да израда овог брода врло много стаје?

— Господине професоре, један гвоздени брод стаје хиљаду сто двадесет и пет франака од тона. Но „Наутилус“ мери хиљаду пет стотина тона. Дакле износи на неких милион шест стотина осамдесет и седам хиљада динара, или два милиона узев у рачун све потребе и намештај а четири до пет милиона са вештачким делима и збиркама, које се у њему налазе.

— Још једно последње питање, капетане Немо.

— Изреците га, господине професоре.

— Ви сте, дакле, богати?

— Безмерно богат, господине, тако да бих могао без по муке исплатити дванаест милиарди дуга француске државе !

Укочено гледах ову чудновату личност, која ми овако говораше. Да ли не злоупотребљаваше моје поверење? Будућност ће ми то показати.

ГЛАВА ЧЕТРНАЕСТА

Црна Река

Одох до басамака што се налазе у средини брода и што излазе на кров. Попнем се по њима и кроз отворену бацу изиђем на „Наутилус“.

Кров беше над водом само за осамдесет сантиметара. Предњи и задњи део од „Наутилуса“ беше вретенаст и савршено се могаше сравнити са каквом великом цигаром. Приметих да му плоче од челичног лима беху налик на краљушт којом су покривене велике сувоземне рептилије. Па, дакле, са свим природно беше што мишљах, да би се и код најбољих догледа овај брод увек држао за какву морску животињу.

На средини равног крова чун беше у пола углављен у кош од брода, те прављаше лаку испупченост. Напред и натраг подизаху се два кавеза осредње величине, са нагнутим дуварима и делом затворени сочивастим стаклима; у једноме беше крмар који управљаше „Наутилусом“, а у другоме гораше велики електрични фењер, који му осветљаваше пут.

Море беше величанствено а небо чисто. Једва се осећаше таласање океана. Лаки поветарац пиркаше по воденој површини. По хоризонту, са кога се беше подигла магла, могаше се чинити најлепша посматрања.

Не имађасмо ништа на догледу. Ни стену ни острво. Нигде више „Аврам-Линклна“. Пуста бескрај.

Капетан Немо измери својим шестаром сунчеву висину, која му ваљаше показати земљописну ширину. Почека неколико минута док се звезда не појави на хоризонту. Докле год посматраше, ни један му се мишић не затресе, а инструменат не би био непокретнији ни у мраморној руди.

„Подно је рече он. Господине професоре, ако би хтели?“

Бацих последњи поглед на ово жућкасто море од јапанских обала, па се сиђем у велики салон.

Капетан ме Немо поздрави. Ја остадох сам, удубљен у мисли, које се врзаху око команданта на „Наутилусу“. Да ли ћу икада дознати од које је народности овај чудновати човек, који се хвали да није ни од једног? Шта ли је изазвало у њега ову мржњу наспрам човечанства, ову мржњу, која можда тражаше страшну освету наспрам човечанства? Да ли он не беше један од оних научењака, од оних ђенија „којима је нанета увреда“, како рече Савет, какав модерни Галилеј, или један од оних људи од науке као што беше Американац Мори, чију каријеру уништише политичке револуције? Не могах то још рећи. Мене, кога случај баци на његову лађу, и чији живот имађаше у својим рукама, прими доста хладно, али гостопримно. Само ми никад не хтеде стиснути руку кад му је пружих, а своје ми никада не пружи.

Читав сахат остадох удубљен у ове мисли, тражећи начина како да одгонетнем ову за мене интересантну загонетку. За тим ми се поглед заустави на пространом планиглобу, који беше разастрт на столу, и ја метнух прст на саму тачку на којој се укрштаваше земљописна ширина и дужина, што беху изнађене справама.

Море има својих река као и континенти. То су особите струје, које се распознају по својој топлоти, боји, а најзначајнија је позната по имену Голфске струје. Наука је одредила, на глобу, правац пет главних струја.

Еле, на означеној тачци на планисфери шираше се једна од ових струја, Кура-Чива по јапански, што ће рећи Црна Река носећи на себи камфорова стабла и друге тропске производе и разликујући се од остале океанске воде својом потпуно чивитском бојом и топлотом. Том ће струјом „Наутилус“ путовати. Ја га праћих погледом, гледах га како се губи у неизмерном Тихом Океану, и осећих како и мене вуче са собом. У тај се мах појавише на салонским вратима Нид-Ленд и Савет.

Моја честати другови скаменише се кад угледаше она чуда нагомилана пред њима.

— Где смо? Где смо? — повика Канађанин. Да ли не у музеуму квебечком?

— Молим господине, одговори Савет, пре ће бити да смо у хотелу Сомерард!

— Пријатељи, одговорих, давши им знак да уђу, ви нисте ни у Канада, ни у Француској, већ баш на лађи „Наутилусу“ и на педесет метара испод морске површине.

— Морамо веровати господину, кад господин тако вели, одговори Савет, али искрено да речем, овај је салон такав, да може задивити и Фламанца, као што сам и ја.

— Диви се, пријатељу, и посматрај, јер за човека, који тако славно уме да класификује, има се овде шта радити.

Не имађах потребе потстицати Савета. Честити момак, наслонив се на стаклена звона мрмљаше већ речи из природњачког језика: класа гастеропода, фамилија биксинолда, род порцелана, врста *Cirrea Madagaskariensis* и т.д.

За то време, Нид-Ленд, врло слаб познавалац шкољака, испитиваше ме о састанку са капетаном Немом. Да ли сам дознао ко је, одакле је, куда ће, и у какве нас амбизе вуче? Речју, хиљаду питања ми полагаше, на која не имађах времена да одговорим.

Испричам му све што знађах, или боље, све што не знађах, па га запитах шта је он видео или чуо.

— Нити сам што видео, нити сам што чуо, одговори Канађанин. Шта више нисам још видео ни послугу на овом броду. Да ли, од куда, није и она електрична?

— Електрична!

— Вере ми, често бих поверовао у то. Али господине Аронаксе, упита Нид Ленд, који никако не напушташе своју идеју, зар не можете да ми кажете, колико има људи на овоме броду десет, двадесет, педесет или сто?

— Не бих умео да ти одговорим, мајстор Ленде. У осталом, веруј ми, добро би било да се махнеш оне мисли, што си наумио да овладаш „Наутилусом“ или да побегнеш из њега. Овај је брод ремек дело модерне индустрије, и ја бих жалио да га нисам видео! Многи би примио добровољно наш положај, макар само да прође кроз све ове дивоте и красоте. И тако, буди миран, и потрудимо се да видимо све што се збива око нас.

— Да видимо! Па лепо! — повика харпунар. Ама овде се ништа не види, и никад се неће ви видети ван овог челичног затвора! Ми идемо, ми путујемо, али насумце!...

Док Нид Ленд овако говорзше, спусти се на један пут мрак, али потпуни мрак. Светли се таван угаси, и то тако брзо, да ми очи услед тога осетише некакав болни утисак, са свим аналог са оним који се

осећа кад се пређе из дубоке помрчине нагло у јасну светлост.

Ми ћутасмо, не мичући се и не знајући какво нас изненађење ишчекиваше, да ли пријатно или непријатно. Мало постоја па се зачу неко плазање. Рекао бих да се неке баце отварају на боковима „Наутилуса“.

— Ту је крај животу, — рече Нид-Ленд.

— Ред хидромедуза! — промрмља Савет.

На један пут се кроз два дугуљаста отвора засветли сваки кут у салону. Појавише се течне масе јако осветљене електричном светлошћу. Две кристалне табле дељаху нас од мора. У први мах уздрхтах при помисли, да се тај трошни зид може раздрусати, али га јеке бакарне пречаге држаху и чињаху да се могаше бескрајно много опирати.

Море беше са свим мирно у простору од једне миље око „Наутилуса“. Какав приказ! Које би га перо могло описати? Ко је тај што би умео насликати дејство светлости кроз ове прозрачне масе, и оно благо и поступно опадање светлости до најнижих и највиших слојева океанских !

Знамо да је морска вода провидна. Знамо да је бистрија од планинске воде. Минералне и органске супстанције што се у њој налазе још јој увећавају провидност. У неким деловима Атланског Океана, на Антилима, на сто четрдесет и пет метара испод воде може се видети песак и шљунак сасвим јасно и чисто, и чини се, да сунчани зраци продиру у воду и заустављају се тек на дубини од три стотине метара. Али у овој течној средини, по којој се гњураше „Наутилус“, произвађаше се електрична светлост у самим валима. Не беше то више светла вода, већ течна светлост.

Ако се одобри Ерембергова хипотеза, која тврди да се морско дно светли фосфорном светлошћу,

онда је одиста природа задржала за морске становнике најлешши приказ. Са сваке стране имађах по један прозор који гледаше на ове неиспитане поноре. Услед мрака у салону још јаче преовлађиваше спољна светлост, и ми гледасмо кроз онај чисти кристал, као да то беше стакло на каквом грдном аквариуму.

„Наутилус“ као да се не креташе. А кад што водене бразде раздвојене његовим кљуном промицаху испред наших очију грдном брзином.

Овако задивљени, бесмо се налактили пред овим приказима, а ни један не беше још прекинуо ово запрепаштење и ћутање, кад ће Савет тек рећи:

— Ти жељаше да гледаш, прика Ниде, но сад гледај!

— Ванредно! Ванредно! — узвикиваше Канађанин, који беше заборавио на свој гњев и планове на бегство, па се предао некој неодољивој привлачној снази, — та човек би дошао с краја света да се диви овом приказу!

— Ах! повиках, сад разумем живот овог човека! Створио је себи нов, засебан свет у коме има најчуднијих дивота!

— Али рибе — примети Канађанин. Не видим рибе.

— Шта те се оне тичу, прика Ниде, кад их не познајеш.

— Ја, риболовац? — повика Нид-Ленд.

И око овога се изроди препирка између два пријатеља, јер обојица познаваху рибе, али сваки на свој са свим други начин.

Сваки зна, да рибе образују четврто и последње коло „кичмењака“. Сасвим им је тачна одредба: „кичмењаци са двоструким крвотоком и хладном крви, који дишу на шкргама и живе у води“. Оне образују две оделите серије: серија риба са коштаном скелетом, т.ј. у

којих је кичма од коштаних пршљенова и рибе са рскавичавим скелетом т.ј. у којих је кичма од рскавичавих пршљенова.

Можда и Канађанин знађаше за ту разлику, али Савет знађаше још много више. И сад, опријатељивши се са Нидом, не могаше допустити да мађе зна од њега. И тако му рече!

— Прика Ниде, ти ловиш рибу и врло си вешт риболовац. Нахватао си грдну количину ових интересантних животиња, али бих се смео кладити, да не знаш како се класификују.

— Е-ха! — одговори харпунар. — Класификују се у рибе, које се једу у рибе које се не једу!

— Тако их разликују само прождрљивци, одговори Савет. Али, реци ми, ако знаш, каква је разлика између коштаних и рскавих риба?

— Можда и знам, Савете.

— А даљу поделу ових двају великих класа.

— Не сумњам, одговори Канађанин.

— Е па лепо, прика Ниде, слушај и памти!

— Рибе са коштаном скелетом деле се у шест редова. Прво, „акантоптеридије“, код којих је горња вилица покретна, потпуна и у којих шкрге личе на чешаљ. Жбице су им у перајима чврсте и нераздељене. Овај ред има петнаест фамилија; т. ј. њему припадају три четвртине познатих риба. Представник обични греч.

— Доста добар за јело, одговори Нид Ленд.

— Друго, настави Савет, „абдоминалес“, у којих су трбушна пераја далеко иза грудних на малом трбуху и нису припета за рамене кости — ред, који се дели у пет фамилија и у који спада већина риба из слатке воде. Представник: шаран, штука.

— Пхи! — узвикну Канађанин с неким презрењем, рибе из слатке воде.

— Треће, настави Савет, „субранхиалес“, у којих

је трбушно пераје испод шкрга и непосредно припето за рамењаче. Овај ред има четири фамилије. Представници: своје, кверак, камбала, манић и т.д.

— Ванредно! Ванредно! — повика харпунар, који посматраше рибе само са гледишта свога стомака.

— Четврто, рече Савет, ни мало се не бунећи, „аподес“, са дугуљастим телом, немају трбушних пераја, кожа им је врло дебела и чисто лепљива, — ред, који има само једну фамилију. Представник: јегуља, електрични угор.

— Прилично! Прилично! — рећи ће Нид Ленд.

— Пето, рече Савет, „лофобранхијалес“, имају потпуне и слободне вилице, али су им шкрге направљене од ситних китица, разређених дуж шкржних лукова. Овај ред броји само једну фамилију. Представник: морски коњиц и морски змај.

— Гадно! Гадно! — одговори харпунар.

— Шесто, најзад, рече Савет, „плектогнатес“, код којих су кости у горњој вилици чврсто углављене зупчастим шавом за кости лобање, што је чини непокретном, — ред, који нема правих трбушних пераја и који се састоји из две фамилије. Типови: рогачица, морски ковчег.

— Јеси ли разумео, прика Ниде? — упита високоучени Савет.

— Ни речице, прика Савете, беше одговор харпунаров. Али ипак продужи, јер си врло занимљив.

— Што се тиче рскавичавих риба, продужи са свим спокојно Савет, оне имају само три рода.

— Тим боље, рече Нид.

— Прво „циклостоми“, имају покретна и као прстен округла уста, шкрге им се отварају небројеним рупама, — ред, који има само једну фамилију. Тип: лакерда.

— Морам је волети, одговори Нид Ленд.

— Друго, „селасије“ (плагиостоми) са шкргама налик на оне у циклостома, али им је доња вилица покретљива. Овај ред, који је најважнији у класи, има две фамилије. Представник: рох и сквале.

— Шта! — повика Нид, зар рохови и ајкуле у исти ред. Е, онда, пријатељу Савете, у интересу рохова не саветујем ти, да их заједно где оставиш !

— Треће, одговори Савет, „стурионије“ (брахиостеги), имају један шкржни отвор, и као већина наших обичних риба, снабдевене су поклопцем, — ред, који има четири рода. Представник: јесетра.

— Ах, пријатељу Савете, та ти си оставио најбољу напоследку — бар по моме мишљењу. И то је све?

— Јест, мој честити Ниде, одговори Савет, али имајте на уму, да се не зна ништа, кад се само то зна, јер се фамилије деле у родове, подродове, видове, јединке...

— Па лепо, прика Савете, рече харпунар, нагнувши се прозору, ево јединака, где пролазе !

— Да! рибе — повика Савет. — Рекао би човек да је пред каквим аквариумом.

— Није тако, упадох ја, јер је аквариум кавез, а ове су рибе слободне као птице у ваздуху.

— Деде, прика Савете, именујте их, та именујте их! — говораше Нид Ленд.

— Ја, одговори Савет, ја нисам за то дорастао. То је посао мога господина !

И заиста, честити момак, одушевљени класификатор, не беше никакав природњак и ја не знам, да ли би умео разликовати „тунца“ од „боните“, Речју, са свим противно Канађанину, који именоваше сваку рибу без устезања.

— „Рогачица“, — рећи ћу ја.

— Али „кинеска рогачица“ — одговори Нид Ленд.

— Род „рогачица“ фамилија „склеродерма“, ред „плектогната“, — мрмљаше Савет.

И заиста, од њих двоје, Нида и Савета, могао би се начинити одличан природњак.

Канађанин се не беше преварио. Множина рогачица, са стиснутим телом, зрнастом кожом, наоружане оштром жбицом ва леђима, играше се око „Наутилуса“ и покреташе четири реда бодља, којима беше начичкана свака страна од репа им. Ваљада нема ничега дивнијег од њиховог омотача, који је одозго сур, одоздо бео, а златне му се тачке блистају међу узбурканим, мрачним валима. Између њих се таласаху „рохови“, као чаршав који се лепрша на ветру, а међу њима угледах на своју велику радост, оног кинеског роха, жућкаст одозго, а ружичаст по трбуху, и које има три бодље иза ока, ретка врста, а није сигурно, да ју је било у време Ласепеда, који ју је видео само у збирци јапанских цртежа.

Пуна два сахата праћаше „Наутилус“ читава водена војска. У сред њихових игара, њихових скакутања и праћкања, док се утркиваху лепотом, сјајношћу и брзином, угледах зеленог „лабрњака“, „црвенперку“ са две црне пруге, „гоби елеотр“, са заокругљеним репним делом беле боје а љубичастим пегамма по леђима, јапански „скупбер“, дивну локарду из ових мора, са плавим телом и сребрнастом главом, бриљантне „азуре“, пругастиг „спаруса“, са перајима плаве и жуте боје, „спаруса зенефора“, елегантно утегнутог у својих шест паса, „аулистоне“, са устима као у флауте или морске шљуке, од којих неколико представника достижу дужину од једног метра јапанске „саламандре“, „мурене ехидне“, дугачке змије од шест стопа, са живим и малим очима и великим устима, начичканим зубима и т. д.

Наше дивљење беше све веће и веће. Узвици чуђења не прекидаху се. Нид именоваше животиње. Савет их класификоваше, а ја се усхићавах њиховим покретима и лепим обликом њиховим. Никад ми се не даде прилика, да затечем све животиње овако живе и слободне у њиховој природној средини.

На један пут се осветли салон. Баце се затворише. Очаравајући приказ ишчезе. Али дуго, дуго још сањах, све док ми се поглед не заустави на справи која висаше на зиду.

Очекивах капетана Нема. Али се овај не појави. На сахату беше пет сахати.

Нид Ленд и Савет одоше у своју собицу, ја се вратих у своју. Ручак беше већ на столу. Састојаше се из чорбе од корњачина меса, једног мрена с белим месом, чија црна цигерица, оделито зготовљена, беше ванредно јело, и печенице од „олоканта-цара“, који ми се учини укуснији него сом.

Проведох вече читајући, пишући и мислећи. За тим ме савлада сан, испружих се на кревету од зостера и заспах дубоким сном, док се „Наутилус“ гњураше кроз брзу струју Црне Реке.

ГЛАВА ПЕТНАЕСТА

Писмени позив

Сутра дан, 9. новембра, пробудих се тек после дванаест сахати спавања. Савет дође, по своме обичају да дозна: „како му је господин провео ноћ“ и да му учини какву услугу. Свог пријатеља Канађанина оставио је спаваћива, као човека, који целог свог века само то и чини.

Пустих овог добричину, нека се избрбља до миле воље. Бејаш се прилично забринуо што се капетан Немо никако не даје видети.

Одмах навучем хаљине од „бисуса“, које изазваху више пута у Савету дубока размишљавања. Рекох му да су направљене од светлих и свиластих кончића, којима се утврђују за стене „шунчице“, врста врло многобројних мекушаца на обалама Средоземног Мора.

Пошто се обукох, одем у салон. У њему не беше нигде никога.

Удубих се у изучавање овог шкољканог блага, што беше нагомилано испод стакала. Претурах и по пространим хербариумима, пуним морских најређих биљака, које, ма да беху исушене, ипак одржаше своје дивне боје.

Цео дан прође а ја никако не бејох почаствован посетом капетана Нема. Баце на салону не отвараху се. Можда се није хтело да нам обљутаве ове лепе ствари.

Сутра дан, 10. новембра, исти заборав, иста усамљеност. Не видех никога с брода. Нид и Савет проведоше највећи део дана са мном. Они се чуђаху непојамном одсуству капетановом. Да ли не беше овај чудесни човек болестан? Или се спремаше да промени своје намере односно нас?

Пре свега, како примети Савет, ми уживасмо потпуну слободу, а храњасмо се деликатно. Домаћин нам се држаше у границама свога уговора. Не могасмо се тужити, а у осталом и сама наша чудновата судбина даваше нам тако лепих накнада, да ми још не имађасмо права да је оптужујемо.

Тога дана отпочех дневник ових чудноватих догађаја, што ми даје могућности да их могу причати са крајном тачношћу, а што је најинтересантније, писах на хартији од морског зостера.

11. новембра, рано ујутру, свежи ваздух што се шираше по унутрашњости „Наутилуса“ показа ми, да смо изашли на површину океана, те да би обновили по-

требну количину кисеоника. Упутим се ка централним степеницама и испнем се на кров.

Беше шест сахати. Време мутно, море сиво, али тихо. Једва где-где таласање. Да ли ће доћи капетан Немо, кога сам мислио овде наћи? Угледах само крманоша, који беше затворен у стакленој собици. Седнем на брежуљак што га прављаше чамац и удисах са уживањем слано испаравање.

Сунчани зраци разбијаху мало по мало маглу. Зрачна се звезда појављиваше на источном хоризонту. Море се запламти од њеног погледа као барут кад букне. Облаци расути по висинама, обојени најживљим бојама, са дивним прелазима, и небројни бели, лаки, перасти и искрзани по ободу „мачећи језици“ предсказиваху да ће бити ветра цео дан.

Али шта може ветар овоме „Наутилусу“ кога не застрашавају буре!

Дивљах се овом веселом рађању сунца, које беше тако радосно, тако оживљавајуће. На један пут зачух да се неко пење на кров.

Спремах се да поздравим капетана Нема, али се, на моју жалост, појави његов помоћник, Овај пође по крову учини се да ме не види. Грдним телескопом испита све тачке по хоризонту с највећом пажњом. За тим, свршивши то, приближи се вратима и изговори једну реченицу, која се састојала из ових речи. Ја сам је упамтио, јер је свакога јутра понављаху под истоветним околностима. Ево како гласише:

„Науторн респок лорни вирч“.

Не бих умео рећи, шта значише ове речи.

Рекавши то, помоћник се сиђе. Помислих да ће можда „Наутилус“ наставити своју подморску пловидбу па се докопах баце и кроз ходнике дођох у своју собу.

Тако протекоше пет дана, а стање се не промени. Ону исту реченицу изговараше исто лице. Капетан се никако није дао видети.

Држах посигурно да га не ћу више видети, кад а 16. новембра, ушавши у своју собу са Нидом и Саветом, нађем на столу писамце, које беше мени упућено.

То писамце је овако гласило:

Господину професору **Аронаксу**,
на броду „**Наутилусу**“.

16. новембра 1867.

„Капетан Немо позива господина професора Аронакса у лов, који ће бити сутра из јутра у његовим шумама на острву Креспо. Он се нада да господина не ће ништа спречити те да и он присуствује, а мило ће му бити ако и његови другови пођу с њим.

Командант „Наутилуса“

Капетан Немо.“

— Лов! — повика Нид.

— И то у његовим шумама на острву Креспо!

— додаде Савет.

— Ама зар овај чудњак излази и на сухо? — прихвати Нид Ленд.

— Чини ми се, да је то јасно исказано, рекох наново читајући писмо.

— Е, па онда се ваља примити, одговори Канађанин, А кад већ будемо на земљи, гледаћемо шта ћемо. У осталом не ћу се срдити ако поједем неколико парчета свежег мяса од дивљачи.

Не тражећи да доведем у сагласност противност која постојаше између очитог грожења капетана Нема од континената и острва, и овог позива у лов по шумама, задовољих се само са одговором:

— Да видимо прво које је то острво Креспо.

Разгледах по планиглобу и на $32^{\circ}40'$ северне ширине, п $167^{\circ}50'$ западне дужине, нађох острвце које је 1801. пронашао капетан Креспо, и које се на старим шпањолским картама зваше Рока де ла Плата, што ће рећи „Сребрна Стена“.

Показах својим друговима ову малу стену, која се губљаше у средини северне полутине Тихог Океана.

— Ако капетан Немо кад што и изиђе на сухо, рекох им — а он бар бира острва, која су савршено пуста !

Нид Ленд мрдну главом, ништа не зборећи, за тим ме са Саветом остави. После вечере, коју ми донесе мутави и хладнокрвни стеварт, заспах али не без брига.

Сутра дан, 17. новембра кад се пробудих осећах да се „Наутилус“ не миче с места. Брзо навучем хаљине и уђем у салон.

Капетан Немо беше ту. Он ме очекиваше. Устаде, поздрави ме, и упита пристајемо ли да му правимо друштво.

Како ништа не говораше о своме осмодневном одсуству, то га не хтедох ништа питати, већ му само одговорих, да смо ја и моји другови готови да га пратимо.

— Само, господине, додадох ја, допустићу себи да вас запитам о нечем!

— Питајте, господине Аронаксе, и ако могу да вам одговорим, ја ћу вам одговорити.

— Па лепо, капетане, како то да ви, који сте прекинули сваку везу са сувом земљом имате шума на острву Креспо?

Господине професоре, одговори ми капетан, моје шуме не траже од сунца ни светлости ни топлоте, Ни лавови, ни тигрови, ни пантери, нити их икоја друга животиња посећује. За њих само ја знам. Оне расту са мо за мене. То нису земаљске шуме, то су подморске шуме.

- Подморске шуме! — повиках.
- Тако је, господине професоре.
- И ви ме нудите да у њих идем?
- Наравно.
- Пешице?
- И још да не оквасите ногу.
- У лов?
- У лов.
- С пушком у руци?
- С пушком у руци.

Стадох гледати команданта „Наутилуса“ са изразом на лицу, који за њега не беше ни мало ласкав.

— Бог и душа овај је човек полудео, помислих. Имао је наступ, који је трајао девет дана, па и данас га не пушта. Штета! Више бих волео нека је и чудњак, него луд!

Ове се мисли могаху јасно читати на моме лицу, али капетан Немо само ме позва да пођем за њим, и ја пођох као човек, који се решио на све.

Дођосмо у трапезарију, где беше већ донет доручак.

— Господине Аронаксе, ређи ће ми капетан, ја ћу вас умолити да једете без церемоније. Разговараћемо се једући. Но, ако сам вам и обећао шетњу по шуми, нисам баш никако рекао да ћемо у њој наићи на какву гостионицу. Дакле доручкујте као човек, који ће јамачно ручати врло доцне.

Похвалих обед. Пиће беше бистра вода, у коју насух по капетановом примеру по неколико капи некаквог накиселог ликера, који је исцеђен, по начину камчатском, из окрека, који је познат под именом „Родоменка палма“.

Капетан Немо с почетка само јеђаше, ни речи не зборећи. За тим ми рече:

— Господине професоре, кад сам вам предложио да пођете са мном у лов по мојим шумама на острву Креспо, ви сте држали да сам себи противуречим. Кад сам вам казао да ја мислим на подморске шуме, држали сте да сам полудео. Господине професоре, никад не ваља површно судити о људима.

— Али, капетане, верујте ми да...

— Изволте ме саслушати, па ћете видети, требате ли мислити о мени да сам луд или да сам себи противуречим.

— Да чујем.

— Господине професоре, ви знате да човек може да живи под водом, ако понесе са собом потребну количину ваздуха за дисање. При подморским радовима, радник, која је обучен у одело што не пропушта воду и са металном капом на глави, добива ваздух с поља помоћу шмркова за сабијање ваздуха и цеви којима он пролази.

— То су гњурачке справе, — рекох.

— Заиста, али само што у таквим приликама човек није слободан. Он је везан за шмрк који му шаље ваздух кроз цеви од каучука, са свим подобно ланцима, који га везују за земљу, а да смо ми тако привезани за „Наутилус“, не би могли далеко ићи.

— Па на који ћемо начин бити слободни — упитах.

— Ваља употребити Рукејрол-Денејрузову справу коју су измислила два ваша природњака. Ја сам је усавршио за своју потребу, тако, да се можете изложити овом новом физиолошком стању, а да вам органи ни мало не страдају. Ова се састоји из резервоара од дебелог лима, који напуним под притиском од педесет атмосфера. Овај се резервоар меће на леђа и држи помоћу каиша као упрта у војника. Горњи му део личи на кутију, из које ваздух који задржава

механизам од вентила, може да излази само у природној густини, У Рукејроловој справи, каква се обично употребљава, две цеви од каучука полазе из оне кутије, па се свршавају у неку врсту трубе, која затвара нос и уста онеме, који ју употребљава; једна цев служи за излаз ваздуха који ће се удисати, а друга за улаз повраћеног ваздуха, а језиком се затвори ова или она, како је кад потребно. Али, како се ја излажем знатним притисцима на морском дну, морао сам затворити главу, као оно гњурци, у бакарну куглу, и у ту куглу улази и цев којом се удише ваздух.

— Одлично, капетане Немо. Но ваздух који носите са собом, мора брзо да се истроши, а чим у њему нема петнаест од сто кисеоника, он постаје неудишљив.

— Наравно, али сам вам и то казао, господине Аронаксе, да га шмрковима са „Наутилуса“ могу да збијем у резервоар од справе, те је овај, под таквим условима, у стању да ме снабдева удишљивим ваздухом чатавих девет или десет сахати.

— Немам више шта да приметим, одговорих. Само ћу вас још запитати, како осветљавате пут на дну океана.

— Румкрофовом справом, господине Аронаксе. Ако се једна носи на леђима друга се утврди за појас. Она се састоји из бунзеновог стуба, који стављам у дејство, не бихроматом поташиним, јер га не бих могао да справљам, већ помоћу оног содиума, којим је засићено море. Једна индукциона цев скупља електрицитет, па га одводи у фењер, који је нарочито удешен. У овом фењеру има нешто карбонског гаса. Је ли сад справа у радном стању, то се овај гас засветли дајући беличасту и постојану светлост. Тако снабдевен, могу да дишем и да видим.

— Капетане Немо, ви одговарате на све моје примедбе тако убедљиво, да се више не усуђујем сумњати. Међу тим, и ако сам принуђен да признам савршеност справа Рукејрлових и Румкорфових, допустите ми да се резервишем односно пушке, којом мислите да ме наоружате.

— Ама то није никакво ватрено оружје, одговори капетан,

— Дакле, то је ваздушна пушка?

— Без сумње. Како хоћете да правим барут на броду, кад немам ни салитре, ни сумпора, ни угљена?

— У осталом, рекох, да би се могло с коришћу пуцати под водом, у овој педесет и пет пута гушћој средини од ваздуха, ваљало би савладати знатан отпор.

— То би био слаб разлог, јер има извесних топова, који снабдевени особитим системом запушача, могу да пуцају под таквим околностима. Али, велим вам опет, немајући барута, ја сам их заменио јако стињеним ваздухом, који помоћу шмркова на „Наутилусу“, добијам у изобиљу.

— Мора да се тај ваздух брзо утроши.

— А зар ја немам Рукејлоров резервоар одакле могу узети ваздуха кад год ми треба? За то ми треба само једна славина *ad hoc*. У осталом, господине Аронаксе, видећете сами, да се за време лова под морем не троши много ваздуха и куршума.

— Него канда у оном сумрачку, а у средини оне течности, која је много гушћа од ваздуха, метци не терају далеко и тешко који да је смртан.

— Господине, у ове су пушке, на против, сви метци смртни, и чим која животиња буде згођена, па ма како лако, пада као громом поражена.

— За што?

— За то, што куршуми, којима се ова пушка пуни, нису обични, већ мале стаклене капсуле, које је пронашао аустријски хемичар Лениберк, и од којих имам знатну количину. Ове су стаклене капсуле, увијене у штањол, и отежане оловом, праве лајденске боце напуњене електрицитетом. При најмањем удару, оне се испразне и животиња, ма колико јака била, пада на месту мртва. Рећи ћу вам још, да ове капсуле нису веће од нумере четири, и да би се тек са десет оваких капсули могла напунити обична пушка.

— Више се не ћу препирати, одговорих устајући од стола, већ ми само остаје да узмем своју пушку. Па куда ви пођете, тамо ћу и ја.

Капетан ме одведе на задњи крај „Наутилуса“, и ја пролазећи поред Нидове и Саветове собе, позвах оба своја друга, који одмах пођоше за нама.

За тим дођосмо у једну ћелију на предњем крају брода, близу строја, где смо требали обући одело за шетњу.

ГЛАВА ШЕСНАЕСТА

Шетња по равници

Ова ћелија беше, управо рећи, арсенал и хаљинарница на „Наутилусу“. Једно дванаест справа гњурачких, извешаних по дуваровима, чекаше на шетаче.

Нид Ленд видећи их, сасвим отворено показиваше, да му је одвратно да се у њих обуче.

— Али, Ниде, рекох му, шуме на острву Креспо, то су подморске шуме.

— Та ваљда није! — узвикну разочарани харпунар, који виде да му пропадоше снови о свежем месу. А ви, господине Аронаксе, зар ће те обући ове хаљине?

— А да шта ћу, мајстор Ленде?

— Како вам је воља, господине, одговори харпунар, слежући раменима, али што се мене тиче, једино ако ме натерају, иначе вам никако не уђох у њих.

— Нико вас неће гонити, мајстор Ленде, рече капетан Немо.

— А гле, па и Савет меће главу у торбу! — узвикну Нид.

— Ја идем за господином, куд год он пође, — одговори Савет.

На позив капетанов дођоше два човека да нам помогну обући оно тешко, непробојно одело, направљено од каучука, изцела а удешено тако, да може поднети велики притисак. Човек би рекао, да је то какав витак а јак гвоздени оклоп. Ово се одело састојало из панталона и прслука. Панталоне прелажаху у дебеле и гломазне ципеле украшене оловним ђоновима. Тканину на прслуку држаху бакарне љуске, које беху као неки оклоп на прсима и чуваху их од воденог притиска, те плућа могаху слободно радити; рукави се свршаваху у неке мекане рукавице, које ни мало не сметаху покретању руке. Као што се види, ово бејаше нешто више него оне усавршене „скафандре“ са накарадним оделом, као што су оклопи од плуте, јелеци, морске хаљине и т. д. који беху пронађени и слављени у осамнаестом веку.

Капетан Немо и један од његових другова — нека врста херкула, који мораше имати изванредну снагу, — Савет и ја, наскоро обукосмо ове гњурачке

хаљине. Остаде само још да натакнемо на главу металну куглу. Али, пре него што ћу то учинити, затражих од капетана дозволу да разгледам пушке, које нам беху одређене.

Један човек с „Наутилуса“ пружи ми једну просту пушку са доста великим кундаком од челичног лима, и који беше шупаљ. Он је служио као резервоар за збијени ваздух, који се вентилом, којим се управљаше једном каричицом, пропушташе у металну цев. У кутији за метке, издубљеној у кундаку, беше дванаестина електричних куршума, који се помоћу једног лука сами смештаху у пушчану цев. Чим би један био избачен други би већ био на његовом месту.

— Капетане Немо, рекох, ово је красно оружје а лако је и руковати њиме. Још ми ваља да га опробам. Али, како ћемо се сићи на дно морско?

— У овом тренутку, господине професоре, — „Наутилус“ се зауставио на десет метара испод воде, и нама само остаје да се кренемо на пут.

— Ама, како ћемо изаћи?

— Сад ћете видети.

Капетан Немо завуче главу у своју кугласту капу. Ја и Савет учинисмо то исто, слушајући Канађанина како нам иронички подвикнује: „срећан лов!“ Горњи крај од нашег одела свршаваше се у крогно од издубљеног бакра, у које се углављиваше ова метална капа. Кроз три рупе, у које беху углављена дебела стаклад, могаше се гледати на све стране, само је ваљало окренута главу у унутрашњости ове кугле. Чим она би намештена, Рукејролове справе, које беху намештене на нашим леђима, почеше да раде, и што се мене тиче ја дисах по вољи.

Пошто окачих Румкорфову лампу за појас и узех пушку у руку, бејаш готов да се кренем ва пут. Али, онако затворен у ово тешко одело и закован за патос својим оловним ђоновима, не могах ни крочити.

Но и то беше предвиђено, и ја осетих како ме гурају у једну собицу поред хаљинарнице. Моји другови које такође гураху, иђаху за мном. Чух како се врата затворише иза нас, и дубока нас помрчина окружи.

После неколико минута неко јако пиштање допре ми до ушију. Осетих како ми се нешто хладно пење од ногу према прсима. Јамачно из унутрашњости брода беху славинама пустили спољну воду, која нас поплављаше, и наскоро напуни собу. Тада се отворише једна друга врата на боку од „Наутилуса“. Неки нас сутоњ озари. После једног тренутка гацасмо ногама по дну морском.

Капетан Немо иђаше напред, а његов нас друг праћаше на неколико корака за њима. Ја и Савет остадосмо један покрај другог, као да би се могао водити какав разговор кроз ове металне капурине. Сад више не осећам да су ми тешке хаљине, обуће, ваздушни резервоар, нити осећам какав терет од ове дебеле кугле, у којој ми глава мрдаше као оно језгро у својој коштици. Сви ови предмети, потопљени у воду, губљаху један део од своје тежине, који је раван тежини истиснуте воде, и ја се тако добро осећам услед овог Архимедовог закона. Нисам ја више био непокретна, лења маса, већ се слободно кретах.

Светлост која осветљаваше земљу до тридесет стопа испод површине Океана, зачуди ме својом силином. Сунчевн зраци лако продираху кроз ову водену масу и расипаху боје. Јасно распознавах предмете на даљини од сто метара. Преко те даљине море се преливаше од сваковрсних прелаза азурне боје,

за тим се у даљини плављаше и најзад ишчезаваше у сред тмулог мрака. Изнад себе приметих мирну површину мора,

Иђасмо по меканом песку, који беше раван а не онако таласаст као на обалама. Овај засењиви застор, прави рефлектор, одбијаше сунчеве зраке чудноватом снагом. Отуда она грдна одбојност, која пробијаше кроз све течне молекуле. Да ли ће ми се веровати, кад кажем да на овој дубини од тридесет стопа беше видно као у сред дана?

Читав четврт сата претурах по овом топлом песку, по коме беше расејана одвећ ситна прашина од шкољака. Труп од „Наутилуса“, који се виђаше као каква дугачка стена, ишчезаваше мало по мало; али његов би нам фењер, кад би се смркло у средини воде олакшао повратак на брод, расипајући своје сјајне зраке.

Беше тада десет сати из јутра. Сунчани зраци падаху на површину таласа под доста косим углом, и при додиру са расутом им светлошћу, која се расипа у сред прелома као оно, кад пролази цвеће кроз призму, стене, биљнице, шкољке, полипи беху по својим крајцима оперважени са седам дугиних боја. Беше дивотан, права наслада ва очи, тај сплет од свију боја, прави калејдоскоп са зеленом, жутом, неранцастом, љубичастом, чивитном и плаветном бојом, речју, са свима могућим бојама! Што не могах да искажем Савету живе утиске, што ми дражаху мозак! Што се не могах надметати с њиме у узвицима дивљења и чуђења! Што не умедох као капетан Немо и његов друг, исказивати своје мисли помоћу уговорених знакова! И ја кад се друкчије не могаше, говорих самом себи, виках у бакарном ковчегу, у коме ми беше глава, трошећи, можда, у празном говору ваше ваздуха него што требаше.

Пред овим величанственим призором беше се зауставио Савет. Јамачно овај добричина, видећи се у сред толиких представника из кола зоофита и молусака, класификоваше и класификоваше. Полипа и ехинодерма беше у изобиљу по земљи. Разни „изиси“, гужве од „окулина“, некада зване „бели корал“, „морске печурке“ са разбацаним краковима као неким бодљама, „анемоне“, које прирасле бокором од мишића образоваху читава леју цвећа, ишарану и искићену „порпитама“ са небесно плавим кристалицама, морске звезде, које прављаху читава сазвежђа по песку, брадавичасти „асторелимони“, fine чипке извезене руком водених богања, и која се љуљкаху услед наших покрета. За мене беше највећа жалост газити преко ових красних молусака, које хиљадама прекриљаваху дно морско као „чемљак“, црвени „шлемови“, „афизије“, и многи други производи неисцрпнога Океана. Али је ваљало ићи, и ми корачасмо напред, док над нашим главама пловљаше силество „физалиа“, пуштајући своје пипке небесно плаве боје да се за њима вучу, „медуза“, које нас својим зеленим или жућкастим амбрелима, искићени листовима азурне боје, заклањаху од сунчевих зракова, и „светлих клобука“, који би нам у мраку означавали пут својим фосфорастим сјајем !

Има већ сахат и по, како смо оставили „Наутилус“. Подне се примицаше. То приметих по усправним сунчевим зрацима, који се више не ломљаху. Опсена од боја ишчезе мало по мало и прелази од сафирне и смарагдове боје изгубише се из нашег перивоја. Најмањи шушањ пренашаше се са таком брзином, за какву наше ухо не зна на тврдој земљи. Згиста, вода је за пренос звукова боља средина него ваздух, и у њој се звук распростире са четири пута већом брзином.

У том тренутку земља се спушташе јаком косом. Светлост постаде једнобојна. Спустисмо се тада на дубину од сто метара, трпећи притисак од десет атмосфера. Али моје гњурачко одело беше тако начињено, да ни мало не могу прстима мрдати, али наскоро и то прође. После хода од два сата морао ме је савладати умор, нарочито под овим смешним оделом, на које не бејаш навикнут, али га ја не осећах.

Кад дође на дубину од три стотине стопа, још се по мало могаху видети сунчани зраци. Међу тим, још доста добро видесмо куда идемо, те не имајасмо потребе да се користимо Румкорфовим апаратом.

У том се тренутку капетан Немо заустави. Он почека док га не стигох, па ми онда прстом показа неку мрачну масу, која се показиваше у мраку на малој даљини.

— То је шума на острву Креспо, помислих па се и не преварих.

ГЛАВА СЕДАМНАЕСТА

Шума под морем

Најзад дођосмо на међу од ове шуме, која беше јамачво најлепша на пространом добру капетана Нема. Он је сматраше као своју, и полагаше на њу иста права, која имађаху први људи првих дана на свету.

У осталом, ко би му оспоравао право на ово имање испод мора? Који је тај дрски радник који би дошао са секиром у руци да раскрчи ово грмље?

Ова се шума састојаше из великих дрвенастих биљака, и чим уђосмо под њене велике сводове, паде ми на мах у очи чудновати расположеј његових грана — расположеј, који до тада не бејаш још видео.

Ни једна травка што покриваше земљу, ни једна грана, која штрчаше у шибљаку, не беше полегла, нити се пружаше у хоризонталном правцу. Све се дизаше према океанској површини.

Приметих да сви производи биљног царства беху утврђени само олако на земљу. Без корена, оне тражаху од тврдих тела, као песка, шљунка, шкољака или корњача само наслон а не и животну снагу. Ове баљке расту саме од себе, а живот проводе у води која их одржава и која их храни. На многима на место лишћа, рашћаху љушчице чудноватог облика, које по ободу имађаху узану пантљичицу од најразноврснијих боја као: ружичасте, црвене, зелене, маслинасте, риђе и мрке.

Између ових равних дрвета, великих као дрвеће из умерених појасева, и под њиховом великом сенком, гомилаху се прави цбунови са живахним цветовима, за тим плотови из зоофита, на којима чамаху зебрасте „меандрине“, — и да би попунили слику, — крилате рибе лећаху с гране на грану, као јато колибра, док се жуте „лепиказанте“, са бодљивим устима и шиљастом крљушти, „дактилоптере“ и „моноцентре“ дизаху испод наших ногу налик на јато водених шљука.

Око једног сата, капетан Немо даде знак да се стане. Ја пристадох на то драге воље и ми се извалисмо испод вињага од „аларија“.

Мени баш слатко паде овај тренутак одмора, само још да се могасмо и слатко наразговарати. Али, нити можеш да говориш, нити да одговараш. Сагох главу ка Савету, и видех како се очи у овог честитог момка светљаху од задовољства, и у знак свога усхићења, стаде по својој капурини тако млатати главом, да ништа смешније нисам видео на свету.

После ходања од четири сата, веома сам се чудио што нас није мучила страховита глад. Не бих умео рећи, од куда ово долазаше. Али тим већма осећах несавладљиву дремеж, као што се догађа свима гњурачима. И заиста моје се очи затворише наскоро иза својих дебелих наочара и ја падох у дремеж, од кога се не могах отргнути, и који до сада растериваше само покретање у ходу. Капетан Немо и његов горостасни друг, испруживши се у сред овог бистрог кристала, даваху нам пример да се одамо сну.

Колико спавах, не бих умео казати, али кад се пробудих учини ми се, да се сунце спушташе према хоризонту. Капетан Немо беше већ устао, и ја стадох испружати удове, кад ме једна неочекивана појава натера да скочим на ноге.

На неколико корака страховити морски паук гледаше ме својим шкиљавим очима, спремајући се да скочи на мене. Имађаше читав метар у висину. Ма да хаљина од скафандре беше доста дебела, да би ме сачувала од уједа ове животиње, ипак се не могах уздржати а да не покажем знаке страха и грозе. Савет и морнар са „Наутилуса“ у тај се пар пробудише. Капетан Немо показа руком своје другу овог грдног љускара (крустацеу) који га једним ударом кундака на место свали, и ја угледах како се страшне шапе у овог чудовишта грче и опружају.

Овај ми случај даде повода ла мислим, да и друге много страшније животиње ваљада посећују ова мрачна дна и да ме скафандра неће моћи сачувати од њених напада. Дотле не мишљах на то, а сад се реших да мало боље отварам очи, У осталом, замишљах да овај одмор значи, да се овде свршава наша шетња; али се преварих, јер капетан Немо место да се врати на „Наутилус“, а он продужи своју преку експедицију.

Земљиште се све већма угињаше, и тај нас непрекидни нагиб одведе у највеће дубине. Морало је бити скоро три сата, кад дођосмо до једне узане долине, а са страна јој се дизаху стрми дувари. Ова долина лежаше на сто педесет метара дубине.

Рекох сто педесет метара, ма да никаквим справама не могах измерити тај простор, Али знађах да и у најбистријим морима сунчани зраци даље не могу да пробију. И гле, заиста настаде дубоки мрак. Не виђаше се никакав предмет на даљини од десет корака. Иђах тако пипајући, кад, а на један пут смотрих како се засветли доста јака бела светлост. Капетан Немо беше запалио свој апарат. Његов друг учини то исто, а и ја, па и Савет следовасмо примеру. Окренувши један завртањ, доведох у свезу цев са стакленим серпентинном, и море осветљено од наша четири фењера, засветли се на простору од двадесет и пет метара.

Тако корачајући, мишљах да ће светлост Румкорфових справа морати да привуче којег становника ових мрачних слојева. Али, ако би нам се и приближили, то би се зауставили на даљини сасвим неповољној за ловце. Више пута видех капетана Нема где се заустави и наслони пушку на образ; за тим, после нишањења од неколико тренутака, спусти је и продужи пут.

Најзад се око четири сата сврши ова чудновата екскурзија. Зид од величанствених кршева дивног састава дизаше се пред нама. Беше то гомила гигантских стена, права урвина од гранита са дубоким и мрачним пећинама, али по којој се не могаше лако успети.

То беху подупирачи острва Креспо. То беше земља.

Капетан Немо на један пут стаде. Једним покретом нас заустави, и ма колико да жељах прећи пре-

ко оног зида, морадох стати. Овде се свршаваше имање капетана Нема. Он га не хтеде прећи. С оне стране беше део земљине кугле, на који није требала да стане његова нога.

Стадосмо се враћати. Капетан Немо пође на челу ове малене трупе, не застајући нигде. Мени се учини, да се не враћамо истим путем, којим смо били дошли. Овај нови пут веома нераван, а отуд и врло заморљив, врло нас брзо изведе на површину мора.

На дубини од десет метара ишли смо кроз ројеве ситних риба сваке врсте, које беху многобројније и живахније но птице у ваздуху, али никаква водена дивљач, која би била достојна куршума, не изађе нам пред очи.

У овом тренутку видех како капетан притеже пушку уз згиб рамена и како је нишанио између џбунова нешто, што се креташе. Пушка пуче, за тим се зачу неко пиштање, и погођена животиња паде на неколико корака од нас.

То беше дивна морска видра, једна енхидра, једина четвороножна животиња, која само у мору живи. Ова видра, дугачка метар и педесет сантиметара, морала је бити на врло великој цени. Кожа одозго кестењаве, а одоздо сребрнасте боје, беше једна од оних кожа за поставу, које се тако много траже на пијацама руским и кинеским. Нежна и сјајна јој длака стављаше у изглед најмање две хиљаде динара. Јако ме беше задивио овај интересантан сисар са округлом главом, коју су красиле кратке уши, са округлим очима и белим брковима, налик на бркове у мачке, са састављеним прстима, великим ноктима и китњастим репом. Овај скупи месождер постаде врло ретка животиња услед гоњења од ловаца, но, у главном, побегао је у северне крајеве Тихог Океана, где ће му јамачно у скоро ишчезнути фела.

Друг капетана Нема узео животињу, натовари је себи на леђа, па се онда кренуо даље на пут.

Читао сахат иђасмо по некој песковитој равници. Она иђаше до на два метра испод водене површине. Тада видех наше слике, које беху сасвим чисте но представљене у обратном правцу, а испод нас виђаше се такођер једна трупа, која понављаше све наше покрете и махања, речју, која у свему личаше на нас, само што је ишла с главом доле а ногама горе.

Овом приликом бех очевидац најлепшег плутона, који је икада потресао осећаје једног ловца. Једна велика птица са дугим крилима видела се сасвим јасно, и, лебдећи приближаваше се све више и више. Друг капетана Нема узео је на нишан и опали кад птица беше само неколико метара изнад валова морских. Згођена животиња паде на домашај вештога ловца, који је узео. То беше „албатро“*) најлепше врсте, дивна специја морских птица.

Наш пут не беше прекинут овим случајем. Читава два сахата ишли смо час по песковитој равници, час по ливадама од маховине, којима нам беше веома трудно ићи. Право да кажем био сам већ изнемогао, кад угледах тамну светлост, која светлуцаше на пола миље у мрачној води. То беше фењер на „Наутилусу“. Пре двадесет минута ваља да будемо на броду, а ту ћу се надисати по вољи, јер ми се учини да у моме резервоару ваздух беше врло сиротан у кисеонику. Али ја рачунах без једног догађаја, који нас у неколико задржи.

Био сам изостао једно двадесет корака кад угледах капетана Нема, где се журно враћа мени. Својом јаком руком обали ме на земљу, док његов друг то исто учини са Саветом. Испрва нисам знао шта да мислим о овом изненадном нападу, али се умирих кад

*) или „бродарска птица“, Прев.

видех капетана где лежи покрај мене и остаде не ми-чући се.

Тако лежах на земљи баш под једним цбуном од маховине, и кад мало подигох главу, угледах неке грдосије, како хучно пролазе изнад нас, бацајући фосфорне искре.

Крв ми се следи у жилама! Био сам познао страховите „сквале“. То беше пар „тинтореа“, ужасних „ајкула“, са грдним репом тамним и стакластим очима, а из рупа око коже цураше им нека фосфораста материја. Беху то страшни свитци, који су у стању да здробе читавог човека у својим гвозденим чељустима! Не знам да ли их Савет класификоваше, али што се мене тиче, ја им посматрах сребрнасти трбух, ужасне чељусте, из којих вираху многобројни тестерасти зуби, са гледишта веома мало или готово ни мало научничког, и пре као жртва него као природњак.

На срећу ове прождрљиве животиње слабо виде. Оне прођоше, а и не приметише нас, окрзнув нас својим црнкастим перајима, и ми се као неким чудом извукосмо из ове опасности, заиста много веће, него ли што је сусрет с тигром у сред шуме.

После пола сата вођени електричном светлошћу, стигосмо на „Наутилус“. Спољна врата беху остала отворена, а капетан Немо затвори их, чим уђосмо у прву ћелију. За тим притиште једно дугме. Одмах зачух како стадоше радити бродски шмркови, осетих како вода опадаше око мене, а за неколико тренутака ћелија би сасвим испражњена. Тада се унутрашња врата отворише и ми пређосмо у хаљинарницу.

Ту покидасмо наше гњурачко одело с доста великом муком, и мртав од умора, гладан и сањив дочепих се собе, дивећи се овој чудноватој екскурзији по дну морском.

ГЛАВА ОСАМНАЕСТА

Четири хиљаде миља испод Тихог Океана

Сутра дан, 18. новембра, био сам се савршено повратио од јучерашњег умора, и ја се попех на кров баш кад помоћник на „Наутилусу“ изговараше своју свакодневну реченицу. Тада ми паде на памет да се морала односити на стање мора, или боље, да ће значити: „Нигде се ништа не види.“

И заиста, Океан беше пуст. Нигде једног једрила на читавом видику. Брегови на острву Креспо беху исчезли преко ноћи. Море, које упијаше све дугине боје, изгледаше да се обукло у дивну хаљину чивитне боје. На узнемиревим валима огледаху се преливи од дугих и правилних бразда.

Беше ме занео овај величанствени изглед океански, кад се појави капетан Немо. Он се учини да ме није приметио, и отпоче астрономска посматрања. За тим, свршивши своје посматрање, оде те се наслони на фењер и поглед му се изгуби на површини Океана.

Међу тим једно двадесет морнара беше се испело на кров од „Наутилуса“. Беху то крупни људи који су изашли да извуку мреже што беху прикачене за брод преко ноћи. Ови морнари очевидно припадаху разним народима, ма да се европски тип огледаше на сваком. Познадох Ирланце, Французе, неколико Словена, једног Грка или Крићанина. У осталом ови људи говораху мало, а службаху се само оним чудноватим наречјем, о коме не могах ни из далека рећи којег је порекла. И тако се морадох одрећи задовољства да их што запитам.

Мреже беху на брод извучене. То беше нека врста „шалута“, мрежа у многومه налик на оне што се употребљују на нормандским обалама. То су вам прави

мрежасти цакови, које једна лака мочица и један ланац, што је испреплетен у доњим окцима, држе отшкринутима. Ови цакови што се тако вуцијаху на својим гвоздевим кукама, чишћаху дно морско и згртаху све његове производе на које наилажаху у путу.

Еле, нећемо никада оскудевати у јелу, јер нам га брзи „Наутилус“ и привлачна снага електричне светлости могаху обнављати без престанка. Ови разни производи морски беху одмах спуштени у ћилере кроз бацу и док једни беху одређени, да се онако свежи поједу, дотле други да се оставе.

Пошто се сврши риболов и ваздух би обновљен, мишљах да ће „Наутилус“ продужити свој пут испод мора, па се за то спремах да идем у своју собу, кад ће ми капетан Немо без икаква околишења рећи.

— Погледајте овај Океан, господине професоре, зар није и он обдарен правим животом? Зар нема и он свога гњева и своје нежности? Јуче је спавао као и ми, а ево га сад где се буди после тихе ноћи.

Нити рече добро јутро, ни добро вече ! Та зар не би човек рекао, да ова чудновата личност само продужи већ започети разговор са мношћом?

— Погледајте, настави он, како се буди под пољупцима сунчевих зракова! Они му дају сваки дан нови живот! Како је то занимљиво изучавати рад његовог организма. Он има своје било, своје крвне жиле, своја грчења и опружања.

Рекавши то, капетан Немо оде ка баџи и ишчезе низ басамаке. Ја пођем за њим и дођем у велики салон. Точкови се стадоше кретати, и брзомер показује брзину од двадесет миља на сат.

Пролазили су дани а недеље се ређале једна за другом, но капетан Немо врло се ретко виђао за то вре-

ме. Виђах га тек кат-кад. Његов помоћник редовно изналазаше на којој се тачци налазисмо и пренашаше је на карту, тако да имађах тачан пут „Наутилусов“.

Савет и Нид Ленд провађаху код мене по читаве сате. Савет причаше своје пријатељу о чудесима из наше шетње, а Канађанин сажаљеваше што и он не пође с нама. Но ја сам се надао, да ће се опет показати прилика, те да походимо океанске шуме.

Готово сваког дана, салонски прозори беху отворени по неколико сати, и наше се очи неуморно трудиле, да продру у тајне подморског света.

Преко дана 11. децембра, занимах се читањем у великом салону. Нид Ленд и Савет посматраху светлу воду кроз отшкринуте прозоре. „Наутилус“ стајаше непомично. Резервоари му беху пуни и тако се држаше на дубини од хиљаду метара. То беше слабо настањени предео океански, и у коме се тек кат-кад појаве крупније рибе.

У том тренутку читао сам ону дивну књигу од Жан Маса-а: *Стомакове слуге*, и уживах читајући лекције пуне духа и разумевања, кад ће ми тек Савет прекинути читање, рекавши ми чудноватим гласом:

— Хоће ли господин да дође за један часак?

— Шта ћеш Савете?

— Само нека господин погледа !

Устанем и одем те се налактим на прозор.

Нека црнкаста грдна маса, јако електричном светлошћу осветљена, стајаше непомично у сред воде. Стадох је пажљиво посматрати, трудећи се да упознам природу ове циновске цетацеје. Но на један пут ми паде на ум једна помисао.

— Лађа! — повиках,

— Јесте, одговори Канађанин, то је покварена лађа што је потонула.

Нид Ленд се не вараше. Пред нама беше брод са искиданим једецима, који су још висели на алкама. Труп се чињаше да је у добром стању, јер брод канда беше тек пре неколико сати претрпео бродолом. Три остатка од катарака као три пања боје беху одсечене на две стопе, изнад крова показиваху, да ова притешњена лађа мораде жртвовати све катарке. Али преврнув се на бок, она се напуни, а лева јој ребра још беху горе. Заиста жалостан беше приказ овог бродског скелета, који пропаде испод валова морских, али још жалосније беше погледати на кров, по коме још лежаше неколико лешева, што се беху умотале у једеке и паламаре. Избројох њих четворо, — четири човека, од којих један стојаше дупке на крми; — за тим једна жена, која се беше у пола промолила кров прозор на горњем крају лађе, држећи у наручју дете. Јадница беше још млада. Наспрам јаке светлости са „Наутилуса“ могадох јој јасно распознати црте на лицу, које вода не беше још нагрдила. Прикупив сву своју снагу, она је издигла изнад себе дете своје, јадног малишана, који рукама беше загрлио своју мајку! Она четири морнара чисто уливаху страх, толико их беху унаказили самртни грчеви, и у последњем напору да се ишчупају из ужета, која их везиваху за брод испустише душу. Једини крманош што беше много мирнији, и са јасним и озбиљним лицем, седом косом, која му падаше на чело, и рукама грчевито стегнутим за точак од крме, чињаше се канда још води своју разбијену трокатарку кроз дубине океанске.

Какав приказ! Били смо онемели, само што нам срце лупаше, гледајући овај бродолом у правој његовој боји, и тако рећи фотографисаног у последњем минути!

И ја већ видех како се приближују са ватром у очима, грдне ајкуле намамљене човечјим месом.

Међу тим, „Наутилус“ обиђе око ове потонуле лађе и у једном тренутку ока могах прочитати на табли са задњег краја:

Флорида Сундерланд.

ГЛАВА ДЕВЕТНАЕСТА

Ваникоро

Овај страшни приказ даваше на знање, да ће „Наутилус“ у своме подморском путу имати да сретне још много оваких морских катастрофа. Од како стаде пловити по морима, која су више посећивана, ми примећавасмо чешће кошеве од брода, како труну у води, а још дубље, на дну, топове, ђулад, котве, ланце и силество других гвоздених ствари, које рђом капаху.

Кад „Наутилус“ изађе на површину Океана, могао сам сагледати ниско и стеновито острво Клермон Тонер у свом његовом пространству. Ове мадрепорске стене јамачно беху оплођене морским трубама и бурама. Једног дана, зрно какво, које вихор понесе са суседне земље, паде на ове кречне слојеве, што беху измешани са остатцима риба и биљака морских, те се тако образовала црна земља за растиње. Кокосов орах, кога ношаху вали, застаде на овој новој обали. Клица пусти корен. Кад се дрво разви, оно задржаваше водену пару и тако постаде поток. Еле, вегетација се отимаше мало по мало. Неке животињице, као црви и бубе, дођоше с кладама и стаблима, које је ветар ишчупао са каквог острва. Корњаче почеше носити своја јаја. Птице направише гнезда на младом дрвећу. И тако се разви животињски свет; најзад се појави човек, привучен зе-

ленилом и плодношћу. Ето, тако се ова острва створише, та огромна дела микроскопних животињица.

Прођосмо не далеко од острва Ауру, који ми се учини, у тренутку кад посматрасмо небо у подне, као нека маса зеленог дрвећа, над којом се уздиже шиљаст и врло висок брег.

Тога дана беше Божић, и Нид Ленд ми се чињаше да тужи што не може да буде при освећењу „Христовог дрвета“ томе правом породичном празнику, за којим протестанти лудују.

Има већ осам дана како нисам видео капетана Нема, кад 24. из јутра уђе у велики салон, чинећи се увек као човек, који нас је тек пре пет минута оставио. Ја баш тражах „Наутилусов“ пут на планиглобу. Капетан приђе, метну прст на једну тачку на карти, па онда рече:

— Ваникоро.

Тако се зваше острвце, на коме пропадоше Лаперусове лађе. Ја нагло устадох.

— „Наутилус“ нас носи на Ваникоро? упитах.

— Јесте, господине професоре — одговори капетан.

— И ја ћу моћи да видим она славна острва, о која се разлупаше „Бусола“ и „Астролаба“?

— Само ако хоћете, господине професоре?

— А када ћемо бити на Ваникору?

— Ту смо већ, господине професоре.

Заједно са капетаном Немом попех се на кров, и одатле журно прелетих погледом по хоризонту. На северо-истоку дизаху се изнад мора два вулканска острва неједнаке величине и окружени коралним спрудом, који изнашаше четрдесет миља у обиму. Пред нама лежаше острво Ваникоро, коме Димон д' Урвиљ даде име острво Истраживања, управо ми стојасмо пред малим пристаништем Вану.

Земља се чињаше покривена зеленилом од обала до највећих висина у унутрашњости, над којима се издизаше Капого, четири стотине седамдесет и два хвата висок.

Пошто се прогура кроз спољни стеновити прстен, „Наутилус“ се нађе у средини подводних стена, где море беше дубоко тридесет до четрдесет хвати. Испод зеленкастих сеница од корењака, угледах једно дванаест дивљака, који се веома чудили нашем доласку. Да ли не замишљаху, да је ово дугуљасто и црнкасто тело какав грдан кит, од кога се ваљало чувати?

У овом тренутку запита ме капетан Немо, знам ли што о бродолому Лаперузовом.

— Знам колико и сваки зна, капетане — одговорих му.

— А би ли ми могли испричати то, што сваки зна? — додаде капетан мало ироничним гласом.

— Зашто не?!

Лаперуз и његов помоћник капетан Лангл, беху послани од Луја XVI. 1785. да оплове земљу. Они се укrcаше ва корветама „Бусоли“ и „Астролаби“, које се више не појавише.

1701. француска влада, праведно узнемирена судбином ове две корвете, наоружа два велика морска брода „Истраживање“ и „Наду“. Ови бродови оставише Брест 28. септембра под заповедништвом Брувија д' Антракто. После два месеца дана дознало се, по казивању неког Бовена, команданта на „Албермали“, да се остатци од бродова налазе на обалама Нове Ђурђије. Али д' Антракто не знајући за ово извешће — у осталом доста несигурно, — оде ка острвима Адмиралским, које капетан Хунтер беше споменуо у своме извешћу као место Лаперузовог бродолома.

Његова истраживања беху узалудна.

„Нада“ и „Истраживање“ прођоше поред самог Ваникора, али се не зауставише; но, у главноме, овај пут беше врло несрећан, јер стаде живота д' Антркастоа, двојицу његових помоћника и више мрнара.

Неки стари вођа на Тихом Океану, капетан Диљон беше први, који нађе прави траг бродолому, 15. маја 1824. Његов брод „Свети Патрик“ прође покрај острва Тикопије, једнога из Нових Хебрида. Ту му један ласкар приђе на чунићу и продаде сребрни балчак од мача на коме беше натпис од изрезаних слова у бакру. Осим тога исти је ласкар тврдио, да је приликом једног бављења на Ваникору, пре шест година, видео два Европљанина који су били са бродова што су насели на спрудове око истих острва.

Диљон погоди, да су то Лаперузови бродови који својом пропашћу запрепастише сав свет. Он хтеде да продре у Ваникоро, на коме се, каже ласкар, налажаху многобројни остаци од бродолома, али му ветар и струје не дадоше.

Диљон се врати у Калкуту. Ту он умеде заинтересовати за своје откриће азијатско Друштво и индијску Компанију. Дадоше му један брод који назваше „Истраживалац“ и он се крене на пут 23. јануара 1827. год. у друштву са једним француским агентом.

„Истраживалац“ после одмора на више тачака у Тихоме Океану, баци котве пред Ваникором, а 7. јула 1827. у овом истом заводу Вану у коме сада пловљаше „Наутилус“.

Ту Диљон покупи многе остатке од бродолома гвоздено посуђе, котве, паламаре једнофунтовне, двофунтовне топове, ђулад од осамнаестфунтовних топова, комађе од астрономских справа, једно парче од круне, једно бронзано звоно ка коме беше овај натпис:

„Базен ме је начинио“, марка арсеналске ливнице у Бресту око 1785. год. Сумњи, дакле, није било више места.

Диљон остаде на попришту жалосног догађаја од октобра месеца, допуњујући своја истраживања. За тим остави Ваникоро, оде ка Новом Селанду, баца котве пред Калкутом, па се врати у Француску, где га са великом усрдношћу прими Карло десети.

Али у то време Димон д' Урвиљ и не знајући за радове Диљонове, беше већ отишао да на другој страни потражи место, на коме се догодио бродолом. И заиста, он је дознао по казивању једног китоловца, да се медаљони и један крст Светог Лудвика налазе у рукама дивљака на острвима Лујзијади и Новој Каледонији. Димон д' Урвиљ, командант на „Астролаби“ беше се већ отиснуо на море и два месеца касније него што Диљон оде са Ваникора, баца котве испред Хобер-Тауна. Ту је дознао, шта је Диљон постигао, па шта више још и то, да је некакав Џемс-Хоб, помоћник на „Уједињењу“ из Калкуте, видео гвоздене полуге и црвену материју у урођеника са овог прибрежја, кад се искрцао на једно острво што лежи између $8^{\circ}18'$ јужне ширине и $156^{\circ}30'$ источне дужине.

Димон д' Урвиљ, доста збуњен не знајући, да ли да поверује овим причама из новина, којима се није могло много вере поклонити, ипак се реши да пође трагом Диљоновим.

10. фебруара 1828. год. „Астролаба“ се показало пред Тикопијом, узе за вођу и тумача једног бегунца, који се беше настанио на томе острву, кренуо се према Ваникору, угледа га 12. фебруара и настави пловити дуж његових прудова до 14. па тек 29. фебруара баца котве у пристаништу Вану.

23. фебруара више официра опловише острво и донеше нешто остатка малог значаја. Урођеници систематски су све одрицали и избегавали и нису хтели да их одведу на место несрећног догађаја. Ово врло подозриво понашање давало је сумњу да се мисли, да су рђаво поступали са бродоломцима, и заиста, чинило се, да се боје, да није Димон д' Урвиљ дошао да освети Лаперуза и његове несрећне другове.

Међу тим, 26. нешто поклони а нешто и о-бећања, да им се не ће чинити никаква освета, скло-нише их да одведу помоћника, г. Жакинота, на позорје бродолома.

Овде, на три до четири хвата испод воде, између прудова Паку и Вану, лежали су ленгери, топови, парчад од олова и гвожђа, покривени кречним слојевима. Шалупа и китоловка са „Астролаба“ беху упућене на то место, а с тешком муком су морнари успели, да извуку котву тешку осамнаест фуната, један ливени осмофунтовни топ, комађа од олова и два двофунтовна бакарна топа.

Димон д' Урвиљ, распитујући урођенике, доз-нао је још и то, да кад Лаперузу пропадоше оба брода на прудовима овог острва, а он направи мањи, на коме пропаде и по други пут... Где? То се није знало.

Командант са „Астролабе“ подиже под лисна-тим корењком гробницу за спомен славном мореплов-цу и његовим друговима. То беше проста четвороу-голна пирамида, која лежаше на коралноме поду а бе-ше начињена без икакве гвожђарије, како не би нама-мила лакоме урођенике.

За тим, Димон д' Урвиљ хтеде да отпутује; али му људи беху проређени од грознице, која је владала на овим нездравим обалама, а и сам беше јако оболео, и тек 17. марта могао је развити једрила.

Међу тим, француска влада, бојећи се, да Димон д' Урвиљ није сазнао за Дилонове радове, посла на Ваникоро корвету „Бејонез“ под заповедништвом Лепорана Тромлена, који се тада бавио на западној америчкој обали. „Бејонез“ баци котве пред Ваникором, на неколико месеци после одласка „Астролабе“, не нађе никакав нов доказ, али потврди, да су дивљаци поштовали надгробни споменик Лаперузов.

То је садржина приче, коју сам испричао капетану Нему.

— И тако, дакле, рећи ће он, још се не зна где је пропао трећи брод, који су утопљеници направили на острву Ваникору?

— Не зна се!

Капетан Немо не одговори ништа, само, што ми даде знак да пођем за њим у велику салу. „Наутилус“ се гњурну за неколико метара испод воде и прозори се отворише,

Потрчах према стаклету и испод коре од корала, покривене „печуркама“, „сифонулама“, „алпионима“, „кариофисама“, кроз милијарде прекрасних риба, „гирела“, „глифизидона“, „помферида“, „димкопа“, „холоцентра“, разазнах неке рушевине и остатке, које се не могаху гвозденим чакљама извући, као котве, топовска ђулад, топови, чекрци са свом спремом, један кључ, сви предмети који остају иза разлупане лађе и који тада беху прекривени „цветним животињама“.

И док сам ја посматрао ове жалосне остатке, капетан Немо рече ми озбиљним гласом:

— Командант Лаперуз крену се на пут 7. децембра 1785, г. са својим бродовима: „Бусолом“ и „Астролабиом“. Он баци котве прво у Ботани-Бај, походи архипелаг Пријатеља, Нову-Каледонију, окрену према Санта-Круз и оде у Намуку, једно острво из гру-

пе Капај. За тим његови бродови наиђоше на непознате прудове острва Ваникоро. „Бусола“ која иђаше напред, удари на јужну обалу. „Астролаба“ јој дође у помоћ, па и она сама наседе. Први брод готово одмах пропаде. Други, који ветар натера на пруд, одржа се неколико дана. Урођеници примише доста лепо утопљенике. Ови се настанише на острву и направише мањи брод од остатака она два већа. Неколико морнара драговољно остадоше на Ваникору. Остали, онако слаби и болесни, одоше с Лаперузом. Упутише се према Саломонским острвима и изгубише и живот и имовину на западној обали главнога острва из ове групе између гребена Обмане и Задовољства.

— А од куда знате ви то? — повиках ја.

— Ево шта сам нашао на месту, где се догодио тај последњи бродолом.

Капетан Немо показа ми једну кутију од белог лима те жигом француског оружја, и сва нагрижена од слане воде. Он је отвори, и ја видех свежањ пожутеле хартије, али из које се могаше још читати.

То беху наредбе министра морине управљене на команданта Лаперуза, са примедбом, која беше по ивици исписана руком Лудвика XVI.

— Ах, како је то красна смрт за једног морепловца! — рече капетан Немо. — Како је миран тај корални гроб, и нека би дао Бог, да ја и моји другови викада не умремо другом смрћу!

ГЛАВА ДВАДЕСЕТА

Торесов Мореуз

Преко ноћи 27. и 28, децембра, „Наутилус“ остави прибрежје Ваникора изванредном брзином Пловљаше пут југо-запада, и за три дана пређе свих

седам стотина педесет миља, који деле групу Лаперузову од југо-источне тачке на острву Новој Гинеји (Папуазији).

1. јануара 1863. рано из јутра, Савет ме нађе на крову.

— Господине, рече ми овај честити момак, господин ће ми допустити, да му пожелим срећну нову годину?

— Како не Савете! И то баш као да сам у Паризу, у своме кабинету у ботаничкој башти. Ја примам твоје жеље и благодарим ти на њима. Само ћу те запитати шта разумеш под срећном годином, у околностима у којима се налазимо. Је ли то година с којом ће нам доћи крај ропству или година у којој ће се продужити ово чудновато путовање?

— Вере ми, одговори Савет, не знам шта да речем господину. Нема сумње гледамо ретке ствари, и за два месеца нисмо имали каде да паднемо у чаму. Последње је чудо увек најчудноватије, и ако тако остане, не знам како ће се то најзад свршити. Мени се чини, да нам се такво што никад не ће ни десити.

— Никада, Савете!

— При свем том, што г. Немо, који довољно оправдава своје латинско име, смета нам да се спасемо толико, као да и не постоји на овом свету.

— Тако је као што велиш, Савете.

— Гле ја мислим, само нека ми не замери господин, да ће срећна година бити она, за време које моћи ћемо све видети.

— Све да видимо, Савете. Да не буде то дуго. Али шта мисли о томе Нид Ленд.

— Нид Ленд мисли сасвим друкчије него ја, — одговори Савет. То вам је један позитивни дух и неодољиви стомак. Њему није доста што гледа рибе и што их непрекидно једе. Оскудица у вину, хлебу, месу, не допада се баш ни мало томе Сасу, који је навикао на

бифтеке, и који се ни мало не страши од ракије, кад је умерено употреби !

— Што се мене тиче, Савете, то ме слабо тишти, и ја сам се врло лако навикао на дијету, што влада на лађи.

— И ја исто тако, одговори Савет. Па зато ја толико мислим да останем овде, колико Нид Ленд да бежи. Еле, ако нова година не буде срећна за мене, она ће бити за њ, и обратно. И тако ће неко бити свакојако задовољан. Најзад да закључим, ја желим господину све оно што ће причинити задовољство господину.

— Хвала, Савете. Само ћу те замолити да одложиш за доцније питање о поклонима, а нека их за сада замени срдачно руковање, То је једино што имам при себи.

— Господин није никада био тако великодушан — одговори Савет.

По том честити момак оде.

2. јануара бесмо прешли једанаест хиљада три стотине четрдесет миља од тачке нашег поласка у Јапанском мору. Пред „Наутилусовим“ кљуном ширила се опасна околина коралског мора на јужноисточној обали Нове Холандије. Наш брод пловљаше на даљини од неколико миља од ових страшних прудова, ва којима пропадоше Кукови бродови 10. јуна 1780. Брод, на коме беше Кук, удари о једну стену, и што се не напуни, има благодарити срећном случају, што се комад од корала, одломљен, при удару заглави у проваљеном кошу.

Прешавши преко коралског мора, два дана доцније, 4. јануара, угледасмо обале Нове Гинеје. Овом ми приликом рече капетан Немо, да је намислио продрети у Индиски Океан кроз Торесов мореуз. Нид беше задовољан видећи да се тим путем приближује европским морима.

Овај Торесов мореуз колико је опасан због стена које стрче из воде, толико и због дивљих становника, који се често виђају по његовим обалама. Он дели Нову Холандију од великог острва Нове Гинеје, која се још и Папуа зове.

„Наутилус“ се, дакле, показа на уласку најопаснијег мореуза на свету, кроз који се једва усуђују проћи и најдрскији морепловци мореуза, чијим се опасностима изложи Луј Рац Торес, дошавши из јужних мора у Меланезију, и у коме године 1840. за мало што не пропадоше корвете Димон д' Урвиља са свима људима што беху на њима. И сам „Наутилус“, који пркоси свима морским опасностима, имаће довољно посла са коралним прудовима.

Мореуз Торесов ширек је од прилике тридесет и четири миље, али је закрчен множином острва, адица, подводних гребена и стена, које чине, да се њиме готово не може пловити. Тога ради, капетан Немо учини све предострожности, да би га прошао. „Наутилус“ пловећи на малој дубини, креташе се умереном брзином. Вретено му, као реп у китова, полако удараше по води.

Користећи се тиме, ја и моја два друга бесмо заузели место на крову, који беше увек пуст. Пред нама се подизаше крманошева собица, и сад, можда се варам, али све мислим, да је у њој могао бити капетан Немо, и управљао сам собом „Наутилус“.

Око „Наутилуса“ вода кључаше бесно. Валовите струје јурачу од југо-истока на северо-запад брзином од миље и по и ломљаху се о корале, чије главеце стрчаху овде, онде, из воде.

— Ала је гадно ово море! — речи ће Нид Ленд.

— Занста је гнусно, одговорих, и сасвим незгодно за брод, као што је „Наутилус“.

— Мора да је овај проклети капетан сигуран са својим путем, прихвати Канађанин, јер је овде толико и таквих коралних стена, да би здробиле „Наутилус“ у хиљаду комада, само да их се дотакне!

Заиста, стање беше опасно; али се чињаше, као да се „Наутилус“ гњура са уживањем по средини ових страховитих стена. Он не пође путем „Астролаба“ и „Ревности“, који је био кобан по Димон д' Урвиљ, већ узе више према северу и дође до острва Миреј, па онда окрете на југо-запад према пролазу Кумберландовом. Држах да ће се упутити њиме, кад, а он узе пут северозападно и прогура се кроз силество острва и слабо познатих адица до острва Пунд и Бурног канала.

Стадох се питати, да ли не мисли овај глупи и пусти капетан Немо, да заглави свој брод у овом теснацу, као што се то деси са обема корветама Димон д' Урвиља; кад, а он и по други пут измену правац, пресече право на запад и оде према острву Гвервоар.

Тада беше три сата по подне. Вали заплјускиваху и ломљаху се, јер клима беше у највећој снази. „Наутилус“ се приближи овоме острву, које ми се чини канда га још гледам са његовим јасним међама од „пандануса“. Примакосмо му се ближе од две миље.

На један пут ме некакав трус преврте.

„Наутилус“ је ударио о стену, па се и не помаче више, само што се мало нагну на леву страну.

Кад устадох, на крову већ беше капетан Немо и његов помоћник. Ови испитиваху у каквом се стању налази брод и изменише неколико речи својим неразумљивим наречјем.

Ето у каквом се положају налазисмо. На две миље од десног бока лежаше острво Гвервоар, чија се

обала заокружаваше од севера на запад као нека грдна рука. Према северу и истоку већ се могло видети неколико коралних главица, што остадоше голе услед осеке. Ми бесмо насели на сред мора, и то онога мора у коме плима и осека нису велике, што беше веома рђава околност по „Наутилус“. Но брод није имао никакву штету, толико чврсто беше укован његов кош. Али ако се и не могаше распрнути или потопити, опет за то беше у опасности да ће за свагда остати на овој стени, а тада је већ био и прошао подморски апарат капетана Нема.

Тако ја размишљах, кад ми капетан приђе. Он беше хладан и миран, и као увек присебан; нити се чињаше узбуђен, нити пак збуњен.

— Несрећа? — рекох му.

— А не. То је само једна мала сметња, одговори ми он.

— Али сметња, опет ћу ја, која ће вас принудити, да постанете становник ове земље, коју толико мрзите.

Капетан Немо погледа ме с чудноватим изразом на лицу, па онда учини један покрет, којим као да је хтео порећи моје речи. У томе видех сасвим јасно, да га ништа не ће принудити те да још једном крочи ногом по тврдој земљи. За тим ће ми рећи:

— У осталом, господине Аронаксе, не брините се, „Наутилус“ није у опасности. Он ће вас још носити посред океанских чудеса. Наше је путовање тек отпочело, и ја не желим, да се тако брзо лишим части, будући сам с вама у друштву.

— Међу тим, капетане Немо, прихватих ја „Наутилус“ је насео за време плиме. Па како прилив и одлив нису велики у Пасифику, то, ако не узмогнете олакшати „Наутилус“ — што ми се чини немогуће — ја не знам како ће се одавде отиснути.

— Имате право, господине професоре, да плима није велика на Тихом Океану, одговори капетан Немо, али у Торесовом мореузу, између морске површине за време прилива и морске површине за време одлива, разлика је у метру и по. Данас је 4. јануар, а кроз пет дана биће пун месец. Еле ја бих се веома чудило, кад не би овај услужни пратилац довољно издигао ову водену масу и мени учинио једну услугу; коју не ћу ни од кога другог да тражим до од њега.

Кад то изговори, онда капетан Немо узео свога помоћника па се сиђоше у „Наутилус“. А брод остаде непокретан, као стена, и као да су га корални полипи уздизали својим неразрушљивим малтером.

— Па, господине? — запитаће Нид Ленд, који ми приђе чим се капетан удали.

— Сачекаћемо спокојно, прика Ниде, прилив који ће бити 9., јер се чини као да ће месец имати доброту, да нас отисне на море.

— И то је све?

— Све.

— Ама, зар овај капетан не мисли бацати котве у море, пустити машине и чинити све и сва само да би се отиснуо?

— Не, пошто ће плима бити довољна за то — одговори наивни Савет.

Канађанин погледа Савета, за тим слегне раменима. Из њега говораше морепловац.

— Господине, рећи ће он, можете ли веровати кад вам кажем, да му ово парче гвожђа не ће више никада запловити ни над водом ни под водом. И ја мислим да је дошло време, да се извучемо из друштва капетана Нема.

— Пријатељу Ниде, одговорих му, ја не стрепим као ти за овај јуначни „Наутилус“, а кроз четири дана знаћемо у колико се може рачунати на плиму Тихог Океана. У осталом имало би смисла саветовати да се бежи, кад би били на догледу енглеских или провансалских обала, али на прибрежјима Папуазије сасвим је друга ствар, а увек ћемо имати времена да се латимо те крајности, ако се „Наутилус“ не узмогне отиснути, што ћу ја сматрати као озбиљан догађај.

— Зар не бисмо могли бар да опипамо ову земљу? — поче опет Нид Ленд. — Ено острва. На том острву има дрвећа, а испод ових дрвета су сувоземне животиње, ти носиоци живих котлета и ћулбастија, у које бих ја веома радо загризао.

— У овоме пријатељ Нид има пуно права, рече Савет, и ја се придружујем његовом мишљењу. Да ли не би господин могао да измоли у капетана Нема да нас пренесу на земљу, макар само да се не би одлучили ићи по чврстом делу наше планете?

— Могу га умолити, одговорих, али ћу бити одбијен.

— Нека господин покуша, рече Савет, и ми ћемо знати шта да мислимо о љубазности капетановој.

На моје велико изненађење, капетан Немо допусти оно, што му тражих. Он то учини још и с великом усрдношћу тако, да ми не потражи ни обећање да ћемо се вратити на брод. Но бегство кроз Нову Гинеју било би веома опасно, и ја не бих световао Нид Ленда да га покуша. Боље је бити и заточеник на „Наутилусу“, него ли пасти у руке дивљацима на Папуи.

Чун нам беше стављен на расположење за сутра из јутра. Не хтедох разбирати хоће ли и капетан

Немо с нама. Шта више, ја замишљах да нас не ће водити ни један момак с брода, и да ће Нид Ленд бити принуђен сам управљати лађицом. У осталом, земља не беше ни две миље далеко, а за Канађанина је права играчка провозити лаки चुнић између дугачких прудова, који су тако кобни по велике бродове.

Сутра-дан, 5. јануара, чамац беше откривен, извучен из шупљине и бачен у море са врх крова. Два човека беху довољна за тај посао. Весла беху већ у лађици, и само је још ваљало да заузмемо своја места.

У осам сати, наоружани електричним пушкама, отиснусмо се од „Наутилуса“. Море беше доста тихо. Лаки поветарац дуваше са суве земље. Ја и Савет седели смо крај весала и сложено весласмо, а Нид управљаше кромом кроз тесне пролазе, које стене остављаху између себе. Чамцем се добро управљало и он брзо просецаше воду.

Нид Ленд не могаше уздржати своју радост. То беше заробљеник, који је утекао из своје тамнице, и он никако не мишљаше, да му се ваља у њу вратити.

— Меса! — непрестано узвикаше, дакле, јешћемо меса, те још кака меса! Праве дивљачи ! Него нема хлеба! Оно ја не велим да и риба није красна ствар, али је не ваља злоупотребити, а парче свежа меса, кад се испече на црвеном жару, пријатно ће нам заменити свакидашњу храну.

— Баш си прождрљивац! — одговараше му Савет, тако сладиш, да ми већ вода потече на уста!

— Остаје нам да дознамо, рећи ћу ја, има ли у овој шуми дивљачи, и ако је има, није ли тако крупна да би могла поћи у потеру за ловцима.

— Шта! господине Аронаксе, одговори Канађанин, у кога се зуби чињаху оштри као рез у ножа, та јешћу тигровине, ако нема других четвороножника на овом острву.

— Прика Нид је раздражен, рећи ће Савет.

— Какав да је, нека је, настави Нид Ленд, али сваку животињу са четири шапе а без перја, или на две, но пернату, поздразићу првим метком из своје пушке.

— Лепо! одговорих, ето будалаштина мајстор Лендових где почињу !

— Не бојте се, господине Аронаксе, одговори Канађанин, и веслајте снажно! Не тражим ни двадесет и пет минута па да вас услужим јелом, каквим ја знам.

У осам и по часова, чамац са „Наутилуса“ полако наиђе на песковиту обалу, пошто срећно прође кроз корални прстен што окружаваше острво Гвербо-роар.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ПРВА

Неколико дана на копну

Био сам доста живо потресен када крочих на тврду земљу. Нид Ленд опипа је, као да би хтео да овлада њоме. Па ипак беше само два месеца од како постасмо, како нас назваше капетан Немо, „путници на Наутилусу“ т. ј. у самој ствари заточеници његовог команданта.

Кроз неколико минута бесмо на пушкомет од обале. Сво земљиште било је мадрепорно, али из неких пресахнутих речних корита, по коме беше расут гранит, могаше се видети да ово острво припада најстаријим формацијама.

Сав се хоризонт скриваше иза завесе од дивних шума. Грдна дрва, која достизаху у висину кад кад две стотине стопа беху повезана и исплетена венци-

ма од „лијана“, као неким природним љуљкама, које љуљкаше лаки ветар. Беше ту „мимози“, смокава, „казуарина“, „хибискуса“, „пандануса“, „палма“, раскошно испреплетаних, а испод сенке њихових зелених сводова, на подножју гигантских стабљика, рашћаху „орхидеје“, „легуминозе“ и „папрати“.

Али Канађанин не примети ове дивне представнике из флоре папуске, већ остави лепо, па пође за оним што беше корисно. Он спази кокосов орах и омлати неколико ораха, за тим их разлупа те писмо кокосова млека и јеђасмо његово језгро с таком слашћу, да се у самоме томе виђаше, колико нам се беше досадила храна на „Наутилусу“.

— Ванредно! — одговараше Савет.

— И ја не мислим, да ће вашем Нему бити криво, ако однесемо овог кокоса на брод, — рећи ће Канађавин.

— Не верујем, одговорих му, али он не ће ни окусити од њих.

— Тим горе по њега — рећи ће Савет.

— А тим боље по нас! — упашће му у реч Нид Ленд. — Остаће нама више.

— Слушај мајстор-Ленде, харпунару, који се спремаше да отресе други кокос, кокосов је орах дивна ствар, али пре него што бисмо њиме напунили наш чун, чини ми се, да би паметно било разгледати, да ли нема на овоме острву још нечега од не мање вредности. Свеже зеље радо би употребили на „Наутилусу“.

— Господин има право, рече Савет, и ја предлажем да задржимо три места у нашем чуну, једно ва воће, друго за зеље, а треће за дивљач, од које још нисам видео ни најмајушнијег представника.

— Савете, не треба очајавати, одговори му Канађанин.

— Онда, да продужимо нашу екскурзију, прихватих ја, али будимо на опрезу. Ма да се чини, да острво није насељено, ипак може да има на њему каквих „индивидуа“, које много не бирају.

— Хе! хе! — повика Нид-Ленд, мичући веома значајно вилицама.

— Но, шта ти је сад Ниде? — повика Совет.

— Вере ми, одговори Канађанин, ја почињем да осећам каква је сласт бити људождер.

— Ниде! Ниде! Та шта велиш човече! стаде вика Савета. Ама, зар си ти људождер! Богме како сам с тобом заједно у једној соби, то више не јамчим за себе! Да ли се не ћу једног дана пробудити у пола поједен?

— Пријатељ-Савете, ја те, до душе, много волим, али још не толико, да бих те појео без велике потребе.

— Не верујем — одговори Совет. А сад, у лов! Ваља ми убити какву дивљач, не би ли задовољио овог људождера, иначе ће једнога јутра господин наћи само парчад од свога слуге, да га служи.

Док се водио овај разговор, ми се пробијасмо кроз мрачне шумске сводове, и за време од два сахата, прођосмо је скроз и скроз.

Случај нас послужи како се само може пожелети при тражењу биљака за јело, а један од најкориснијих производа у жарком појасу даде нам хране какве нисмо имали на броду.

Ја мислим на хлебно дрво, које је веома обилато на острву Гвербоару, и на њему приметих ону врсту без семена, што се малајски зове „Рима“.

Ово се дрво равликује од осталих правим стаблом, које је високо четрдесет стопа. Круница му је грациозно заокружена од перасто подељеног лишћа, што је довољно природњаковом оку, па да позна онај „artocarpus“, који је с великим успехом пренесен на ос-

трва Маскарене; од веома густог лишћа одвајају се велики плодови неранцасте, сложене бобице, широке један сантиметар. Биљка, којом је природа обдарила пределе, у којима нема пшенице, и која не тражећи никакву негу, даје плода за осам месеци у години дана.

Нид Ленд добро познаваше ово воће. Јео га је већ у својим многобројним путовањима, а умео је и зготовити његову укусну срж. Еле, чим га виде, одмах му се приједи.

— Господине, — рећи ће ми — умрећу ако не окусим од печеног плода овог.

— Не браним, прика Ниде, једи колико ти је воља. Па кад смо дошли овамо да чинимо пробе, онда за што их не би чинили.

— Сад ћу бити готов — тврђаше Канађанин.

И помоћу стакленог сочива, запали ватру од суварака, која стаде весело пуцкати. За то време ја и Савет набрасмо најлепшега плода од артокарпуса. Неки не беху још довољно сазрели, а под дебелом њиховом кожом беше бела но мало брашнава срж. Други, у великом броју жућкасти, бухави и пихтијастии, чекаху само да се узаберу.

У овом воћу нема никакве коштице. Савет однесе дванаестину комада Нид Ленду, који их метну на жар, пошто их прво исече на дебеле кришке, и док то све рађаше непрестанце понављаше:

— Видећете, господине, како је добар овај хлеб!

— Нарочито кад га човек поодавна није јео — рећи ће Савет.

— Ама то није ни хлеб, — додаће Канађанин.

— То су вам изванредни колачи. Зар ви, господине, никада нисте јели од њих?

— Нисам, Ниде.

— Е онда се спремите да једете нешто веома „питателно“. Ако не буде тако, не био харпунарски краљ !

После неколико минута, плодови што беху на ватру метнути беху сасвим печени. Унутра се налазаше као у хлебу мекана средина и истог укуса као у пшеничног хлеба.

Мора се признати да овај хлеб беше изврстан и ја сам га јео са особитом слашћу.

— Штета, рећи ћу ја, што тако дивно тесто не можемо да очувамо, те ми се чини да би се слабо вајдили, ако би га пренели на брод.

— Зашто не, господине! - повика Нид Ленд. Ви говорите као природњак, али ја ћу да радим као што раде пекари. Савете, набери од ових плодова, па ћемо их понети кад се вратимо.

— А како га то справљате? — упиташ Канађанина.

— Замесим од његове сржи кисело тесто, и оно се може чувати вечито а да се не поквари. Кад га будем хтео употребити, а ја ћу га пећи у кујни ва броду, и осим мало накиселог укуса, видећете да је ванредно укусно.

— Онда, мајстор-Ниде, мени се чини да вишта не фали томе хлебу?...

— Само нам треба — одговори Канађанин — још каква воћа или бар каква зеља.

— Онда, хајдмо тражити воће и зеље.

Тражење нам не би узалудно, и око подне наишли смо на силу „банана“.*) Ови укусни плодови жарког појаса зру читаве године, и Малајци, који их зову „пизан“, једу их онако како их оберу. Поред банана набрасмо крупних „жака“, чији је укус веома признат, пријатних „манга“ и ананаса невероватне величине. Али нам ова берба одузе много времена, што се у осталом, не имађаше места сажаљевати.

*) Врло велика смоква расте и у Индији. Прев,

Савет непрекидно посматраше Нида. Харпунар беше измакао напред и док је ходио по шуми, брао је поузданом руком воће, што ће да понесе на брод.

— Но, пријатељу Ниде, сад ти више ништа не фали ?

— Хи! — прогунђа Казађанив.

— Шта! Зар се још тужиш?

— Све ове биљке не могу да даду прави ручак, одговори Нид. То може да послужи при крају ручка као посланица. Али камо чорбе? Мало печења?

— Заиста, рекох, Нид нам је обећао котлета, који су канда сасвим у питању.

— Господине, одговори Канађанин, не само да лов није свршен, него шта више није ни почео. Стрпите се, наићи ћемо већ једном на какву пернату животињу, па ако не баш овде, а оно негде на другом месту...

— И ако не данас а оно сутра, додаде Савет, јер се не смемо много удаљавати. Шта више предлажем, да се вратимо чамцу.

— Шта, зар већ! — повика Нид.

— Треба да се вратимо пре мрака, — рекох.

— Па колико је сати? — упита Канађанив.

— Бар два сахата — одговори Савет.

— Како брзо време пролави на овој тврдој земљи! — повика Нид Ленд, тужно уздахнув,

— На пут! — одговори Савет.

Вратисмо се кроз шуму, и довршисмо бербу са палмским купусом за салату, и који смо брали са врха дрвета, за тим ситним пасуљом, за који сам држао да је „абру“ малајски, и „игнама“ особито добре врсте.

Бесмо претоварени док стигосмо до чамца. Међу тим Нид Ленду, не беше ни то доста. Срећа га послужи те баш кад хтедосмо ући у чамац а он угледа

више дрвета, двадесет пет до тридесет стопа високих, који су припадали реду палми. Ова су дрвета драгоцене као и хлебно дрво, и праведно се сматрају као најкориснији производ у Малезији.

То беше „саго“, биљка што расти без икакве неге, и која се размножава као дудови, својим изданцима и семеном.

Нид Ленд је знао како се послује са овим дрветима. Узе своју сикиру и измахнув неколико пута, наскоро обори две-три саго палме, у којих гране беху покривене белом прашином! Сигуран знак да су сазреле.

Гледах шта ради више као природњак него као какав гладан човек. Он прво скиде са сваког стабла по један кајиш од коре, која беше палац дебела и покриваше мрежу од дугачках конаца што прављаху неразмршљиве завежљаје и чворове, и која покриваше некакво смоласто брашно. То брашно беше саго, материја добра за јело, и која служи у главном као храна меланезијском становништву.

Нид Ленд за сада се задовољи тиме, што исцепа ове пањеве као оно дрва за ватру, остављајући за доцније, да истресе брашно, да га преручи у платно како би га очистио од кончастих влакана, да га исуши на сунцу и да га остави да се стегне у калупима.

Најзад, у пет сати у вече, натоварисмо све наше богатство и остависмо обале острва Гвербороар, а после пола сахата, зауставимо се крај „Наутилуса“. Нико нам не изиђе на сусрет. Грдни ваљак чињаше се пуст. Пошто смо унели све што смо имали, ја се сиђох у своју собу. Вечера је била већ донесена. Прихватих се, па онда легох.

Сутра-дан 6. јануара, ништа ново на броду. Нити шта шушну унутра, нити се ко јави да је жив. Чамац стајаше крај „Наутилуса“ на истом месту где га остависмо. Решисмо, да опет идемо на острво Гвербороар. Нид Ленд се надао да ће бити срећнији него синоћ односно лова и желео је да прокрстари кроз други крај шуме.

Чим сунце грану а ми пођосмо на пут. Лађицу су носили вали што струјаху ка земљи, те за кратко време стиже на острво.

Искрцасмо се, па мислећи да ће боље бити ако се ослонимо на природни нагон Канађанинов, пођосмо за Нид Лендом, који својим великим корацима пређаше да ће нам измаћи.

Нид Ленд изађе на западну обалу, за тим пређе плићинама и прудовима преко неколико потока, и изађе на висораван који се међаше са дивним шумама. Неколике штакаре лућаху дуж потока, али бегаху чим би им се приближили. По обазривости ових пернатих животиња закључих да познају двоношца, те ако и није острво насељено а оно га морају људи чешће посећивати.

Прешавши преко једне бујне ливаде, стигосмо на међу од шумице која брујаше од песме и лепршања многобројних птица.

— Та то су све саме певачице — рећи ће Савет.

— Али међу њима има и које се једу! — одговори Канађанин.

— Ни једне, прика Ниде, одговори Савет, јер су то све сами папагаји.

— Пријатељу Савете, — озбиљно одговори Нид, папагај је фазан за оне, који немају шта друго јести.

— А ја ћу још додати, рекох, да кад се ова птица лепо зготови, вреди да се набоде на виљушку.

Заиста, под густим лишћем ових дрвета читаво јато папагаја прелеташе са гране на грану, који тражаху само мало брижљивију поуку па да проговоре човечјим говором. Сада брбљаху у друштву својих женака, разноврсних боја, и озбиљних, ћубастих „какадуа“, који се чињаху канда размишљају о неком философском питању, док „лориси“, јасно црвене боје личаху на парче етамина, које носи ветар посред јата „калаоса“ са шумним летом и „папујаца“ ишараних најразноврснијим нијансама азурне боје, као и читавог реда друге дивне живине, али, у опште, веома мало за јело.

Међу тим, у овој збирци птица не беше једне, која живи само на овом земљишту и која никада вије прешла међу острва Ару и острва Папуе. Но судбина је наредила, да јој се мало касније дивимо.

Пошто се прогурасмо кроз један честар, изађосмо на равницу цбуњем прекриљену. Тада угледах како полећу са земље дивне птице, које због свога дугачког перја беху принуђене да лете уз ветар. Њихов таласаст лет, блага крила при подизању у ваздух, преливање разноврсних боја, све је то привлачило и заносило гледаочево око. Лако ми је беше познати.

— Рајске птице! — повиках, — Ред врабаца, секција клистомора, — одговори Савет.

— Фамилија јаребица? — упитаће Нид Ленд.

— Не бих рекао, мајстор Ленде. Него, ја се много уздам у твоју вештину, да би како дошли до ових красних плодова те жарке природе!

— Покушаћемо, господине професоре, ма да сам вичнији владати харпуном него пушком.

Малајци, који увелико тргују овим птицама и продају их Кинезима, хватају их на разне начине, али их ми не могосмо употребити. Они час помоћу копља

на врх високих дрвета, на којима рајске птице најрадије станују. Час их хватају неким лепчивим лајмом, који им не да мрднути. Ови чак трују изворе са којих ове птице обично пију воде. Но ми бесмо принуђени да их бијемо у лету, те имађасмо слабе наде да ћемо коју погодити. И заиста, потрошисмо узалуд један део наше муниције.

Око једанасет сати из јутра пређосмо први висораван, што образује средиште острву и још не бесмо ништа убили. Глад нас голицаше. Ловци се удали у срећан лов, али се преварили. На срећу, Савет, на своје велико изненађење, опали два пута и осигура доручак. Он обори једног белог голуба и једну грлицу, које очупасмо, лепо уредисмо и натакосмо на ражањ. За тим их примакосмо ватри те стадоше цврчити поред ватре од суварака. Док се ова красна живина пекла, Нид Ленд спреми плода од хлебног дрвета. За тим поједосмо голуба и грлицу до самих костију и једнодушно изјависмо да су изванредни. Мускатни орах, којим се они обично хране, даје мириса његовом месу и чини их веома укусним за јело.

— То вам је као оно кад се наша пилеж нагута гљива, рећи ће Савет.

— Е Ниде, реци шта ти још фали? — упитам Канађанина.

— Дивљач са четири шапе, господине Аро-наксе, одговори Нид Ленд. Сви су ови голубови споредне ствари, и тек ако могу да заварају глад. Еле, све док не убијем животињу која ће ми дати ћулбастија, не ћу се смирити.

— Ни ја, Ниде, ако се не дочепам рајске птице, повиках.

— Онда да наставимо ловити, одговори Савет, али идући натраг према мору. Ми смо дошли до првих

падина брежних, а ја мислим да је боље да се вратимо у шумске пределе.

То беше паметан предлог и ми га примисмо. После сахат хода дођосмо у читаву шуму од саго палме. Неколико безбедних змија бегаху нам испред ногу. Рајске птице узмицаху чим би се приближили, и ја сам савршено очајавао што не ћу моћи ни једну оборити, кад, а Савет, који је ишао напред, на један пут се саже, радосно покликну, и дође к мени носећи дивну рајску птицу.

— Браво! браво, Савете! — стадох викати.

— Господин је веома добар, — одговори Савет.

— Та није, за Бога! Ти си се показао као прави мајстор. Богме није шала ухватити једну овакву птицу, па још је руком ухватити!...

— Ако би господин хтео да је из ближе разгледа, видео би, да ја немам бог зна какве заслуге у томе.

— А зашто, Савете?

— Зато што је ова птица пијана као каква препелица.

— Пијана?

— Да како, господине, пијана. Опила се од мускатовог ораха, којих се нагутала испод мушката, где сам је ухватио. Видиш ли, прика Ниде, видиш ли страшне последице неумерености !

— До сто врагова! Та како љуштих смрековаче пуна два месеца, није ни чудо што ми пребацујеш! — одговори Канађанин.

Међу тим, ја испитивах ову интересантну птицу. Савет се није ни преварио. Рајска птица занесена опијајућим соком беше изнемогла. Не могаше летети а једва је и ишла. Но то ме мало бацаше у бригу, те је оставих да се истрезни од мускатовог ораха.

Она припадаше најлепшој од девет врсти, што их има на острву Папуи и суседним острвима. То беше рајска птица звана „велики смарагд“, једна од највећих

птица. У дужину је имала три десиметра. Глава јој беше мала, очи су јој биле близу отвора од кљуна, а веома мале као и глава што јој беше мала. То вам беше красна слика најразнобојнијих прелаза и нијанса, будући жута кљуна и ногу, црвених канаца, мрких крила која беху по крајевима као пурпур црвена, главе и заушњака лимунове боје, зелене гуше а по трбуху и грудима кестењаве боје. Два голишава пера уздицаху се изнад пера јој, која се предужаваху од дугих, веома лаких и особито финих пераја златно-жуте боје, те попуњаваху лепи склад ове чаробне птице, коју су урођеници назвали „сунчевом птицом“.

Веома сам желео да однесем у Париз ову дивну специју рајских птица и да је поклоним ботаничкој башти, која нема ни једне живе.

— Дакле, ова је врло ретка? — упита Канађанин, као ловац који мало цени дивљач са вештачког гледишта.

— Врло ретка, мој честити друже, а нарочито ју је тешко ухватити живу. Па и мртве, ове су птице предмет знатне трговине. За то су урођеници измислили начин, те их праве као што се прави бисер и дијамант.

— Шта, повика Савет, зар праве лажне рајске птице?

— Да како, Савете.

— А зна ли господин, како то раде урођеници?

— На сваки начин. Рајске птице за време источног мусона*) губе оно дивно перје, што им се шири и с једне и с друге стране репа, и које су природњаци назвали поткрилним перјем. То перје покупе фабриканти лажних птица па њиме оките каквог сиротог

*) Пасатни ветрови у Индији. Прев.

папагаја, кога претходно онаказе и испуне. За тим обоје шав, премажу птицу лаком, па онда шаљу у Европу музејима или љубитељима птица ове производе своје чудновате индустрије.

— Па лепо! — рећи ће Нид Ленд, ако баш није сама птица, а оно је њено перје, а још кад предмет није намењен за јело, то онда не видим никакво зло дело у томе!

Но и ако моје жеље беху задовољене, имајући ову рајску птицу, ловац Канађанин не беше још задовољан. На срећу, око два сахата Нид Ленд уби једно дивно шумско свинче, једно од оних које урођеници називају „бари-утанг“.

Животиња беше дошла баш како треба, те да нам даде правог меса, и ми ју лепо примисмо. Нид Ленд се дичио својим метком, јер кад је електрично зрно згодило свињче, а оно се није више ни мрдноло.

Канађанин га одра и очисти врло лепо, осече једно шест ћулбастија, које ће се испећи на жару за време вечере. За тим отпочесмо на ново лов ловити, и морамо коју реч о њему прозборити због јуначких дела Нидових и Саветових.

Заиста оба пријатеља, обишавши све џбунове, најзад истрчаше читав чопор кенгура, који бегаху скачући на својим еластичним задњим ногама. Али ове животиње не умакоше толико да их електрично зрно не би могло зауставити у њиховом трку.

— Ах, господине професоре, повика Нид Ленд, који се баш опио ловачким беснилом, каква је то изванредна дивљач, а нарочито кад се испржи! Каква би то била храна за „Наутилус“. Два! три! пет на земљи! Па још кад само помислим, да ћемо појести сами све ово месо, и да оне будале не ће окусити ни мрве!

Колико се беше развеселио, мислим да би Канађанин побио сав чопор, само да не говораше толико! Али се он задовољи само са једно дванаест ових торбара, који образују први ред аплацентарних животиња — рече Савет. Ове животиње беху виска раста. То беше једна врста „кенгура-зечева“, који обично станују у дупљама од дрвета, и који су необично брзи али и ако осредње величине, оне бар дају дивно месо.

Ми смо били веома задовољни с нашим ловом. Радосни Нид намераваше да се врати сутра дан на ово чаробно острво, које хтеде да лиши свију четвороножних животиња што се једу. Али он рачунаше без случајности.

У шест часова пред вече били смо приспели на обалу. Наш чамац стојаше на обичном месту, „Наутилус“ подобан дугачкој стени вирио је изнад таласа на две миље од обале.

Нид Ленд, не губећи времена, стаде се занимати тако важним послом, као што је ручак. Он се изврсно разумеваше у свој овој кујни. Котлети и ћулбастике беху метнути на жар, и наскоро се стаде распростирати врло пријатан мирис, којим замириса сва атмосфера!

Али ја примећујем, да сам пошао трагом Канађаниновим. Сав сам се усхитио слушајући цвркулт свеже прасећиве! Нека ми се опрости, као што ја опростих мајстор-Ленду и то из истих побуда !

Речју, ручак беше изврстан. Две грлице допунише овај изванредни обед. Тесто од сага, хлебац од артокарпуса, неколико манга, једно шест ананаса и на кисело пиће од неких кокосових ораја, развеселише нас. Шта више, рекао бих, да мисли мојих другова не беху онако чисте, како би се пожелети могло.

— Како би било, да се не вратимо вечерас на „Наутилус“? — рећи ће Савет.

— Како би било, да се никако и не вратимо? — додаде Канађанин.

У тај пар један камен паде нам код ногу и прекиде предлог харпунаров.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ДРУГА

Муња капетана Нема

Онако седећи сви погледасмо према шуми. Мени се рука заустави на путу, како је принашах према устима, а Нидова у послу.

— Каменице не падају из неба, рече Савет, или ако не заслужује име аеродит.

Друга, лепа заокругљена каменица, која ишчупа из руку Саветових један укусни батак од грлице, даде више важности његовој примедби.

Скочисмо сви троје и са пушком о рамену, бесмо сви готови да одговоримо на сваки напад.

— Да ли то нису мајмуни? — повиче Нид Ленд.

— Пре ће бити да су то дивљаци, — одговори Савет.

— У чамац! — повиках, пошавши према мору.

Ваљало се заиста повући натраг, јер једно двадесет урођеника, наоружаних луцима и праћкама, појавише се иза једног шибљака, који заклањаше хоризонт у десно стотину корака далеко.

Наш чамац је лежао на три метра далеко од нас.

Дивљаци се полагаано приближаваху, али показиваху веома непријатељско расположење, Каменице и стреле падаху као киша.

Нид Ленд не хтеде да остави накупљене ствари и успркос очевидној опасности, он дохвати у једну руку свињче а у другу кенгуре, па стаде доста брзо узмицата.

Кроз два минута били смо на обали. Натоварив на чун храну и оружје, отиснули смо се на море и завеслали са оба весла, што беше извршено у једном тренутку. Не бесмо измакли ни четири стотине метара, кад стотину дивљака урлајући и млатајући рукама, загазише у воду до појаса. Погледах на „Наутилус“, не би ли видео, да је ко год изишао на кров услед појаве дивљака. Али нигде никога. Грдна справа, згодно уваљена беше апсолутно пуста.

После двадесет минута испесмо се на „Наутилус“. Баце беху отворене. Вежемо чамац, па уђемо у брод.

Сиђох у салон, од куда допираху звуци. Ту нађох капетана Нема, који се беше нагао на оргуљу и занео у музичком усхићењу.

— Капетане! — рекох му. Он ме не чу. — Капетане! — понових, дирнув га руком.

Он задрхта, па се онда окрете и рече ми:

— Ах, ви сте то, господине професоре! Но, па јесте ли срећно ловили? Јесте ли могли по вољи ботанизирати?

— Јесте, капетане — одговорих му — али смо на несрећу навели читаву чету двоножника, и ја страхујем од њиховог појава.

— Какви двоношци?

— Дивљаци!

— Дивљаци?! — одговори капетан Немо ироничним гласом. И ви се чудите, господине професоре, што крочивши на копно, наиђосте на дивљаке? Та где нема дивљака? А зар су ови, које ви називате дивљацима гори од осталих?

— Али, капетане...

— Што се мене тиче, господине, ја сам свугде наилазио на дивљаке.

— Е, па лепо, господине, ако не желите да вам дођу у „Наутилус“, а ви ћете се латити каквих предосторожних мера.

— Умирите се, господине професоре, јер се односно тога немам шта бринути.

— Али су ови урођеници многобројни.

— Колико сте набројали?

— Најмање стотину.

— Господине Аронаксе, одговори капетан Немо, који опет метну прсте на дирке од оргуље, кад би се сви урођеници са острва Папуе искупили на обалу, „Наутилус“ се не би имао бојати од њиховог напада.

Капетанови прсти тада стадоше летети преко дирака на инструменту и ја приметих, да они додириваху само црне дирке, што даваше његовим мелодијама чисто шкотски звук. Наскоро заборави да сам покрај њега, па се задуби у неке мисли из којих га не хтедох будити.

Изађох на кров. Мрак се беше већ спустио јер под овом малом земљописном ширином сунце нагло залази и без онога сумрачног прелаза између дана и ноћи. Једва могах назрети острво Гвербоар. Али многобројне ватре, што се светљаху на обали, беху знак, да урођеници не мисле да га напусте.

Тако стојах сам неколико часова, час мислећи на ове урођенике, — али без икакве бојазни, јер непоколебљиво поверење капетаново придобијаше ме, — а час заборављах на њих, дивећи се ведрини ове тропске ноћи. Успомене ми леђаху према Француској, за оним звездама из животињскога круга, које ће кроз неколико сахата бацати своје луче на њу. Месец се блисташе у

средини зенитског сазвежђа. И тада помислих да ће овај верни и услужни пратилац прекосутра опет доћи на исто ово место, те да издигне вале морске и да ишчупа „Наутилус“ из свог коралног лежишта, Око пола ноћи, видећи да је све мирно, како на потамнелим валима, тако и испод дрвећа на обали, сиђох се у своју собицу и заспах тихим сном.

Ноћ протече бев икаквих рђавих догађаја. Папујци се без сумње запрепастише од самог изгледа овог чудовишта, што баце остадоше сву ноћ отворене, беше им лако ући у „Наутилус“.

У шест сахати из јутра, — 8-ог јанугра — испех се опет на кров. Јутарњи се сумрак подизаше, Мало постоја, па се показа и острво кроз расуту маглу. Прво се помолише обале, па онда брежни врхови.

Урођеници многобројнији него синоћ, — не беху се помакли с места, и могло их је бити на пет до шест стотина. Неколико њих, користећи се морским одливом, беху се приближила „Наутилусу“ преко коралних главица скоро на четири стотине метара. Лако их могах распознати. То беху прави папујци, с атлетским телом, људи лепе расе, широка и повисока чела, велика али не прњаста носа и белих зуба. Вунаста коса црвене боје одудараше од црног им и светлог тела као у Нубијанаца. О разрезаним и истегнутим ушима вишаху коштане минђуше, Ови дивљаци беху у опште голи. Између њих приметих неколико жена, које беху обучене од бокова па до колена, у истоветну кринолину од траве, која се о појасу држаше биљним пасом. Неке старешине имађаху о врату полумесеце и ђердане од црвених и белих ђинђува. Готово сви беху наоружани луцима, стрелама и штитовима, а преко рамена ношаху неку мрежу пуну округлих каменица, које доста вешто бацају из праћке,

Један од ових старешина беше се приближио „Наутилусу“. То је морао бити какав „мадо“ вишег реда, јер се умотаваше у чаршав од бановог лишћа, који беше изрецкан по крајевима и обојен дречећим бојама.

Могдох лако смаћи овог урођеника, који ми беше на домашају, али мишљах да ће боље бити ако причекам на сасвим непријатељске знаке. Између Европљана и дивљака, право је да се Европљани само бране а не да нападају. За све време док трајаше осека, ови урођеници цуњаху око „Наутилуса“, али се не показиваху узнемирени. Чух како непрекидно понављају реч „асе“, и по покретима њихових руку разумедох да ме зову да одем на земљу но ја мишљах да ми ваља одбити овај позив,

Дакле, тога се дана чамац не одмаче од брода, ва велико незадовољство мајстор-Лендово који хоћаше да доврши своју бербу. Но вешти Канађанин употреби то време на уређивање мяса и справљање брашна, које беше донео са острва Гвербоар. Што се тиче дивљака, чим подморске главице стадоше ишчезавати испод вала услед плиме, а они се повукоше на острво. Али приметно да им се број знатно умножио на обали. Вероватно је, да долажаху са суседних острва или са праве Папуе. Међутим не угледах ни један чунић урођенички.

Како не имађах друга посла, то стадох брљати по чистој води, у којој канда бејаше пуно шкољака, зоофита и морских биљака. У осталом то беше последњи дан, који „Наутилус“ имађаше провести на овим прибрежјима, ако се само буде отиснуо услед сутрашње плиме, како обећаваше капетан Немо.

Дозвах и Савета који ми донесе једну лаку и издубљену лопату, готово као оне, које служе за хватање острица, морских шкољака.

„А ови дивљаци? упита ме Савет. Нека ми не замери господин, али ми се они не чине рђави!

— Па ипак људождери.

— Може човек бити људождер па ипак поштен, као што може бити прождрљив а честит. Једно не искључује друго.

— Лепо, Савете, и ја пристајем да су то поштени људождери и да поштено прождиру своје заробљенике. Но како ми се не мили да будем прождеран, ма и поштено то ћу се умети чувати јер командант „Наутилуса“ канда не предузима никакве предосторожне мере. А сад на посао!

Пуна два сахата живо ловљасмо, али не наиђосмо ни на какву реткост. Лопата се испуњаваше „ушима од мидаса“, „харфама“, „меланијама“ и најлепшим „чекићима“ какве смо икада видели до тога дана. Уловисмо и неколико „холотурија“, бисерних шкољака, и дванаестину ситних корњача, које беху остављене за бродску кухињу.

Али у тренутку кад се понајмање томе надах метнух руку на једну реткост, ваљало би рећи на једно природно изузеће, које се веома ретко налази. Савет беше загњурио лопату и у њој изнесе пуно разноврсних но доста обичних шкољака, кад а ја на један пут брзо гурнух руку у мрежу, извукох једну шкољку и узвикнух онако, како само може истраживалац шкољака, т. ј. најјачим гласом, који може да произведе човечје грло.

— Та шта је господину? упита Савет веома изненађен. Да ли господин није уједен?

— Нисам, драги мој, но платио би драговољно једним прстом ово што сам нашао.

— А шта је то господин нашао?

— Ову шкољку, рекох показујући му предмет свога триумфа.

— Па то је сасвим прости пурпурна олив из рода „олива“, реда „ектининбранкија“, Класе „гастеропода“, кола „мекушаца...“

— Јесте, Савете. Али место где је овај олив увијен с десна на лево, а он је с лева на десно!

— Та је ли могућно? повика Савет.

— Јесте, драги мој, то је левострана шкољка.

— Левострана шкољка! понављаше Савет, а срце ми лупаше.

— Погледај јој сиралу.

— Ах! господин ми може веровати, рече Савет, узевши дркћућом руком драгоцену шкољку, али такога узбуђења не бејаш још осетио!

Но имађаше се ту рашта и узбудити! Заиста, позната је ствар, као што су и природњаци приметили, да у природи влада закон деснице. Звезде и њихови пратиоци, у своме кретању и обртању, иду с десна на лево. Човек се чешће служи својом десном руком него левом, те наравно и сви његови алати, справе, степенице, браве, сахатни механизми и т. д. удешени су тако, да се њима ради с десна на лево. Они су сви дешњаци с малим изузетком, и кад им се увојци десе левострани, онда их љубитељи плаћају толико, колико на кантару претегну злата.

Еле ја и Савет бесмо потресени посматрањем нашега блага, и ја се зарицах да ћу њиме обогатити музеум, кад један камен, што га у зао час баци неки урођеник, размрска драгоцени предмет у руци Саветовој.

Ја дрекнух очајничким гласом, а Савет шчепа моју пушку и нанишани на једнога дивљака, који измахиваше својом праћком на десет метара далеко од нас. Хтедох га задржати, али он опали и метак разби гривну у урођеника, која му вишаше о руци.

— Савете, повиках, за бога Савете!

— Но па шта је? Зар господин не види да су ови људождери први отпочели напад.

— Једна шкољка не вреди живота човечијег! рекох му.

— Ах? жежрани ни једни! викаше Савет. Волео бих више да су ми расмрסקали раме!

Савет бејаше искрен, али ја не бејаш његовог мишљења. Међутим се положај беше изменуо од неколико тренутака, и ми то не бејасмо приметили. Једно двадесет чунова окружаваху тада „Наутилус“. Ови чунови издубљени у стаблима од дрвећа, дугачки, уски и добро удешени за пловљење, одржаваху се у равнотежи двоструким бамбусовим кладама, које пливаху на површини воде. Овим чуновима управљаху вешти крмари у пола голишави, и ја их брижно гледах како се приближују.

Без сумње ови Папујци беху већ долазили у додир са Европљанима и познаваху им лађе. Али шта могаху мислити о овом дугачком ваљку од гвожђа, што се беше издужио у тој отоци, без катарака и димњака? Ништа добро, јер се испрвице држаху на даљини са пуним страхопоштовањем. Међутим видећи да се не миче, они се мало по мало ослободише и сад тражаху да се упознају с њим. Еле, ваљаше спречити баш то познанство. Наше оружје без гласног пуцња, било би тек од осредњег утицаја на ове урођенике, који се боје само од справа што дају од себе гласа. Кад би муња била без грмљавине људи би се слабо плашили, ма да је опасност у муњи а не у грмљавини.

У тај се мах чунови још већма приближише „Наутилусу“, и оборише на њ облак од стрела.

„Шта врага? Та овде пада туча! рећи ће Савет, а можда је ово и отровна туча!

— Ваља известити капетана Нема, рекох улазећи кроз бацу.

Сиђох се у салон, но ту не нађох никога. Усудих се да закуцам на вратима од капетанове собе.

Чух да ми одговори „слободно“. Уђох унутра, и ту нађох капетана Нема где се задубио у некакав рачун који не беше без и других алгебарских знакова.

„Ја вас узнемирујем“, рекох му из учтивости.

— Заиста, господине Аронаксе, одговори ми капетан; али ја мислим да сте ме посетили из озбиљног узрока.

— Из веома озбиљних, Чунови пуни урођеника опколили су нас, и кроз неколико минута бићемо нападнути од неколико стотина дивљака.

— Ах! узвикну лако капетан Немо, па ови су дошли на својим чуновима.

— Тако је, господине!

— Но, па онда ће бити сасвим доста да затворимо баце.

— Наравно, и ја хтедох рећи...

— Ништа није лакше, рече капетан Немо.

И притиснув једно електрично дугме, он посла наредбу у одељење, где бејаху момци.

„Све је свршено, рече ми после неколико тренутака. Чун је на своме месту а баце су затворене. Мислим да се не бојите, неће ова господа разбити дуваре које ђулад са ваше фрегате не могаху пробити?“

— Не, господине! али има још једне опасности...

— Која то, господине?

Сутра кад се буду отвориле баце да би се обновио ваздух на „Наутилусу“...

— Наравно, господине! јер наш брод дише као китови.

— Но, ако у то доба Папујци буду на крову ја не знам како ћете их задржати да не уђу.

— Онда, господине! ви замишљате да ће се они испети на брод?

— Сигуран сам да ће тако бити.

— Да лепо, господине! нека их, нека се попну. Не знам зашто би их спречавао. У самој ствари ти су вам Папујци прави кукавци, и ја нећу ла мој долазак на острво Гвербоар стане живота ни једног од ових несрећњаковића!

Кад то изговори и ја хтедох да се удалим, но капетан ме Немо задржа и понуди да седнем крај њега. Са највећим учешћем питаше ме о нашем путовању на суву земљу, о лову и чињаше се да не осећа ону потребу меса, која толико распаљиваше и усхићаваше Канађанина. За тим се у разговору дотакосмо разних предмета.

Између осталих ствари, поведе се говор о положају „Наутилуса“, који беше насео у истом мореузу, у коме Димон д' Урвиљ за мало што не пропаде. За тим, поводом тога рећи ће ми капетан:

„Тај д' Урвиљ беше ваш велики морепловац један од ваших интелегентнијих помораци. То је француски Кук. Несрећни научник! И тај човек, који се не страшаше од саната јужнога пола, океанских корала и људождера на Тихоме Океану, најзад жалосно погине на железничком возу. И шта мислите, какве ли узвишене мисли обузимаху његов ум, ако овај одважни човек могаше мислити у последњим секундима свога живота.“

Док тако говораше, капетан Немо чињаше се узбуђен, и ја тумачих то узбуђење његовом живошћу.

Затим с картом у руци пропратисмо радове француског морепловца, његова путовања око земље, његова два покушаја на јужном полу, којом приликом откри две земље! Амалију и Луја-Филипа, и најзад његове хидрографске карте главних острва у Океанији.

„Што је, вели, д' Урвиљ учинио на површини морској, рече ми капетан Немо, то сам ја урадио у унутрашњости Океана, и још лакше и потпуније од њега, „Астролаба“ и „Ревност“, које бура непрестанце дрмусаше, не вређаху толико, колико „Наутилус“, тај мирни кабинет рада, права некретница у средини воденој.

— Међутим, капетане, рећи ћу ја, има једве сличности између корвета Димон д'Урвиља и „Наутилуса“.

— Која то, господине?

— У томе, што је „Наутилус“ насео као и оне!

— „Наутилус“ није насео, господине, одговори ми хладно капетан Немо. „Наутилус“ је тако направљен, да може лежати на кориту морском, и ја се нећу лаћати тешких маневара и усиљавања, којима прибегаваше Димон д' Урвиљ: да би како ишчупао своје корвете. „Астролаба“ и „Ревност“ за мало што не пропадоше, а мој се „Наутилус“ не излаже никаквој опасности. Сутра, реченог дана и реченог часа плима ће га издићи полагаано, и он ће наставити свој пут кроз мора.

— Капетане, рекох му, ја не сумњам...

— Сутра, додаде капетан Немо устајући, сутра, у два сахата и четрдесет минута у вече, „Наутилус“ ће наново запловити и оставити без икакве штете Торесов мореуз.

Пошто изговори ове речи, капетан се Немо лако поклони. Тиме ми даде знак да га ваљам оставити и ја се вратих у своју собу.

Ту нађох Савета, који тужно очекиваше резултат тога састанка с капетаном.

— Слушај, младићу, одговорих му. Кад му дадох разумети, да је његов „Наутилус“ у опасности да га не нападне папујски урођеници, а капетан ми одговори веома посмешљиво. Могу ти рећи само ово!

Уздај се у њега, и иди те се предај мирноме сну.

— Господину не треба никаква услуга?

— Не, пријатељу. А шта ради Нид Ленд?

— Нека ме господин извини, одговори Савет, али пријатељ Нид прави неке паштете од кенгуровине, које ће бити прекрасне !

Остадох сам, свукох се, легох и доста рђаво спавах. Чуо сам како су дивљаци лармали и удараху ногама по крову вичући страхота јако. Тако прође ноћ а у броду као да су слабо марили за то. Они су се тако мало бринули о присутности људождера као војници каквог утврђеног места, преко чијих бастiona гамижу мрави.

Устадох у шест сахати из јутра. Баце не беху отворене. Дакле ваздух не беше обновљен у унутрашњости, али резервоари који беху напуњени за сваки случај, радили су баш како ваља, те убацише неколико кубних метара у осиротелу атмосферу „Наутилусову“.

До подне се занимах послом у својој соби, и не видех ни за тренутак капетана Немо. Не изгледаше да се на броду спремају какве припреме за полазак.

Почеках још неко време, па онда одох у велики салон. Сахат на дувару ноказиваше пола три. Кроз десет минута плима ће достићи своју највећу висину, и ако капетан Немо није оно обећавао из претераног самопоуздања, „Наутилус“ ће се тога тренутка исчупати. А ако то не буде, онда ће проћи много месеци, док не узбуде могао оставити своје корално лежиште.

Но наскоро се осети неко дрктање на кошу од брода, и зачу шкрипа неравног коралног дна.

У два сата тридесет и пет минута уђе у салон капетан Немо.

— Ми се крећемо, рече он.

— Ах! — отиште ми се из груди.

— Наредио сам да се отворе баце.

— А Папујци?

— Папујци? — одговори капетан Немо, па слеглоше полако раменима.

— Зар неће пробити у „Наутилус“?

— Како?

— Кроз баце за које сте наредили да се отворе.

— Господине Аронаксе, мирно одговори капетан Немо, не улази се тако лако у „Наутилус“ баш ни онда кад су баце отворене.

Стадох гледати капетана.

„Ви не разумете“? рече ми.

— Ни мало.

— Онда пођите па ћете видети.

Упутих се ка средишним басамацима. Ту нађох Нид Ленда и Савета, који збуњено гледаху неколико бродске момчадије како отварају баце, док се помамна вика и страшна дрека разлегаце на пољу.

Капци беху напоље одгурнути. Једно двадесет страшних лица указаше се. Али први од ових урођеника који се ухвати руком за ручицу од басмака би одбачен натраг не знам каквом невидљивом снагом и побеже страховито лелечући и правећи ужасне скокове.

Десет његових другова изменише се за њим и сви десет беху његове судбине.

Савет беше ван себе од усхићења. Нид Ленд, кога савлада његов бујни нагон, појури уз степенице. Али чим се дохвати рукама за ручице од степеница а он се претури натраг као и сви други.

„До врага! повика он. Муња ме порази!“

Ове ми речи све објаснише. То не беше више обична ручица, већ метални паламар, пун бродског електрицитета, и који се свршаваше на крову. Сваки ко-

ји год га се дотаче, он осети ужасан потрес, и овај би потрес био смртан, да је капетан Немо пустио у овај спроводник сву струју својих батерија! Савршено се може рећи да је он између себе и својих нападача метнуо електричну замку, коју нико прећи не могаше а да не буде кажњен.

Међутим Папујци одступише пренеражени и застрашени до лудила, а ми гушећи се од смеја тешасмо и трљасмо кукавног Нида, који јаукаше и проклињаше као какав бесомучник.

Но у том тренутку последњи таласи од поплаве (услед прилива) издигоше „Наутилус“, који се отиште са своје коралне ложе у четрдесетој минути, тачно онако, како је рекао капетан Немо. Вретено удараше по води полако али чисто величанствено. Затим му се брзина све више увеличаваше, док се пусти на површину Океана и остави здрав и читав опасну Торесову мореузину.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА

Egri Somila

Идућег дана, 10-ог јануара, „Наутилус“ пође опет својим путем кроз воду брзином, коју не могах оценити на мање од тридесет и пет миља на сахат. Брзина његовог вретена беше толика, да му не могах сагледати обрта нити их бројати.

Кад помислих, да ова чудесна електрична сила, што даваше „Наутилусу“ покрет, топлоту и светлост, још га заклањаше од спољних вапада, и преображаваше га као у неки светли ковчег, којег се никакав грешник не може дотаћи и да не буде муњом поражен, моме дивљењу не беше границе и са направе оно пређе одмах на инжињера, који ју је направио.

Ми путовасмо право ка западу.

13-ог јануара, капетан Немо доспе у море Тимор и угледа острво истога имена на 122' дужине. Овим острвом, које износи хиљаду шест стотина двадесет и пет квадратних миља у простору, владају рађе. Ови се владаоци називљу крокодилским синонима, што ће рећи да су произашли из најузвишенијег порекла на које се само човечанско биће може позвати. И тако се ови крљуштави претци безбрижно множе по рекама на острву и сматрају се као предмет осебитог поштовања. Штите их, мазе их, хране их, улагују им се, поднашају им девојчице као храну, и тешко ономе странцу који подигне руку на ове свете гуштере.

Али „Наутилус“ не беше ништа помешао са овим животињама. Тимор се могаше сагледати само за тренутак, у подне, док помоћник тражаше тачку на којој се налазисмо. Такођер једва да могах назрети оно острвце Роти, што припада овој групи, жене на овом острву сматрају се као особите лепотице и веома се цене на малајским пазарима.

Од тога места „Наутилус“ скрену пут југоистока. Ми се дакле упутисмо ка Индијском Океану. Куда ли ће нас капетан Немо у својој фантазији одвући? Да ли не мисли испети се до азијских обала? Или ће се прикључити европским прибрежјама? Али ни једно ни друго не би се могло очекивати од човека који избегава насељене земље. Или ће се можда сићи к југу? Опловити гребен Добре Наде, за тим гребен Рог, па онда устремити ка јужном полу? Да ли ће се најзад повратити у Тихи Океан, по коме његов „Наутилус“ пловљаше као што птица лети по ваздуху — зако и по својој вољи? То ће нам будућност показати.

На том путовању, капетан Немо чињаше веома интересантних проба односно различите топлоте морске воде на разним дубинама. У обичним приликама о-

во бива с помоћу доста сложених справа, али им се не може поклонити потпуна вера.

Такве су справе топломерне сонде.

Крајњи резултат свију тих покушаја беше тај, да на дубини од хиљаду метара на свима земљописним ширинама, море показиваше сталну топлоту од четири и по ступња.

Ја праћих исте опите са највећом заузимљивошћу. Капетан Немо рађаше са највећим одушевљењем. Чисто се питах за рад какве целии чињаше он ова посматрања. Да ли не у корист људства? Али то беше невероватно; јер данас сутра његови ће радови пропасти с њиме заједно у каквом непознатом мору! Мањ ако мени не беше наумио рећи резултат својих посматрања. Али то би значило да ће моје чудновато путовање имати краја, а ја тај крај не могах сагледати.

Како буде нека буде, тек капетан ми показа разне бројеве које је сам прорачунао и који показиваху густину воде у главним морима на земљиној кугли. Из овог саопштења ја извукох личну корист, што не беше никакав напредак по науку.

Освану јутро 15-ог јануара. Капетан одаше са мном по крову, и уједаред ће ме запитати да ли знам каква разлика постоји међу морским водама. Одговорих му да не знам и још помену да наука није чинила тачна посматрања у том циљу.

— Ја сам чинио посматрања, рече ми он, и могу да изнесем са свим право стање ствари.

— Лепо, одговорих, али „Наутилус“ је свет за себе, а тајне његових зналаца не допиру до земље.

— Имате право, господине професоре, рече ми, после ћутања од неколико тренутака. То вам је оделита свет. Он је толико непознат колико и планете што прате ову куглу на путу око сунца, и никада се неће сазнати радови учених људи са Јупитера или Сатурна. Међутим

како је случај везао наше судбине, то ћу вам саопштити резултат мојих посматрања.

— Слушам вас капетане.

— Ва знате, господине професоре, да је морска вода гушћа од слатке, али ова густина није подједнака. Заиста, ако би нам представио са један густину слатке воде, то би нашли да је густина воде у Атланском Океану један и двадесет осам хиљадитих делова, у Тихоме Океану један и двадесет шест хиљадитих, а у Средиземноме Мору један и тридесет хиљадитих...

Ах! помислих, та он се усуђује и у Средиземно Море?

— Један и осамнаест хиљадитих у Јонском Мору, а један и двадесет девет хиљадитих у Јадранскоме.

Као што се види, „Наутилус“ не избегаваше живља екрупска мора, и ја закључих да ће нас одвести — кроз кратко време — према културнијим земљама. Помислих с каквим ће задовољством Нид Левд дочекати ово извешће.

Тако протече неко време.

16. јанугра чинило се као да је „Наутилус“ заспао у дубини од само неколико метара, електрични апарати нису радили а непокретно вретено пушташе га на вољу струјама. Замишљах да се унутра чињаху какве поправке услед силних механичких покрета.

Ја и моји другови били смо тада очевидци ретког призора. Прозори на салону беху отворени и како фењер на „Наутилусу“ не беше запаљен, то је владао густи мрак у средини воде. Облачно небо даваше веома слабачку светлост првим слојевима океанским.

Стадох посматрати море у таком стању и највеће ми се рибе показиваху као једва приметне сенке, док се на један пут засветли „Наутилус“ живом светлошћу. Испрвице помислих да су запалили фењер и да он бацаше од себе своју електричну светлост у течне масе. Али се преварих, и кад боље расмотрих осетих своју заблуду.

„Наутилус“ се љуљкаше у средини фосфорастог плашта, који се у овоме мраку светљаше заслепљивом светлошћу од миријада светлих животињица. Ова светлост падајући ва метални кош од апарата, одбијаше се те тиме удвостручаваше свој сјај. Тада угледах праве муње у средини тих светлих плаштова, као неке потоке од растопљеног олова у жаркој и врелој пећи, или металне масе усијане до црвеног усијања, тако да се неки светли делови чињаху готово мрачни у овој ватреној средини, из које канда беше изгнана свака сенка, сваки мрак. Не! не беху то више благи зраци нашег обичног светила! Беше ту умешана нека снага, некакав необични покрет! Чисто осећах да је ова светлост жива !

И заиста, то беше непрегледни скуп морских инфузорија, ноћних свитаца, праве куглице од прозачног иња, снабдевене кончастим хваталицама, и којих је набројано до двадесет и пет хиљада у тридесет кубних санметара воде. Њихов сјај беше још удвостручен оном светлошћу, којом светле „медузе“, „астрије“, „фаурелије“, светли клобуци и други фосфорастии зоофити.

„Наутилус“ се љуљкаше по средини тих светлих таласа неколико сати, и ми се још већма задивисмо кад угледасмо велике морске животиње како се туда играју као саламандре. У сред ове нежегуће ватре угледах елегантне и брзе делфине, неуморне морске „клаупе“ и „истиофоре“ дугачке три метра, те

веште предсказиваче бура, који својим страховитим мачем задирају кад што у стаклад у прозора. За тим се појавише мање рибе, различите „баласте“, „скочци-скомберонди“, „назови-курјаци“, који се праћакаху по светлој атмосфери.

Овај заслепљавајући приказ беше права милина! Можда и извесни атмосферски услови увећаваху живахност овог природног појава? Можда је и бура беснела на површини воде? Али на овој дубини од неколико метара „Наутилус“ не осети његова гњева и љуљкаше се мирно у средини мирне воде.

И тако се кретасмо док се без престанка пред нама нојављиваху нова чуда, која нас очараваху. Савет посматраше и класификоваше своје зоофите, зглаваре, молуске и рибе. Дани пролажаху брзо, и ја их не бројох више. Нид, по своме обичају труђаше се, како ће променити свакидашњи јеловник на броду. Бесмо вам прави пужеви у својој кућици и ја тврдим, да није ни мало тешко постати пуж!

Дакле овај се наш живот чињаше лак, природан и ми не замишљасмо више, да постоји какав друкчији живот на површини земљине кугле, кад нас један догађај опомену на наш чуднонати положај.

18. јануара „Наутилус“ се налажашг на 105° дужине и 15° јужне ширине. Време бејаше туробно а море бурно и пенушаво. Јак ветар дуваше са истока. Барометар се спушташе има неколико дана и показиваше скору борбу међу стихијама природним.

Бејаш се испео на кров у тренутку кад помоћник мераше сахатни угао. Очекивах кад ће по обичају изговорити своју свакидашњу реченицу. Али, тога дана замени нека друга тако исто неразумљива. Готово се одмах појави капетан Немо, који стаде дурбином разгледати хоризонат.

Тако прође неколико минута, а капетан нити се помаче нити остави тачку која беше на видуку његовоме објективу.*) За тим спусти дурбин и размену десетак речи са својим помоћником. Овога канда беше обузело неко узбуђење које хоћаше узалуд угушити. Капетан Немо беше присебнији и остаде хладан. Чињаше се, да прави неке примедбе, које помоћник побијаше доказима. Бар их ја тако разумедох по различним гласовима и покретима њиховим.

Што се мене тиче, ја пажљиво посматрах у означеном правцу али ништа не могах угледати. Небо и вода се стапаху сасвим јасно на видокружној прузи.

Међу тим капетан Немо ходаше с једног краја крова на други, не хотећи ни да ме погледа, а можда ме није видео. Корак му беше чврст али не тако правилан као обично. Кад што би се зауставио, и скрстивши руке на прса, стао би посматрати море. Шта ли је то могао тражити на овој непрегледној просторији? „Наутилус“ се тада налазаше на неколико стотина миља од најближих обала!

Помоћник се беше латио опет свога догледа и не скидаше очију са хоризонта. Иђаше као помаман тамо амо, удараше ногом по крову и сав беше у нервозном потресу — сушта противност према своје ста-решини.

У осталом, ова се тајна мора скорим обелоданити, јер, на заповест капетана Нема, машине увећавши своју снагу, стадоше окретати вретено много живље.

*) Стакло на дурбину, које је окренуто према предмету зове се објектив. Прев,

У том тренутку помоћник на ново обрати капетанову пажњу. Овај застаде, па онда окрете доглед на назначену тачку, и тако дуго време посматраше. Како ме све то озбиљно интересоваше, то се сиђем у салон и донесем прекрасни доглед, којим сам се обично служио; за тим га наслоним на кавез од фењера, који прављаше испупченост на предњем крају крова, и тако се наместим и станем посматрати пругу у којој се небо, с морем саставља. Још не бејаш како ваља ни наместио објектив за своје очи, кад ми неко живо истрже инструменат из руку.

Окренух се. Капетан Немо стајаше преда мнош, али га не могах познати. Беше се сав изменио у лицу. Испод намрштених обрва севаху му очи неком тмулом ватром. Зуби му се у пола виђаху. Укочено му тело, стиснуте песнице, глава упала међу рамена, све то показиваше страшну мрзост, којом сав дисаше. Он се не мицаше. Мој доглед, који му беше испао из руку, беше се скотрљао код његових ногу. Да ли нисам и нехотице изазвао у њему ово гњевно стање? Да ли и не замишљаше ова неразумљива личност да сам назрео какву тајну која је забрањена „Наутилусовим“ гостима?

Не, ја не бејаш повод овом гњеви, јер ме он и не гледаше, већ му поглед беше окренут на другу страну, и он не скидаше очију са непрозриве тачке на хоризонту.

Најзад капетан Немо дође к себи. Лице му, тако јако измењено, доби обичну мирноћу. Рече своме помоћнику неколико речи оним чудноватим језиком, за тим се окрете мени.

— Господине Аронаксе, рече ми доста заповедајућим гласом, тражим од вас да испуните једну од њих обавеза, које вас везују за мене.

— О чему је реч, капетане?

— Морате допустити, да вас и ваше другове држим затворене све до тренутка, кад се мени учини да вам могу повратити слободу.

— Ви сте господар, одговорих му упревши поглед у њега. Али могу ли вас нешто запитати?

— Никако, господине!

После те речи не беше ми вајде препирати се, јер би свако опирање било узалудно.

Сиђох се у собицу, у којој обитаваху Нид Ленд и Савет, и саопштих им капетанову наредбу. Може се мислити како је то извешће пало Канађанину. Али не беше ту времена ни за какво објашњавање. Четири човека с брода чекаху нас на вратима, и они нас одведоше у ону ћелију у којој преноћисмо прву ноћ на броду „Наутилус“.

Нид Ленд хтеде протестовати, али место сваког одговора врата се за њим нагло затворише.

— Хоће ли ми господин рећи шта значи ово?
— упита ме Савет.

Испричах својим друговима шта се десило. Они се чуђаху као и сам што се чуђах, али им ствар не беше ни мало јаснија.

Међу тим небројене мисли беху ме обузеле а ово чудновато хапшење од стране капетана Нема не избијаше ми из главе. Не могах сложити ни две логичне идеје и ја се губљах у најапсурдније претпоставке, а кад ће ме Нид Ленд пробудити из ових тешких мисли овим речма:

— Гле, та доручак је донесен !

И заиста, астал беше постављен. Беше очевидно да је капетан издао наредбу у исто време када је наредио да се брже пусти „Наутилус“.

— Хоће ли ми господин допустити, да му нешто препоручим? — упитаће Савет.

— За што не, драги мој?

— Е онда, нека господин доручкује! То ће бити мудро, јер не знамо шта се још може десити.

— Имаш право, Савете.

— На жалост, донели су нам само бродско јело, рећи ће Нид Ленд.

— Пријатељу Ниде, одговори Савет, шта би рекао да доручка никако није ни било? Ова примедба учини, те харпунар престаде јадиковати.

Седосмо за сто. Обед се сврши доста ћутке. Ја сам мало јео. Савет се „усиљаваше“, као и увек из предосторожности, а Нид Ленд ма да се тужаше на обед, ипак не пропусти ни један залагај. За тим, кад се доручак сврши, сваки се подними у своје крају.

У том тренутку, светла кугла, која осветљава-ше ћелију, угаси се и ми остадосмо у дубокој помрчини. Нид Ленд не хтеде много дангубити, већ заспа, а што ме јако зачуди и Савет се предаде тешком сну. Стадох се питати шта то изазиваше у њему тако неодољиви нагон према сну, но у исти мах осетих како ми глава постаје све тежа. Очи, које хтедох држати отворене, затвараху се и преко моје воље. Сав бејаш у некој болној халуцинацији. Нема сумње, какви успављујући састојци беху помешани с јелом, које бесмо појели. Дакле, не беше довољан затвор капетану Нему, да би сакрио своје планове, ваљало је још узети у помоћ и сан!

За тим чух да се прозори отворише, Таласање мора, које произвађаше колебање брода, не осећаше се. Да није „Наутилус“ напустио површину Океана? Да ли се није повратио у непокретне водене слојеве?

Хтедох се одупрети сну. Но то беше немогуће. Дисање ми ослаби. Осетих самртну хладноћу како ми

слеђаше тешке и као одузете удове. Моје трепавице, тешке као олово, падоше ми на очи. Не могах их подићи. Мртвачки сан, пун халуцинација, беше ми обузео све тело. За тим ме остави уображење и ја се савршено изгубих.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА

Корално царство

Сутра дан кад се пробудих глава ми беше особито лака. На моје велико задовољство, бејаш у својој соби. Без сумње и моји другови беху пренесени у своју собицу, а они то и не осетише као и ја. Шта се беше десило те ноћи они не знађаху као и сам што не знађах, и ја рачунах да ће ми само доцнији догађаји моћи да открију ову тајну.

Намислих да изађем из собе. Нисам знао јесам ли слободан или заточеник. Потпуно слободан. Отворих врата, упутих се ходницима и испех се по степеницама. Баце које беху синоћ затворене, сада стојаху отворене. Изиђох на кров.

Нид Ленд и Савет ме ту очекиваху. Запитах их знају ли што, но они не знађаху ништа. Заспавши тврдим сном они се не сеђаху ничега и веома се беху изненадили кад се видеше поново у својој собици.

Што се „Наутилуса“ тиче, он нам се чињаше миран и тајанствен као увек. Он пловљаше поврх вала средњом брзином. Изгледаше ми да се ништа не беше изменио брод.

Нид Ленд посматраше море својим прозривим очима. Оно беше пусто. Канађанин не примети ништа ново на хоризонту, ни једрило, ни земљу. Западни ветар хујаше а од дугачких вала брод се веома осетно колебаше.

„Наутилус“ пошто обнови ваздух, држаше се на дубини од петнаест метара, тако да се могаше брзо успети на површину таласа, што се противно обичају, неколико пута деси тога дана 19. јануара. Помоћник се тада пењаше на кров и позната реченица зајечала би у унутрашњости „Наутилуса“.

Што се тиче капетана Нема, он се никако не појави. Од бродских људи видех само хладнокрвног стеварта, који ме служаше тачно али ћутке као обично.

Око два сахата налажах се у салону и довађах у ред своје белешке, кад капетан отвори врата и уђе унутра. Поздравих га. Он ми готово неприметно одврати поздрав не говорећи ни речи. Ја се опет повратих своме послу, надајући се, да ће ми, можда дати каквог објашњења о догађајима, који се прошле ноћи десише. Он не учини то. Тада га стадох посматрати. На лицу му се огледаше умор; црвене му очи не беху освежене сном; сав му изглед беше веома тужан и жалостан. Он ходаше тамо амо. Час би сео па би се опет дигао, час би дохватио какву књигу на сумце, па би је одмах оставио или би стао загледати своје инструменте но не бележећи ништа, и канда се не могаше никако скрасити на једноме месту.

Најзад ми приђе и рече:

— Јесте ли ви лекар, господине Аронаксе?

— Ја се тако мало надах овом питању, да га неко време зачуђено гледах ни речи не говорећи.

— Јесте ли лекар? понови он. Неколико ваших колега слушали су медицинске науке, као Гратиоле, Мокен Тандон и други.

— Заиста, рекох, ја сам доктор и хирург болнички. Пре него што ћу ступити у музеум ја сам практиковао више година.

— Добро, господине.

Мој одговор беше очевидно задовољно капетана Нема. Али не знајући на што он циљаше, ја очекивах нова питања и спремах се да одговарам по околностима.

— Господине Аронаксе, рече ми капетан, хоћете ли пристати да пружите негу и старање једноме од мојих људи?

— Имате болесника?

— Имам.

— Готов сам да пођем за вама.

— Хајдемо.

Морам признати да ми срце лупаше јако. Не знам зашто ми се чињаше да има неке везе између овог болесника и синоћних догађаја, и ова ме тајна занимаше толико колико и болесник.

Капетан Немо одведе ме у задњи крај „Наутилуса“, па ме уведе у једну собу близу мрнарског стана.

Ту лежаше на постељи један човек око четрдесет година, енергична изгледа, прави англосаски тип.

Нагох се над њим. То не беше само болесник већ и рањеник. Глава му, увијена у кржаве вавоје, лежаше на двоструком узглављу. Развих ове вавоје и рањеник, гледајући ме својим великим очима, остави ме да радим, не давши ни јаука од себе.

Рана беше страшна. Из размрскане лубање вираше мозак и мождана материја беше јако нагњечена. Грудве од усирене крви беху се образовале у житкој маси, која беше обојена као талог од вина. Беше ту у исти мах и убој и раздражење мозга. Болесник дисаше полако. Неколико грчевитих покрета мишићних потресаху му лице. Запаљење мозга беше савршено, што изазва узетост сваког осећања и покрета.

Опипах било у рањеника. Оно беше испрекидано. Удови и тело већ се хлађаху, и ја видех да се смрт

приближује но не могах је задржати. Пошто превих рану овог несрећника доведем му у ред завоје на глави, па се онда окретох капетану Нему:

— Од куда је ова рана? упитах га.

— На што то? одговори капетан околишећи. Судар „Наутилуса“ учинио је да се једна полуга изломила, која је ударила овог човека. Помоћник бејаше крај њега. Он је скочио испод опасности. Брат гине за свога брата, пријатељ за свога пријатеља, шта је још простије? То је закон на броду „Наутилусу“. Али шта мислите о њему?“

Ја се устезах да одговорим.

— Можете говорити, рече ми капетан. Овај човек не разуме француски.

Још једном погледах рањеника па онда рекох:

— Овај ће човек умрети кров два сахата.

— Зар му нема помоћи?

— Нема.

Капетан Немо задрхта и неколико суза скотрљаше му се из очију за које ја мишљах да не умеју плакати.

Неколико тренутака посматрах овог човека што умираще. Његово бледило беше још веће под електричном светлошћу која се расипаше по самртничкој му постељи. Посматрах му умну главу и лице пуно прераних бора, које су можда несрећа и беда одавно узреле. Труђах се да изнађем тајну његовог живота у последњим речима које се измакоше његовим уснама!

— Можете ићи, господине Аронаксе, рече ми капетан Немо.

Оставих капетана у самртничкој соби, па се вратих у своју собу веома потресен овим призором. Читав дан тиштаху ме тужна осећања. Преко ноћи спавах хрђаво и у испрекиданим сновима чињаше ми се канда чујем удаљене уздахе и мртвачке песме.

Да ли то не бејаше молба мртваца коју говораху оним неразумљивим језиком?

Сутра дан изјутра, попех се на кров. Капетан ме беше претекао. Чим ме примети а он приђек мени.

— Господине професоре, рече ми, хоће ли вам бити по вољи да данас пропутујемо испод мора?

— С мојим друговима? упитах.

— Ако им је по вољи.

— Ми вам стојимо на расположењу капетане.

Овда изволте обући ваше скафандре.

Састадох се са Саветом и Нид Лендом, и рекох им шта нам је предложио капетан Немо. Савет драговољно пристаде а и Канађанин овог пута показа се веома вољан да пође с нама.

Беше осам сахати пре подне. У осам и по бесмо се већ обукли за ову нову шетњу и снабдели оним двома справама за осветљење и дисање. Двострука се врата отворише и у друштву капетана Нема, кога праћаше једно дванаест бродских људи загазисмо у дубину од десет метара по тврдоме дну на коме почиваше „Наутилус“.

Лаки нагиб иђаше до неравног дна за једно петнаестхвати у дубину. Ово се дно сасвим разликоваше од онога, којим иђах за време првашњег путовања испод воде Тихог Океана. Овде не беше финог песка, подморских ливада нити каквих морских шума. На први поглед познадох величанствени предео, с којим нас тога дана упознаде капетан Немо. То беше корално царство.

У колу зоофита, а у „алциона“, има ред „горгона“ коме припадају три групе; „горгони“, „изиди“ и „корали“. Овој последњој припада „корал“ она знаменита материја коју испрвице увршћаваху у минералошко, затим у биљно и напослетку у животињско царство. Стари је сматраху као лек а у но вије доба употребљава се као

накит и тек 1694. године Марсељац Пејсонал уврсти је у царство животањско.

Корал је скуп ситних животињица које живе на полипаријама трошне и камените природе. Ови полипи имају једног јединог праоца који их је изродио пупољењем и живе сваки за себе а у исти мах деле узајамни живот. То је дакле нека врста природног социјализма. Ја знађах последње радове око ових чудноватих зоофита, који док тераху гране и огранке претвараху се у минерал, како су доказали природњаци, и ништа не могаше бити зинимљивије за мене него се прођи по овој окамењеној шуми, коју је природа засадила на дну морском.

Апарати Румкорфови беху пуштени у рад и ми пођосмо дуж једне коралне стене која беше на путу образовања и која ће временом затворити овај део Индијског Океана. Покрај пута рашђаху шумарци и цбунови од испреплетаних гранчица које беху прекриљене ситним звездастим цветовима са белим зрацима. Само што те кречне биљке, сасвим противно земаљским, беху утврђене за стене и пуштаху изданке одозго на доле. Међутим светлост произвођаше хиљаду дивних ефеката, играјући се по средини ових тако живо обојених гранчица. Чињаше ми се да ове цилиндричне и кожасте цевчице дркте под воденим валима. Чисто бих пружио руку да им узберем свеже крунице и нежне хваталице, од којих једне тек што беху увеле а друге клијаху, док их лаке рибе са брзим перајима мимогред додириваху као јато птица. Али чим би се моја рука приближила овим живим цветовима, одмах би се појавила узбуна у колонији. Беле крунице повлачаху се у своје ружичне ложе, цвеће ишчезаваше у стену каменитих брадавица.

Случај ме је навео на најдрагоцевије представнике зоофита.

Овај корал беше раван ономе што се лови на обалама Француске, Италије и Берберије. Он оправдаваше потпунце својим живим бојама појетска имена крваво цвеће и крвава пена, које трговина сматра као своје најбоље производе. Корал се продаје до пет стотина динара од килограма. Ова скупочена материја кад се помеша са другим полипаријама образује збивену и неразмрсиву целину, која се зове „макциота“ и на којој познадох разне врсте ружичног корала.

Али на скоро цбунови посташе гушћи а растиње више. Право окамењено грмље и дугачки рогови од кровова некакве фантастичне архитектуре отвараху се пред нама.

Капетан Немо ступи у некакву мрачну галерију са благим нагибом која нас одведе на дубину од сто метара. Светлост наших серпентина произвађаше кад што мађијско дејство ломећи се о хрпаве природне сводове и подобно стреји испале лукове.

Најзад, после хода од два сахата доспесмо у дубину од прилике, три стотине метара што ће рећи крајњу границу на којој се почиње образовати корал. Али ту не беше појединих цбунова нити шумарака нижега раста, већ безмерна шума, велико минералошко растиње, грдно окамењено дрвеће повезано и испреплетано венцима од нежних „плумарија“, тим морским лианама, све украшено ниансама и преливима. Ма пролазисмо слободни испод њихових високих грана, које се губљаху у тамним валима, док пред нашим ногама „тубипоре“*) „меандрине“ и „кариофиле“ прављаху цветне ћилимове, по којима се преливаше драго камење.

Какав беше то приказ! Пером се не да описати!

*) „Да брата крв“ пр.

Ах! за што не могасмо један другоме изјавити своје упечатке! За што бејасмо затворени у ову маску од метала и стаклета? — Зашто бар, не живљасмо животом ових риба које станују у течном елементу, или још боље животом ових амфибија, које кроз читаве сахате могу ићи по својој вољи и по води и по земљи?

Међутим се капетан Немо беше зауставио. И ја и моји другови застанемо, и кад се осврнух, видех да се његови људи беху поставили у полукруг око свога старешине. Кад расмотрих с већом пажњом приметих да четворица ношаху на раменима својим некакав предмет дугуљаста облика.

Ми се налажасмо на средини једне простране пољанице, коју опкољаваше подморска шума. Наше лампе шираху некакву сумрачну светлост која безмерно издужаваше сенке по земљи. На граници од пољане, мрак постајаше дубок а тек би се по која варница у њему појавила.

Нид Ленд и Савет беху покрај мене. Паде ми у памет да ћемо присуствовати при једној чудноватој сцени. Посматрајући дно морско приметих да на различитим местима имађаше лаких узвишења, покривених кречном кором, и у лепом реду као да их је уредила човечија рука.

У сред пољане на пједесталу од невешто набацаних стена стајаше корални крст.

На знак капетана Нема, један од његових људи ступи напред и отпоче копати јаму с пијуком, који скиде с појаса.

Сад бејаше све јасно! Ова пољана бејаше гробље, ова јама, гроб, онај дугуљасти предмет мртво човечје тело. Капетан Немо и његови другови дођоше да упоају свога друга у ово заједничко станиште на дну неприступачнога Океана.

Не! Никада ми ум не беше раздражена до те тачке! Никада туробније мисли не обузимаху ми мозак! Грозих се од онога што гледах својим очима!

Међутим гроб се копаше полагаано. Рибе бегаху тамо амо из свога узнемиреног прибежишта. Чујем како гвожђе звечаше по кречном поду и сипаше варнице кад би кад што ударило у какав тврди предмет што је пропао на дно морско. Јама се издужаваше, шираше и наскоро би довољно дубока, да прими у себе човечје тело.

Тада приступише носачи. Тело, увијено у платно од белог бисиса, сиђе у свој влажни гроб. Капетан Немо са прекрштеним рукама на прсима и сви пријатељи онога који их је волео, падоше ва колена шапућући молитве. Моја два друга и ја, бесмо побожно приклонили главе.

Тада гроб би опет затрпан тако, да прављаше мало узвишење.

Кад се и то сврши, капетан Немо и његови људи устадоше; затим приступише ближе гробу, опет падоше на колена и пружише своје руке у знак последњег растанка...

Тада погребна свита пође пут „Наутилуса“ испод шумских сводова, кроз шумарице и покрај коралних цбунова идући непрекидно уз брдо.

Најзад се појави светлост с брода, која нас одведе на „Наутилус“. У један сат бесмо се вратили на брод.

Чим променух одело, испех се на кров и онако оптерећен тешким мислима, одох да седнем крај фењера.

Капетан Немо дође код мене, Ја устадох и рекох му:

— Еле, како ми се чини, онај је човек умро преко ноћи?

— Тако је, господине Аронаксе, одговори капетан Немо.

— И сад се одмара покрај својих другова у овом коралном гробљу?

— Да, заборављен од свију али не од нас! Ми копамо гроб а полипи примају на себе да за навек узидијају наше мртваце!

И, сакривши лице рукама, капетан се узалуд усиљаваше да уздржи јецање. За тим настави:

— Ту је наше мирно гробље на неколико стотина стопа испод површине морског огледала!

— Бар нам се туде спокојно одмарају мртваци и ван опасности од страшних ајкула!

— Да, господине, озбиљно одговори капетан Немо, од ајкула и људи!

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ПЕТА

Инђијски Океан

Еле, у недрима овог бескрајног мора, развијаше се саживот капетана Нема, и он је све, па и сам гроб припремио у најнепреступнијим његовим понорима. Овде неће ни једно чудовиште океанско узнемиравати последњи сан ових становника Наутилусових, ових људи, које пријатељство везује колико у животу, толико и у смрти! „Па их никакав човек неће узнемирити!“ рекао је капетан.

Непрекидно ово место, грозно и неутољиво неповерење наспрам људског друштва !

Што се тиче мене, ја се више не задовољавах претпоставкама које задовољаваху Савета. Овај честити момак никако не одступаше од тога, да командант Наутилуса није ништа друго, до један од оних непознатих научника, који враћају човечанству жао за срамоту. За

његу он беше још непреквдно некакав непојмљиви геније, који не могући више сносити обмане земаљског света, морао тражити склоништа у овој неприступној средини, где се његови инстинкти развијаху слободно. Али, по моме мишљењу, ова је претпоставка објашњавала само једну страну капетана Нема.

И доиста, тајна оне последње ноћи, коју претрпесмо у затвору и буновном сну, предострожност капетанова истргнуши ми из руку и са очију дурбин, којим хтедох расмотрита видокруг, смртна рана оног човека, која је морала доћи од каквог необјашњивог судара Наутилусовог — све то на друге мисли навођаше. Не! Капетан Немо није само бегао од људи! Његова је страшна направа служила не само његовој тежњи за слободом, већ можда и као средство каквој, мени непознатој, освети.

За сад још ништа не (стоји) знам, и само тек по нешто назирем у овоме мраку и тами, тако да се морам ограничити, да, тако, рећи, пишем шта ми догађаји диктирају.

У осталом, ништа нас не везује за капетана Нема. Он зна да је немогуће побећи са „Наутилуса.“ Нас не везује ни часна реч. Ми смо само заточеници, заробљеници, крштени именом гостију из учтивости. Па ипак Нид Ленд не напушташе наду, да ће се још једном дочепати слободе. То је као један и један : два, да ће се користити првом приликом, која му се укаже. Па и ја ћу чинити, без сумње, као и он. А међу тим ћу се раставити са тајнама Наутилусовим, с којима ме је упознао великодушни капетан! Јер, најзад, треба ли смрвити овог човека или му се дивити? Је ли он жртва или целат? А после будимо искрени, моја је жеља била да пре него што би га за навек оставио, пређем сав овај подморски пут, коме је тако диван почетак. Ја бих хтео да разгледам све дивоте, што су нагомилане испод мора на кугли земљиној. Хтео бих да видим шта човек још

није видео, макар знао да ћу животом платити ову незаситиму жељу за учењем! Шта сам видео до саде? Ништа, готово ништа, пошто смо прешли тек шест хиљада миља кроз Тихи Океан!

Па ипак значи да се „Наутилус“ приближује насељеним земљама, и да би било веома свирепо жртвовати своје другове мојој жудњи за сазнавањем. Требало би поћи с њима, а можда и предводити их. Али, да ли ће се кадгод показати така прилика? Човек насилно лишен слободног расуђивања жели таку прилику; али је се научник, радозналац, бојим.

Тога дана, 21. јануара 1868. год. у подне, помоћник изиђе да измери висину сунца. Ја се попех на кров, запалим цигару и стадох пратити његов рад. Учини ми се очевидно да овај човек не разуме француски, јер неколико пута гласно изрекох неколике примедбе, које су у њега ваљале побудити пажњу и против воље, само да их је разумео, али он остаде хладнокрван и нем.

Док он тако посматраше сексантом, један мрнар са „Наутилуса“ — овај снажни човек, који нас је пратио за време оног првог похода на острво Креспо, — дође да чисти стаклад на фењеру. Тада стадох посматрати састав ове справе, чија је снага устручена сочивастим прстеновима, распоређени као они на фари, и који шираху своју светлост у потребном правцу. Електрична лампа беше тако склопљена, да је давала сву своју светлу снагу. Његова се светлост заиста произвађаше у празном простору, што јој у исти мах осигураваше и правилност и јачину. Овај празни простор такође уштеђаваше графитне шиљке између којих се развија светао лук. Уштеда, веома знатна за капетана Нема, који их не би могао лако обновити. Али, у оваким околностима, готово се неосетно трошаху.

Кад се „Наутилус“ спреми за полазак испод мора, ја се сиђох у салон. Баце се затворише, и ми пођосмо правце на запад.

Тада пресецасмо вале Индијског Океана, простране течне равнице, која износи на пет стотина и педесет милиона хектара, и чија је вода тако провидна, да сваког, ко се нагне над њеву површину, обузме несвестица. „Наутилус“ пловљаше обично на дубини од сто до двеста метара. Тако потраја неколико дана. Свакоме другом, који не уживаху толико у мору, колико ја, време беше дуго и досадно; али ове свакидање шетње ва крову, где се опорављах у оживљавајућем ваздуху океанском, посматрањем ове богате воде, кроз прозоре на салону, читање књига у библиотеци, поправљање мојих мемоара, заузимаху ми сво време и не остављаху ме ни за тренут у чами и досади.

Сви бесмо у веома повољном здрављу. Дијета на броду савршено нам гођаше, и са своје стране веома бих се зарадовао променама, које је Нид Ленд, тај незадовољни дух, изумевао. Шта више, у овој постојаној топлоти, није се имало бојати никаквог катара. У осталом, мадропора *Denprophyllée*, позната у Прованси под именом „Морски Капар“, и која се налажаше у извесној количини на броду, дала би од сочног меса својих полипа веома добро средство против кашља.

Неколико дана виђасмо многе барске птице, пловуше, галебе или викне. Неколико вешто убише, и кад их некако приурговише, беху као каква морска дивљач веома пријатног укуса. Од далеко летећих птица, које заиђу на велику даљину од земље с које се одмарају на валама, кад не могу више летети, приметих величанственог „албатроса“ у којег је глас тако рапав као у магарца. Ове птице долазе у ред дугокрилих. За тим брзе „фрегате“ које у лету хватају рибе на морском

огледалу, и многобројни „фаетони“, између осталих и онај црвено попрскан „фастон“, голубове величине, чије се бело перје прелива у ружачасту боју, од чега јако одударaju црна крила.

Наутилусове мреже изнесе више врсти морских корњача, из рода карета, са испупченим леђима и скупоченим крљуштима. Ове животиње, које се лако гњурају, могу се дуго одржати под водом, при чему затворе меснату клапну која стоји на спољњем отвору носног канала. Неке од ових карета, кад их уловише, још спаваше у свом оклопу. Месо у ових корњача беше осредње, али им јаја даваху ванредно јело.

Рибе непрекидно изазиваху у нас дивљење кад би угледали кроз отворене прозоре њихов тајанствени живот у води. Ја приметих више врста, које дотле не имадох прилику видети.

Озде ћу споменути најглавније рибе са коштаном скелетом, које се налазе у Црвеном Мору, Инђијском Океану и оног дела Тихог Океана који додирују обале равнодневне Америке. Ове су рибе, као корњаче, раци, заштићене оклопом, који није ни кречан ни каменит већ потпуно коштан. Час имају облик троугласт а час четвороуглог тела. Од троугластих напоменућу неке које имају пола десиметра у дужину, здраво месо и изванредан укус, мрка репа а жутих пераја. А од четвороугластих споменућу оне што имају четири велике кврге на леђама, „трипоне“ снабдевене копљем, које образује продужење њихове коштане коре, и које би, по њиховом чудноватом роктању ваљало назвати морским свињчетом, „тазам“ „дромедаре“ са великим грбама, у којих је месо тврдо и жилаво.

Могао би поменути још неке рибе из рода „тетродона“ које је Савет сваки дан бележио у својој

бележници, и које се нарочито налазе у овим водама, али би нас то веома далеко одвело.

Од 21. до 23. јануара „Наутилус“ је прелазило две стотине педесет миља на двадесет и четири часа. Различне рибе, које нас праћаху успут, беху привучене електричном светлошћу: многе наскоро изостајаху, а понеке се могаху одржати неко време у околини Наутилусовој.

24. из јутра, на $12^{\circ} 5'$ јужне ширине и $94^{\circ} 33'$ дужине, угледасмо острво Килино, мадрепоског постанка, засађено величанственим кокосовим дрветом, које је посетио Дарвин и капетан Фриц-Рој. Наскоро њега несташе на хоризонту, и ми пођосмо пут северо-запада ка врху инђиског полуострва.

„Више ће нам вредети цивилизовање земље него ова Папујска острва, на којима има више дивљака но дивљачи! рећи ће Нид Ленд. На овој индијској земљи, господине професоре, има путова, железница, француских, енглеских и индијских вароши. Не можеш прећи ни пет миља а да не сретнеш туд каквог суграђанина. Хај! хај! Зар још није дошао тренутак да наградимо учтивост капетана Нема?

— Не, Ниде, не, одговорих ја озбиљно. Оставимо нек иде, како иде, као што велите ви, морепловци. „Наутилус“ се приближује насељеним континентима. Он иде у Европу, па нека нас у њу и одведе. А кад већ једном дођемо у наша мора, видећемо шта ће нам мудрост световати. Само, ја не мислим да ће нам капетан Немо дозволити да ловимо по обалама Малабарским или Короманделским као по шумама на Новој Гинеји.

— Па лепо, господине, зар ми баш морамо имати његову дозволу.

Ја не одговорих Канађанину. Не хтедох се препирати. У самој ствари, радо бих хтео претрпети

сваку опасност, коју ми је судба наменула, бацивши ме на брод „Наутилус“.

Од острва, Килино наш се ход у опште умераваше. Но он беше ћудљивији и вођаше нас на велике дубине. Неколико пута употребише нагнуте равни, које се могаху косо наместити помоћу полуга унутрашњих на пружи тоњења. Ми се спустисмо тако на два до три километра, али никако не могасмо достићи дно овог индијског океана, и тако исто не могасмо га достићи ни сондом дугачком тринаест хиљада метара. Што се тиче температуре плитких слојева, она показиваше непрекидно четири степена изнад нуле. Само сам праметио да у горњим слојевима вода беше увек ладнија испод површине него ли на самој површини.

25. јануара океан беше савршено пуст. Наутилус проведе цео дан на површини, бацајући таласе својим јаким вретеном и прштећи воду на све стране. Три четврти овог дана проведох на крову и посматрах море. Ништа не беше на хоризонту а тек око четири сата у вече на западном хоризонту појави се један дугачак „стимер“, лађа која нам пловљаше у сусрет. За тренутак му могасмо угледати катарку, али он није могао приметити „Наутилус“, који беше раван са површином воденом. Ја сам мислио да је то какав пароброд који припада полуостровској и источној линији и који служи између Селанда и Сиднеја.

У пет сахати у вече, пре оног наглог сумрака, који спаја дан и ноћ у тропским појасевима Савет и ја бесмо задивљени једним чудноватим призором.

Сутра дан, 26. јануара пређосмо полутар на осамдесет другом степену и ступисмо ва северну полутину земље. Целог дана, пратила нас је грдна множина ајкула, страшних животиња, које се јако множе у овим морима. Ове јаке животиње налетаху на

прозоре од салона са таквом жестином, да бесмо савршено престрављени. Нид Ленд се не могаше више уздржати; он хтеде да изађе на површину таласа, па да се баци харпуном на ова чудовишта. Али наскоро „Наутилус“ увећа своју брзину и остави животиње за собом.

27. јануара, на улазу великог бенгалског залива, наиђосмо на лешеве људске, који пловљаху по површини воде. То беху мртваци из индијских вароши, које је Ганг носио до у само море, а које моролови једини земски гробари, не беху већ прождрили. Али се ајкуле потрудише да им у томе њиховом гробарском послу помогну.

Око седам сати увече, „Наутилус“ у пола загњурен пловљаше по сред млечног мора. Докле год очи допираху, океан се чињаше као да се из млека састоји. Да ли то не беше из месечевих зракова? Не, јер тада беше млад месец и већ се губљаше у сунчевим зрацима испод видокруга. И ако цело небо беше осветљено зрацима звезда, опет се чињаше црно наспрам беле воде.

Савет не могаше веровати својим очима и запита ме за узрок овог чудноватог појава.

Срећом те га могах обавестити.

— На обалама Амбојмна и у овој околини виђају се често на великом простору бели таласи, који се називају „млечно море.“

— Али, господине, запитаће Савет, да ли се може дознати одкуда долази ова појава, јер, бар како се мени чини, ова се вода није претворила у млеко.

— Није, Савете. Ова се бела боја састоји из силества животињица, које се називају инфузоријама. То је врста светлих црвића, пихтијастог и разноврсног изгледа. Дебели су као длака али су дужи од не више једног милиметра. По неке су од ових животињица по-

везане међу собом и тако прекриљују простор од неколико миља.

— Неколико миља! повика Савет.

— Тако је момче, и немој покушавати да их избројиш! Буди уверен да у томе не би успео, јер су морепловци пребродили четрдесет миља овог млечног мора.

Не знам, да ли је Савет примио ову моју препоруку, али ми се чињаше да се занео дубоким размишљањем, тражећи без сумње да израчуна колико се пута петина милиметра садржи у четрдесет квадратних миља. Што се мене тиче, ја и даље посматрах ову појаву. Неколико часова, „Наутилус“ тако пресецаше својим кљуном ове беличасте вале, и ја приметих да он пловљаше без шума по овој сапунастој води, као да је бродио по густој пени.

Око пола ноћи море нагло узе на се своју обичну боју, али иза нас до видокружне пруге, небо, а у коме се огледаху бели таласи, чињаше се као да је огрезло у тмулом сјају какве северне светлости.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ШЕСТА

Нов предлог капетана Немо

28. фебруара, кад „Наутилус“ изађе у подне на површину воде, угледах на догледу неку земљу која нам остаде на осам миља к западу. С тога посмотрих овај ланац планински, које беху високе око две хиљаде стопа, чији облик изгледаше необичан. Кад се одреди положај, ја се сиђох у салон и по карти дознадох да се тада налазисмо у близини острва Цејлона, које је висило као какво зрно на јужној страни полуострва индиског.

Одох за тим у библиотеку да потражим какву књигу која се односи на ово острво, које је једно од најплоднијих на свету и збиља нађох једну свеску од господина Х. Ц. под именом Ceulan или Singales. Кад се вратих у салон дођоше ту капетан и његов момоћник.

Капетан Немо (нико) баци поглед на карту и рече ми:

— Острво Цејлон, славна земља због ловљења бисерних шкољака. Да ли би вам било по вољи да посетимо једно од таквих места?

— Без сумње, капетане,

— Па лепо. То ће бити лака ствар. Само што ако и видимо место где се лове шкољке нећемо видети ловце. Годишњи лов још није отпочет, Али шта се то нас тиче ја ћу наредити да се одвеземо у залив манарски.

Капетан рече неколико речи своме помоћнику, који одмах изађе. Наутилус се загнури у свој течни елеменат и манометар показа дубину од тридесет стопа.

Ја потражих на карти залив манарски и нађох га на деветом упореднику на северо-западној обали Цејлона. Њега прављаше издужено острво манарско. А да би се дошло до њега требало је пребродити целу западну обалу Цејлона.

— Господине професоре, рече ми тада капетан Немо, бисерне шкољке лове се у бенгалском заливу, Калифорнијском; али овај код Цејлона најбољи је. Ми ћемо без сумње стићи одвећ рано. Риболовци се скупљају тек месеца марта у заливу манарском, и ту за тридесет дана, на три стотине њихових чамаца баве се овим корисним послом. На сваком чамцу има по десет веслача и десет риболова. Ови се деле у две врсте, једни се наизменце гњурају, а други се спуштају на дубину од дванаест метара и то помоћу једног камена који држе међ ногама и једног узета, што је привезано за чамац.

— Дакле још се служе овим прастарим начином.

— Још једнако, одговори ми капетан Немо. Него добро је, те ова места, где се шкољке лове, припадоше услед умијенског уговора Енглезима, томе најумешнијем народу на свету.

— Али свакојако, ваша скафандра, чини велике услуге при оваким предузећима.

— Тако је, јер ови сироти рибари не могу дуго да остану под водом. Енглез Терсевал у свом путопису на Цејлон прича, како је неки Кафар остао пет минута под водом, али ми се то чини невероватно. Знам да неки могу остати до педесет и седам секунда, а врло вешти и до осамдесет и седам. Свакако они су ретки, и кад они несрећници изиђу на обалу, онда видите како им на нос и на уши тече вода помешана с крвљу. Држим да у средњу руку могу ови риболовци провести испод таласа тридесет секунда, за које се време пожуре те покупе у мрежице све шкољке на које наиђу. Али у опште ови риболовци не живе дуго, вид им ослаби, очи им се почну гнојити, по телу се начине ране, а често се дешава да их удари капља на дну морском.

— Тако је, рекох ја, то је жалостан занат који служи само на задовољство неколицине саможиваца. Али, кажите ми капетане, колику количину шкољака може уловити један чамац.

Око четрдесет до педесет хиљада. Прича се, да је 1814. год. енглески управитељ, ловио за свој сопствени рачун, и да су његови риболовци за двадесет дана рада, уловили седамдесет и шест милијона шкољака.

— Да ли су бар ови риболовци добро награђени?, упитах ја.

— Тешко, господине професоре. У Панами зарађују само долар недељно. Но најчешће добијају по један су од шкољке, у којој има бисера, а колико их изваде које не садрже ни зрно!

— Зар један су овим јадницима, што богате своје газде?! Та то је грозно!

— Тако, господине професоре, рече ми капетан Немо, ви ћете с вашим друговима посетити подморски спруд манарски и ако би се случајно какав привремени риболовац ту већ нашао, ми ћемо га видети како ради.

— Пристајем, капетане.

— Збиља, господине Аронаксе, ви се не бојите од ајкула?

Ово ми се питање учини са свим бесмислено.

— Па наравно, настави капетан Немо.

— Признаћу вам, капетане, да се нисам још свикао на онај род риба.

— Ми смо се боме навикли на њих, а временом тако ће бити и с вама. У осталом бићемо наоружани, а можда ће нам се на путу дати прилика да уловимо какву ајкулу. Дакле, сутра ујутру, господине, на пут.

Рекав то тихим гласом, капетан Немо изиђе из салона.

Кад би вас позвали у лов на медведе по швајцарским шумама, шта би сте ви на то казали: „Врло добро, сутра ћемо ићи да ловимо медведе.“ Кад би вас позвали да ловите лавове, у равницама атланским, или на тигрове по долинама индовим, казали би: Ех гле, па ми ћемо ићи у лов на тигра или лафа. Али ако би вас позвали у лов на ајкуле, у њиховој природној средини, тада би сте се можда мало промислили пре него што би примили овај позив.

Па тако је и самном било. Ја превукох руком преко чела, на коме беше крупан зној као грашак.

— Размислимо се, малко, рекох у себи, и користимо се временом које нам је остало. Ловити видре по подморским шумама, као што смо то чинили на острву Креспо, то још и има смисла. Али ловити по дну морском, где је извесно да ћемо срести ајкуле, то је друга ствар. Знам да се у неким крајевима земље, нарочито на острвима андаманским, црнци се не боје да нападну на ајкуле с мачем у једној и копљем у другој руци, али знам и то да се многи од ових, који нападају ове страшне животиње, не враћају више из свог лова. У осталом ја нисам црнац, али и кад би и био црнац, држим да ми се не би имало шта пребацивати што у овом случају толико оклевам.

Ево ме већ пред ајкулама, па помишљам на њихове огромне чељусти, наоружане многим редовима зуба, који могу да прегризу човека на двоје, Чини ми се већ да осећам како ми груди притискује тешка мора. После, ни сад не могу да појмим како је капетан могао онако равнодушно да нас позове на овај несрећни лов...

Аха! прisetих се, та Савет неће пристати да иде у овај лов, а то ће и мене спасти да не пођем с капетаном.

Што се тиче Нид Ленда ту се већ не осећам тако сигуран, јер ма колико да је велика опасност она увек беше предмет уживања за његову кавгаџијску нарав.

Наставих читање Сијове књиге, али која вајда, кад ништа ке разумевах. Између редова видех само, страшно ужасно разјапљене чељусти.

У том тренутку уђоше Савет и Канађанин спокојна и весела лица. Она не знађаху шта их је очекивало.

Тако ми вере, господине, рече ми Нид Ленд, ваш капетан Немо — ђаво га однео! — тек што нам изјави један пријатан предлог,

— Е, гле, рекох ја, зар ви већ знате?

— Нека ми господин не замери, што ћу му рећи, умеша се Савет, да нас је командант „Наутилуса“ позвао, да сутра заједно посетимо она места где се лове бисерне шкољке... Он је у говору био веома ласкав и понашао се као прави центлман.

— Зар вам није ништа више казао?

— Ништа, господине, одговори Канађанин.

— Збиља, а зар вам није говорио ништа више о тој шетњи, о...

— Баш ништа, господине природњаче, Него и ви ћете ваљда с нама.

— Ја... без сумње! Видим да у томе налазите задовољство, мајстор Ленде.

— Да, то је љубопитно, врло занимљиво.

— Можда и опасно! додах пријатним гласом.

— Зашто опасно? упита Нид Ленд. Та то је једна проста шетња по спруду.

Дакле капетан Немо није сматрао за корисно да нам опише појединости ловљења бисерних шкољака?

— Хоћете да вам причам о самом лову или о несрећним случајевима, који...

О лову, одговори Канађанин, јер пре но што сиђемо на земљу, добро би било да је познамо.

— Е добро. Седите пријатељи, и ја ћу вам испричати све што сам од Енглеза Сира научио. Нид и Савет седоше на један диван а Канађанин одмах ће ми рећи:

— Господане, шта је то управо бисер?

— Драги Ниде, одговорих ја, за поету је бисер суза морска, за источне народе то је капља очврснуле росе: за женски свет то је накит дугуљастог облика што

се носи на прстима на врату и ушима; за хемичаре то је смеша фосфага и калцијума, карбоната с мало лепка, и најпосле за природњаке, то је просто одвајање болешљивих сокова из органа, који праве седеф код извесних двољускаваца.

— Грана мекушаца, на то ће рећи Савет, класа безглавних животиња, ред љускара.

— Тако је Савете, научниче. Дакле, између ових животиња с љуском, као морско уво, морски фазан, једном речи све оне које луче седеф, ту плаветникасто-љубичасту материју која образује унутрашњу страну њихових љусака, способне су да производе бисер.

— Па зар и шкољке?, упитаће Канађанин.

— И шкољке извесних потока у Шотланду, Велсу, Ирланду, Саксонији, Чешкој и Француској.

— Богме у будуће нам ваља бити пажљивији, одговори Канађанин.

— Али, наставих ја, мекушац, који нарочито прави бисер, то је тако звана бисерна шкољка драгоцене седефасте шкољка. Бисер није ништа друго до седефасто срашћење у кугластом облику. Он се обично налази прилепљен за шкољку од острице или у борама животињиним. У средини му се налази или зрно песка или какво тврдо тело, око њега се седеваста материја талози за више година у танким концентричним круговима.

— Да ли се нађе по више зрна бисера у једној шкољци?, упита Савет. — Тако је момче. Има извесних седефастих шкољака, које образују прави сандучић. Ту се налази острица и ја не сумњам да се у њој не налази мање од сто педесет ајкула.

— Сто педесет ајкула! повика Нид Ленд.

Зар сам казао ајкула?, запрепашћено упитих. Хтедох рећи сто педесет зрна бисера. Та за бога ајкула не би имало смисла.

— Тако је, рече Савет. Него, би ли господин био тако добар да нас научи како се извлачи овај бисер из шкољака.

— Ради се на више начина, а често на један исти. Кад је бисер прилепљен за љуске од шкољке, онда риболовци извуку острице кљештама. Али најобичнији је начин овај: седефасте шкољке простру се по асури исплетеној од траве што расте по обали. Оне поцркају на слободном ваздуху и после десетак дана оне почну трулити. Тада их потопа у један велики рибњак у коме је морска вода, затим их ваде и испирају. Од овог тренутка почиње удвојени рад раздвајања; прво се одвоје седефасте плочице, које се пакују у сандук од сто двадесет пет до сто педесет килограма. Затим извуку месо од острига и прокувају, а најпоследње га просеју, те тако добију и најситнија зрна бисера.

— Да ли цена таког бисера зависи од његове величине? запита Савет.

— Не само од његове величине, наставих ја, него и од облика, од боје и сјајности. Најлепша зрна зову се „бисер девојка“ или чисти крупан бисер, она се засебно образују у ткању мекушаца, боје су беле, често су непровидна, некада су прозирни и преливају се као опал. Обично су сферичног или крушастог облика. Сферичан се бисер употребљава за гривне а крушкаст за минђуше а пошто је најскупоценији, то се продаје на комад. Остали бисер, који је прилепљен за шкољку од остриге, а неправилног облика, продаје се по тежини. Најпоследње, у ред најлошији долази ситан бисер. Он се при продаји мери и најчешће служи као украс на црквеним стварима.

— Али овај рад, који се састоји у одвајању бисерних зрна по њиховој величини, мора да је дангубан и тежак рече Канађанин.

— Не, пријатељу. Овај се посао врши помоћу једанаест сита или помоћу сита разноврсно избушених. Бисерна зрна која остану у сити на коме има двадесет до осамдесет рупа, то су зрна првог реда. Она, која не пропадну кроз сита на којима има сто до осам стотина рупа, другог су реда. Најпосле бисерна зрна за која се употребљавају сита од девет стотина до хиљаду рупа образују ситни бисер.

— То је вешто измишљено, рече Савет, и ја видим да се раздвајање и класификовање врши механично. А да ли ћете нам моћи казати, колико доноси тај лов бисерних шкољака.

— Држећи се књиге Сирове, одговорих ја, места где се лове бисерне шкољке код Цејлона, дата су под аренду за суму од три милиона ајкула годишње,

— Ваљда франака?, настави Савет.

— Тако је франака. Три милиона франака, продужих ја. Али држим да оба места где се лове бисерне шкољке не доносе колико су пре доносиле. Тако американска места, где се лове бисерне шкољке доносила су за време владе Карла V четири милиона франака а сад доносе тек две трећине од те суме. Целокупни добитак од лова бисерних шкољака може се узети на девет милиона франака.

— Збиља, упита Савет, да ли се не прича о каквом зрву бисера које би врло много коштало?

— Са свим тако, драги мој. Прича се да је Цезар понудио Сервилију зрно бисера у вредности двадесет хиљада франака наше вредности.

— А ја сам чуо рече Канађанин, како је нека госпођа у старом добу пила бисер у сирћету.

— Клеопатра, на то ће Савет,

— Тако ми се пиће баш ни мало не допада, рече Нид Ленд.

— То је гадно, пријатељу Ниде, одговори Савет. Него само помислите, како је то богатство, кад једна мала сирћетна чаша кошта на петнаест стотина хиљада франака.

— Жао ми је што се нисам оженио том женом, рече Канађанин.

— Нид Ленд муж Клеопатрин! Красота! повика Савет.

— Шта? па ја за мало што се нисам оженио, одговори озбиљни Казађанин. А што се та ствар покварила, то није моја кривица. Бејак купио и ђердан од бисера Кати Тендер, мојој заручници, но која се за другог удала. Него, тај ме ђердан није коштао више од долара и по, а међу тим, — господин професор може ми веровати — бисер од кога беше начињен, не би прошао кроз сито од двадесет рупа.

— Добри Ниде, одговорих кроз смех, тај бисер направљен је од простих стаклених куглица, која су изнутра обложене светлом материјом.

— Ех, та светла материја, одговори Канађанин! мора да много кошта.

— Готово ништа! То није ништа друго него сребрнаста краљушт, покупљена по површини воде а чува се у амонијаку. Она не кошта ништа.

— Можда се за то Ката Тендер и удала за другог, одговори философски Нид Ленд.

— Али, рекох ја, наводећи опет говор на скупочени бисер, не верујем да је икада који владалац имао бољег од капетана Нема.

— Овај овде, рече Савет, показујући на величанствени украс што беше под стаклетом.

— Без сумње нећу се преварити, ако га оценим на два милиона.

— Франака! живо ће рећи Савет.

— Јест, два милиона франака, а капетана је без сумње коштало само труда да га скупи.

— Ех, повика Нид Ленд, шта нам смета да сутра, шетајући се, нађемо бисера оваке врсте.

— Ба! учини Савет.

— А зашто не?

— А нашта ће нам служити милиони на лађи „Наутилусу“?

— На лађи не, рече Нид Ленд али — — — на другом месту.

— Ох! на другом месту, учини Савет, машући главом.

— Заиста, рекох ја, мајстор Ленд има право.

— И кад би икада однели у Европу или Америку какво зрно бисера, од неколико милиона, учинили би бар да нам се верује, а у исто време то би много вероватније изгледале приче о нашим догађајима.

— Ја ти верујем, рече Канађанин.

— Али рече Савет, — који поче одводити говор са стране поучне, да није ово ловљење бисера опасно?

— Не, одговорих живо, само ако се учини извесна пажња.

— Шта ли се ставља на коцку у овом послу? рече Нид Ленд. Ваљда да се прогута неколико гутљаја морске воде.

— Тако, као што велите, Ниде. Збиља рекох ја, покушавајући да подржавам хладнокрван глас капетана Нема, да ли се ви бојите ајкула, драги мој Ниде?

— Зар ја? одговори Канађанин, харпунар по занимању. Та то је мој занат да се са двома титрам.

— Није овде реч о томе, рећи ћу ја, да се оне улове удицом, да се избаце на врх брода, да им се одсече реп сикиром, да их распоримо, да им ишчупамо срце и да га бацимо у море.

— Па онда о чему је реч?

— Та о лову у води.

— У води?

— Да, у води.

— Шта за Бога, зар са харпуном. Зар незнате господине, да су ајкуле веома сурове животиње. Окрену се на трбух па вас зграбе...

Нид Ланд изговори ову реч „зграбе“ таким начином да ми се кожа најежи,

— А шта ти мислиш Савете о ајкулама?

— Ја сам са свим на господиновој страни.

— Но, то ми се баш допада, рекох у себи.

— Ако мој господин мисли напасти на ајкуле, рече Савет, то онда не знам зашто и његов верни слуга не би с њиме био.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ СЕДМА

Зрно бисера од девет милиона

Дође и ноћ. Ја легох да спавам, али сам доста рђаво спавао. Ајкуле играху несносну улогу у мојим сновима.

Сутра дан у четири сахата из јутра пробуди ме стеварт, кога беше капетан Немо нарочито одредио да служи мене. С тога устадох брзо, обукох се и одох у салон.

Капетан Немо већ ме очекиваше.

— Господине Аронаксе, рече ми он, јесте ли спремни за пут?

— Спреман сам.

— Онда будите тако добри, те пођите са мном.

— А моји другови, капетане?

— Они су већ извештени и чекају нас.

— А зар не ћемо обући наше гњурачко одело?, упитах.

— Још не. Нисам дозволио да се „Наутилус“ приближи овој обали, па за то смо доста далеко од манаарског спруда; али ја сам наредио да се спреми чун. На њему ћемо понети и гњурачко дело, које ћемо обући онда, кад отпочнемо подморско испитивање.

Капетан Немо одведе ме до главних степеница, које су водиле на кров. Нид и Савет беху већ ту. Пет матроза с веслом у руци, очекиваху нас у чуну, који беше привезан за крај лађе.

Капетан Немо, Савет, Нид Ленд и ја седосмо у задњем делу чамца. Господар чуна узме крму, његова четири друга дочепаше своја весла, конопац би одрешен и ми се отиснусмо.

Чамац се упути југу, ка острву Манаро, које се заокружаваше на запад. Капетан Немо беше устао са свога места и посматраше море.

На његов знак, ленгер беше бачен и чун стаде.

— Ето приспесмо господине Аронаксе, рече капетан Немо. Видите ли онај узани залив. На том месту кроз месец дана састаће се многобројни чунови ради ловљења бисерних шкољака. Овај је залив веома згодан за тај посао. Заклоњен је од најјачих ветрова а и море овде није бурно. А сад, хајдмо обући наше скафандре, па да отпочнемо нашу шетњу.

Ја не одговорих ништа већ непрекидно посматрах ове сумњиве таласе. Матрози ми помогоше и ја обукох тешко морско одело. Капетан Немо и оба моја друга такође се обукоше. Ни један човек с „Наутилуса“ није нас пратио на овом путу.

Него пре но што ћу метнути главу у кожну куглу, ја приметих капетану да немамо фењера.

— Нису нам ни потребни, одговори капетан Немо, пошто нећемо ићи у велике дубине, те ће нам сунчеви зраци, довољно осветљавати пут.

Док капетан Немо изговараше ове речи, ја се окретох Савету и Нид Ленду; али ова два пријатеља

беху већ завукли главу у металну капу, те не могаху нити што чути, ни одговорити.

Остаде ми још једно последње питање за капетана Нема, па за то рекох:

— А где је наше оружје, капетане, камо нам пушака?

— Пушке! а нашто ће вам оне? Зар ваши горштаци не нападају медведе с мачем у руци, а после зар челик није сигурнији од олова. Ево вам једног оштрог мача. Метите га за појас, па онда да се полази.

Погледах моје другове. Они беху наоружани као и ми. Шта више, Нид Ленд, махаше једним огромним харпуном, који је био метнуо у чун, пре него што је пошао са „Наутилуса“.

За тим, угледајући се на капетана, допустих да ми метну на главу кожно куглу и наши ваздушни резервоари почеше одмах да раде.

Мало доцније матрози нас спустише с чамца једног за другим. Капетан Немо даде нам знак, Ми пођосмо за њим по благој низбрдици и ишчезосмо испод таласа.

Но ту ме оставише туробне мисли. Постадох за чудо спокојан.

На наше кораке подиже се читаво јато риба. Међу тим сунце беше високо одскочило и све већма осветљаваше водену масу.

Земљиште се мењаше мало по мало, и на место песка дође обичан пут са округлим каменицама, које беху превучене молускама и зоофитима.

Око седам сахати наиђосмо на милионе бисерних шкољака. Ове скупоцене молуске беху мрким бисусом припете, тако да се не могаху с места покренути. Шкољке су округле, имају тврде дебеле дуварове. Понеке су зеленим цртама украшене, а то су од млађих. Друге имају рапаву и црну површину, но оне су десетину и више година старе.

Капетан Немо показа ми грдну количину бисерних шкољака, и ја се уверих да је овај мајдан савршено неисцрпан. Нид Ленд похита те напуни своју мрежицу најлепшим мекушцима. Али се нигде не заустависмо јер је ваљало ићи за капетаном.

На једанпут се испод нас отвори грдна пећина, издубљена у једној романтичној гомили стена, које беху украшене подморским флором. Испрва ми ова пећина изгледаше са свим мрачна.

Капетан Немо уђе унутра а ми за њим. Очи ми се наскоро навикоше на сумрак. Али зашто нас наш загонетни вођа доведе у ову пештеру?

Пошто се сиђосмо низ доста стрмену низбрдицу, нађосмо се на дну неке рупе. Ту капетан Немо стаде и руком нам показа један предмет, који не бејаш још приметио.

То беше шкољка необичне величине, „велика. тридакна“, кропионица која у обиму заузимаше два метра, и по томе превазилазаше по величини ону, што украшаваше салон у „Наутилусу“.

Приближих се овом чудноватом мекушцу, који се својим бисусом беше прилепио за гранитну стену. Ова тридакна била је тешка најмање три стотине килограма, према чему у једној такој шкољци може бити петнаест килограма меса.

Обе љуске од мекушаца беху ошкрнуте. Капетан се приближи па завуче свој мач међу љуске, да се не би затвориле. За тим подиже руком кожасти покривач којим беше покривена животиња и ту, између лиснатих бора угледах једно зрно бисера велико као кокосов орах. Због своје округлине, савршене бистрине и дивне сјајности тај бисер био би накит неоцењиве вредности. Онако радознао пружих руку да га дохватим и опипам! Али ме капетан Немо задржи и кад он извуче мач, обе се љуске затворише.

Тек тада разумедох катетанову намеру. Он је оставио ово зрно бисера скривено под покривачем само за то да веће израсти, јер се сваке године сокови од мекушца одвајали и образовали на зрну вове концентричне слојеве. Само је капетан Немо могао познавати ову пећину где станује ово чудновато природно воће, и које ће кад буде сазрело пренети у свој скупоцени музеум. Ко зна, можда је по примеру Кинеза и Индијанаца, овај крупни бисер произвео на тај начин, што је у боре мекушца метуо парчета стакла или метала, преко којих се је мало по мало навлачила седефаста материја. Свакојако овај бисер, према ономе што ја познавах, могао је вредити најмање десет милиона динара. Одиста то је била права природна реткост а не луксузни накит, јер ја не могу замислити да има таквих женских ушију, које би га могле понети.

Посета код велељепне тридакне била је свршена! Капетан Немо остави пећину а ми за њим.

После десет минута заустави се капетан Немо. Помислих да се је зауставио за то, што хоће да се врати. Али то не би. Једним покретом он нам нареди да се згрчимо покрај њега. Рука му беше управљена ка једној тачки течне масе и ја пажљиво посматрах. На пет метара од мене појави се једна сенка и спусти до на дно. Страшна помисао на ајкуле обузе ми мозак, али ја се варам, јер још не бесмо наишли на ова океанска чудовишта.

То беше човек, жив човек, некакав Индијанац, некакав Црнац, некакав кукавац без сумње, који је дошао на жетву пре времена. Чамац му стајаше на неколико стопа изнад главе, а он се гњураше и излазаше на површину воде. Између ногу му беше камен ужетом привезан за чун. Помоћу тог камена он је се брже силазио на дно морско а то бијаше сав алат. Кад стиже на дно у дубини од једно пет метара, он на-

гло клече и стаде пунити свој џак шкољкама, које покупи око себе. Затим се врати натраг, испразни џак извуче камен и понови посао који није трајао више од тридесет секунада.

Тај нас гњурач није видео, јер нас заклањаше сенка од стене. Ја га посматрах с најдубљом пажњом. Посао му је текао правилно и за пола сата ништа му се не деси. Бејаш се већ свикао на тај приказ али наједанпут кад Индијанац хтеде клекнути на земљу спазих како учини покрет пун страха, како устаде и хтеде на врат на нос искочити на површину воде.

Одмах ми беше јасно од чега се тако поплашио, јер се једна грдна сенка појави изнад несрећног гњульца. То беше ајкула грдне телесине која се дијагоналним правцем приближаваше ватрених очију и разјапљених челоусти.

Ја бејаш ником поникао и не могах се ни маћи с места.

Прождрљива се животиња, размахнувши својим перајима, устреми на кукавног Индијанца који одскочи у страну те тако избегне ујед ајкулин, али не и удар њеног репа; јер га тај реп удари по прсима и баци на земљу.

Овај је догађај трајао једва неколико тренутака. Ајкула се врати и преврнув' се на леђа, спремаше се да прегризе Индијанца на двоје када ја осетих капетана Нема како се нагло подиже и мачем у руци пође право на чудовиште.

А ајкула у тренутку кад хтеде да прогута несрећног ловца примети свог новог противника окрете се на леђа и устреми се на њега.

Капетан Немо — чини ми се да га и сад гледам — беше се прибрао и са особитом хладнокрвношћу очекиваше страшно ајкулу, и кад се ова устреми на њега, капетан одскочи у страну, ванредном брзином из-

беже судар и забодје јој свој мач у трбух. Али не беше још свршено, јер се тек сад започе страшан бој.

Ајкула је, тако рећи, рикала. Крв је потоком јурила из њене ране. Море се обоји црвено, и кроз ову непровидну течност, нисам ништа више видео.

Најзад у једној бистрини приметих смелог капетана, како се ухватио за једно од животињских пераја па се вуче са чудовиштем, пробадајући му трбух у исто време својем мачем, али је никако не могаше потрефити у срце те да јој тако зада смртни ударац. Ајкула се копрцала толико да затим усколеба водену масу те таласи хоћаху да ме оборе.

Хтедох притрчати у помоћ капетаву Нему, али се од страха нисам могао ни помаћи.

Узвереним погледом посматрах овај приказ. Но на једанпут се промену борење. Капетан паде на песак сурван од грдне телесине, која беше на њ' прилегла. За тим се ајкулкне чељусти отворише, као оно маказе у лионици и капетан би пропао да Нид Ленд не јурну с харпуном у руци на ајкулу и да је не удари његовим страшним врхом.

Таласи се испунише црвеном масом и усколебаше услед покрета ајкулиног која удараше по њима неописаном жестином. Нид Ленд не беше промашио свој циљ. Животиња је крчала, и ударена по срцу она се копрцаше.

Међу тим Нид Левд беше ослободио капетана. Овај устаде без ране и оде право Индијанцу, брзо пресече уже, којим беше привезат за камен, узе га у наручје и једним сважним ударом пета изађе на морску површину.

Ми пођосмо за њим и за неколико тренутака приспесмо до ловачког чуна.

Прва брига капетанова беше да поврати живот овом несрећнику, и заиста под снажним трљањем Саве-

товим и капетановим мало по мало повраћаху се удављени осећаји. Он отвори очи, не може се замислити какво је било његово изненађење, а у исто време и страх, кад је видео четири гломазне кожане главе нагнуте над њим!

Капетан Немо извуче из џепа кесицу пуну бнсера па му мете у руку. Индијанац прими ову богату милостињу дрхћућом руком од човека из воде. Његове збуњене очи показиваху да није знао од каквих надчовечних бића доби наједанпут и срећу и живот.

На знак капетанов ми се поново спустимо на спруд од бесерних шкољака, и путем којим смо дошли, после пола сата дођосмо до ленгера, којим беше утврђен чамац Наутилусов за песак.

Пошто се укрцасмо, момци нам помогаше да се ослободимо тешких кожних кугала.

Прва реч капетана Нема, управљена на Канађанина беше:

— Хвала вам, мајстор Ленде.

— Капетане, рече Нид, ја сам вам вратио само оно, што сам дуговао.

Блед осмејак пређе преко усана капетанових и то беше све.

— На „Наутилус“! рече он.

Чамац је летео на таласима. После неколико минута сретосмо и леш ајкулин који пловљаше.

По црној боји, која беше по крају њених пераја, познадох страшну меланоптеру из мора индијског, праву врсту ајкула. Њена величина је прелазила двадесет и пет стопа. Огромна уста заузимаху трећину тела. То беше млада ајкула, што се познаше из шест реди зуба постављених у равнокраком троуглу на горњој чељусти.

Савет је посматраше са чисто научног гледишта

и ја бејаш сигуран, да ће је он међу рскавичаве рибе уврстити.

Док посматрах ову непокретну масу изађе из воде једно дванаест ових прождрљивих меланоопера и не обзирући се на нас, нападоше на лешину па се стадоше отимати око њених парчади.

У осам и по сахати вратисмо се на „Наутилус“.

Тада се пустих у размишљања о догађајима на нашем путу до манарске стене. Двоје ме је понајвећма занимало: беспримерна храброст капетана Нема и његово жртвовање за један људски створ, за једног представника оне расе, од које он бегаше под море. Ма шта се о њему рекло, тај чудновати човек не беше сасвим убио своје срце.

Кад му то приметих, он ми одговори мало потресеним гласом:

— Тај индијанац је, господине професоре, становник поништене земље, а ја још припадам и припадаћу, до последњег даха, тој земљи.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ОСМА

Црвено Море

Црвено море, по библијским предањима прослављено језеро, које кише никад не освежавају, које никаква знатнија река не окрепљава, које прекомерно испарава и које сваке године губи од своје течне масе метар и по! Чудноват је то залив, који да је затворенији, до сад би пресушио.

Ја не хтедох тражити разлога, зашто нас капетан Немо довуче у овај залив, али свакојачко беше ми по вољи да „Наутилус“ заброди у њ'.

9-ог фебруара, „Наутилус“ пловљаше најширим делом црвеног мора, између Сулкама на западној страни и Когфодака на источној страни.

Тога дана у подне, попе се капетан Немо на кров, где се ја налажах. Ја се зарекох да га нећу пустити да се сиђе пре, него што ма колико назрем његове намере односно будућности, Он ми приђе чим ме примети, пружи ми љубазно једну цигару, па ми рече:

— Но, господине професоре, како вам се допада Црвено море. Јесте ли се довољно нагледали дивота његових? Јесте ли видели и вароши на обалама његовим?

— Да, капетане Немо, одговорих ја.

— Само ми је жао, настави он, што вас не могу провести кров суецки канал, али прексутра ћете приметити дугачке насипе од Порт-Сајда, чим приспемо у Средиземно море.

— У Средиземно море! повиках ја.

— Да, господине професоре, зашто се ви томе чудите?

— Како се не бих чудио, кад велите да ћемо прексутра бити у Средиземном мору?

— Но, па шта се ту имате чудити?

— Ужасној брзини којом „Наутилус“ треба да иде да би обишао Африку те да прексутра буде у Средиземном мору.

— А ко вам каже да ћемо обилазити Африку, господине професоре?

— Мањ ако „Наутилус“ не мисли преко копна или земљоуза пловити...

— Или испод овога, господине Аронаксе.

— Испод истог?

— На сваки начин, мирно одговори капетан Немо. Одавно је природа испод тог земљоуза створила оно, што човек тек сада чини.

— Како? Нама предстоји неко изванредно путовање?

— Тако је, проћи ћемо кроз мој тако названи

„Арабијски — Тунел“. Он почиње испред Суеца а свршава се у Нелузијском заливу,

— Али на земљоузу је сам летећи песак.

— До неке извесне дубине, јер на педесет метара већ се налази само стење.

— Да ли сте ви тај пролаз случајно нашли?, запитах све више чудећи се.

— Нешто случајно, а нешто су ме на то навеле околности, управо више услед неких околности него ли случајно.

— Капетане, ја вас слушам и ако ми се уши буне.

— Тај пролаз постоји; ја сам се њиме већ користио иначе не бих се излагао опасности у овој узини.

— А смем ли питати, како сте то откриће учинили?

— Господине, одговори капетан, између људи, који се неће никад одвојити, нема никакве тајне.

Не мислећи ва ову примедбу слушах шта ће даље рећи:

— Господине Аронаксе, рече он, једно обично посматрање навело ме је на ово откриће. Ја сам приметио да у Црвеном и Средиземном мору има извесних врста риба које су савршено једнаке. Овај ме факат доведе на питање, да нема какве везе између ова два мора. Ако то постоји, онда вода мора тећи из Црвеног у Средиземно, пошто је различна висина морских огледала. Ја нахватах множину риба у близини Суеца, метух им бакарни прстен око репа па их опет бацах у море. После неколико месеци на сиријској обали ухватих неколико мојих егземплара с прстеном на репу. Тиме је била доказана веза оба мора. Ја је потражих с мојим „Наутилусом“, дрзних унутра, а неће дуго трајати па ћете се и ви возити кроз арабијски тунел.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА

Арабијски тунел

Још истог дана испричах Савету и Ниду шта сам разговарао с капетаном. Кад им рекох да ћемо се кроз два дана наћи у Средиземном мору, Савет се плесну рукама а Канађанин слеже раменима.

— Подморски тунел! рече он, па мора везана једно с другим! Да ли је ко год тако што чуо.

— Прика Ниде, одговори Савет, а да ли сте кад год што чули о „Наутилусу“. Нисте! па ево где он ипак постоји. За то немојте баш тако лако слегати раменима.

— Видећемо и то чудо! настави Нид Ленд тресући главом.

Следећег дана, 10. фебруара, показаше се неке лађе, које к нама пловљаху. Наутилус се загњури, али у подне изиђе опет на површину пошто море беше празно.

С Нидом и Саветом посадох се на кров.

Наваљени на једну страну од брода ћеретасмо које о чему, кад ће Нид Ленд, показујући на једну тачку, рећи:

— Видите ли што год тамо, господине професоре?

— Не видим ништа, одговорих, али твој је вид јачи од мога.

— Гледајте добро, продужа он, тамо десно од нас. Зар не видите нешто као фењер? Зар не видите неку масу, која као да се креће?

— Зацело, рекох, пошто сам не дишући посматрао, ја назирем на површини воде нешто што ми личи на некакво дугачко црно тело.

— Да није још какав Наутилус?, рече Савет.

— Није, одговори Канађанин, али ја бих се могао јако варати, кад то не би била каква морска животиња.

— Има ли китова у Црвеном мору?, упита
Савет.

— Има их кад што, драги мој.

— Али то није никакав кит, настави Нид Ленд, који никако не испушташе овај предмет из очију. С китовима сам ја у поверљивом пријатељству, и ја би његове покрете лако познао.

— Чекајте малко, рече Савет, Наутилус тамо плови, па ћемо скоро знати шта је то.

Заиста, црнкасти предмет наскоро беше само миљу од нас далеко.

Ах! та то плива! Гле, па то се и гњура, повика Канађанин. Сто му врага, шта то може бити? Кит није, јер реп није расцепљен.

— Али онда... рекох ја.

— Гле, настави Канађанин, па она се окреће и на леђа!

— Та то је сирена, повика Савет, права сирена, немојте ми за зло примити, господине.

Ова ме реч изведе на прави пут, и ја видех да ова животиња припада оним морским животињама од којих су постале басне о сиренама и рибама девојкама.

— Не, рекох Савету, то није сирена, али је то један значајни створ, од кога једва да има још неколико егземплара у црвеном мору. То је дугонг..

— Ред сирена, група риболика, поткласа моноделфина, одговори Савет.

— Нид Ленд не дизаше очију с казаног предмета. При угледу животиње његове очи сенуше као муња. Рука се покреташе, као да хоће да баци харпун. Чињаше се као да чекаше тренутак када ће скочити у море, те да је ту, у њеном елементу, нападне.

— О, господине, говораше дрхћућим гласом, тако што нисам у животу видео.

У овом изразу огледаше се сав харпунар.

У том тренутку показа се капетан Немо на равном крову. Он примети дугонга, разумеде положај Канађанинов, па му рече:

— Кад бисте имали харпун, мајстор Ленде да ли би вам и онда дрктала рука?

— О не.

— А да ли бисте волели да се још једном забавите вашим риболовом.

— Томе бих се веома обрадовао.

— Онда, можете покушати.

— Хвала вам, господине, одговори Нид Ленд а очи му као муња сенуше.

— Само, настави капетан Немо, тражим од вас да не промашите животињу, и то у вашем сопственом интересу.

— Је ли опасан лов на дугонга? упитах док Канађанин смаче раменима.

— Јесте, одговори капетан, Животиња напада на свога гониоца и преврне му чун. Али за мајстор Ленда не треба да се бринемо. Он има брзи поглед, сигурну руку. Ја сам му оно казао само зато, што се месо од ове животиње сматра као добро јело, а у колико знам, мајстор Ленд не мрзи баш добар залагај.

— Ах! рече Канађанин. Животиња је дакле још и укусна за јело?

— Јест, мајстор Ленде, њено је месо право месо, и у свима малајским земљама налази се на столовима владалаца. Услед тога много је лове, тако да је све мање има.

— Господине капетане, рећи ће на то Савет, ако је ово последњи примерак из ове расе, онда ће бити боље да сачувамо ову животињу у интересу науке.

— Можда, одговора Канађанин, али је у интересу кујне да је убијемо.

У тренутку дођоше седам људи на кров, један носаше харпун и уже спремљено као за лов на китове. Извадише чамац из његовог лежишта и бацише га у море. Шест веслача заузеле клупе а крманаш опет заузео своје место. Ја, Савет и Нид седосмо позади.

— Зар ви нећете, капетане? упитах.

— Не, господине, али вам желим срећан лов.

— Одгурнуше чамац и овај се устреми на дугонга, који се тада брчкаше у мору, на две миље од Наутилуса.

Кад се преближисмо животињи, почесмо лакше ићи, а весла захватаху воду без икаква шума. Нид Ленд, с харпуном у руци, намести се на предњем крају чамца. Харпун који се баца на кита, обично је утврђен за дугачко уже, које се брзо одвија када га рањена животања са собом понесе. Али наше уже беше дугачко само десет рифа, но утврђено за једно буренце, које ће показивати на површини воде у коме се правцу дугонг под водом креће.

Бејаш устао и тако посматрах канађаниновог противника. Овај дугонг беше много сличан Манату. Његово продужено тело завршиваше се у врло дугачак реп а пераја у нстоветне прсте.

Дугонг, кога Нид Ленд хоћаше напасти, беше дугачак бар седам метара, веома колосалне телесине. Он се не мицаше и канда спаваше.

Чамац се врло пажљиво приближи животињи на три метра. Ја се у пола подигао. Нид Ленд се мало завали натраг, па онда својом вештом руком баца харпун.

Одмах се зачу нека писка и дугонга нестале.

— Сто му врага! повика Канеђанин, па ја сам промашио.

— Не, рекох му, животиња је рањена, овде се види крв, али наше оружје није у жавотињи остало.

— Харпун, где је мој харпун! викаше Нид Ленд.

Матрози понова завеслаше а корманош окрете чамац ка бурету које пловљаше. Поново доватише харпун и чамац се опет пусти у гоњење животиње.

Ова се од времена на време појављаваше на површини; рана је није ни мало ослабила, па за то ванредно брзо пловљаше. Чамац под рукама веслача готово лећаше за њоме; по кад-кад дође му на неколико метара близу, и Канађанин беше спреман да се баци, али дугонг би се тада загњурио те га не беше лако погодити.

Може се мислити колико је Нид Ленд био раздражен, псовао је енглески што је горе могао.

Тако гоњасмо животињу читав један сахат, и ја почех веровати да јој нећемо доскочити, када животињи паде на ум луда мисао да нам се освети, зашто се само могла кајати.

Канађанин одмах примети њену намеру.

— Пазите! повика он.

Вођа чамца рече веслачима нешто на свом чудноватом језику, чиме их без сумње опомињаше да буду на опрези.

Кад дугонг беше само двадесет стопа далеко од нас, заустави се, и повуче много ваздуха у себе.

Затим се захукта и јурну на нас.

Чамац не могаше издржати удар, неколико тона воде запљусну у њ, ал, благодарећи вештини крманошевој, не преврте се. Нид Ленд забадаше свој харпун у циновску животању, која својим зубима беше докопала чамац, па га издизаше изнад воде. Ми бесмо попадали један на другог, и не знам како би се свршио овај чудни догађај да Канађанин, који непрекидно животињу удараше, најзад ову не погоди у срце.

Затим се зачу шкрипа зуба по блеху и дугонг ишчезе вукући харпун собом. Али наскоро се опет појави буде на површини воде, а после неколико тренутака указа се и тело животиње окренуто на леђа. Чамац прође покрај њега, закачи га па се врати на Наутилус.

Живу смо муку имали док дугонга не извукосмо на равни кров. Беше тежак пет хиљада килограма. Животињу разудише пред Канађанином. Још истога дана стевард ми донесе за ручак неколико парчета овог меса, које је бродски кувар вешто зготовио. Мени се учини изредно, као телеће месо.

Од осам до девет сати Наутилус оста на неколико метара под водом. По моме рачуну морали смо бити близу Суеца. Кроз баце на салону видех стење, које беше нашом лампом осветљено.

Кад, око девет и четврт, брод изађе на површину, одох на кров. Нестрпељив, да прођем кроз тунел капетана Нема, не могах више да издржим унутра, него изиђох напоље.

Наскоро у помрчини назрех бледу, због магле једва видиву, светлост на даљини једне миље.

„Кула Светиља“, рече неко иза мене. Кад се окретох, познадох капетана.

— Суецка Кула светиља, повтори он. Наскоро ћемо бити на улазу тунела.

— Мора да је пут кроз тунел тежак?

— Тако је, господиве. За то туде обично сам крманим. А сад ће се Наутилус загњурити, па за то вас молим, господин Аронаксе, да се сиђете доле.

Пођох за капетаном Немом. Баце се затвораше, резервоари ва воду напунише се, и брод се зарони на десет метара у воду.

Кад хтедох отићи у своју собу, рећи ће ми капетан Немо:

— Господин професоре, ако вам је по вољи, изволите самном у крманошеву собу.

Веома радо. Ја бих вас и сам за то умолио, али се нисам смео усудити, одговорих му ја.

— Онда изволте. Тамо ћете бар видети што се на овом и подземном и подводном путу може видети.

Капетан ме одведе ка средњим степеницама. На половини истих отвори једна врата и кроз горњи ходник оде до крманошеве собе, која као што знамо, штрчаше на задњем крају крова.

Кад заузесмо места, капетан Немо рече: „Ајде да потражимо наш пролаз.“

Око десет сати и тридесет и пет минута капетан Немо остави точак, дође к мени, па ми рече:

— Средоземно море.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТА

Циновски полипи

Једног дана седимо у салону ја, Канађанин и Савет и разговарамо се то о овоме, то ономе.

Канађанин беше добро расположен, па нам стаде причати о некаквим змијуринама које су у стању да умотају лађу и да је одвуку у морске поноре.

Тако је, рече нам, Капетан Богвер имао велике муке са неком грдном змијурином, које се једва спасао.

Баце на салону беху отворене, па се спрам наше електричне светлости могаше лепо распознати сваки предмет у мору.

На један пут нам Савет обрати пажњу на једну животињу, која се вијугаше наспрам наших прозора.

Мало доцније она приђе сасвим близу па се дохвати својом губицом за прозор.

Мени беше непозната ова животиња, па, да би је могао као што ваља проучити, ја је почех цртати.

При томе послу почесмо нагађати која је то животиња и Канађанин примети, да се баш у овим морима десио онај случај Капетану Богверу.

— То је можда поменута животиња, рече Савет.

— Не, одговори Канађанин, јер је она свој реп изгубила, а ова га има.

— То није никакав разлог, одговорих, јер се код ових животиња руке и реп обнављају и, за седам година, реп Калмара Богвера имао је довољно времена да поново истера.

— У осталом, настави Нид, ако то није баш онај исти а оно је његов брат!

И заиста показаше се друге животиње ове врсте пред прозором. Ја их набројих на седам. Оне образоваше „Наутилусу“ као неку почасну пратњу, и ја чух како губицом гребаху по лађином кошу. Дакле пратња како се само помислити може.

Ја продужих рад. Чудовишта се тако тачно држаху у нашој води, да се чињаху непокретна и ја их могах с прозора умањене прецртати.

Наједанпут „Наутилус“ стаде мирно. Један ударац и он се затресе из основа.

— Јесмо ли насели?, упитах.

— Свакојачко, одговори Канађанин, убрзо ћемо бити слободни, јер нисмо насели.

„Наутилус“ је пловио, али ипак није одмицао. Точак није радио. После неколико минута уђе капетан Немо у салон, а с њиме и његов ађутант.

Ја га нисам видео од неког времена, а сад је жалостан. Он приђе прозору, прегледа полипе и рече

неколико речи његовом помоћнику, ни речи не говорећи а можда нас није ни видео.

Овај изиђе, а у исти мах се капци затворише и салон одозго осветли.

Ја приђох капетану.

— Какав је то диван скуп полип, рекох му као какав посматрач на прозору од акваријума.

— Тако је, господине природњаче, одговори он, ми смо нападнути.

— Како то?, понових ја.

— Није друкчије, мој господине, точак нам је укочен. Ја мислим да је какав Каламар свој рожасте кљун метнуо између лопатица тако, да је се услед тога точак укочио.

— Па шта мислите чинити?

— Изићи на површину па потући све ове скотове.

— То већ није лако.

— Без сумње. Електричне кугле не могу ништа учинити овом меканом месишту, јер оне не наилазе на довољни отпор, те да се распрсну. Ну ми ћемо их напасти секирама.

— И харпуном, рече Канађанин, ако ми дозволите да у тој борби учествујем.

— Пристајем мајстор Ленде.

— Па и ми ћемо с вама, рекох ја.

Код средњих степеница стајаху десет људи са секирама, спремни за напад. Ја и Савет узесмо такође по једну секиру, а Нид Ленд узео свој харпун у руке.

„Наутилус“ се налажаше тада на површини воде. Један од бродске момчадије стајаше на највишем басамку и одврташе и заврташе на капку. Ну тек што завртњи беху одвојени, а капак се неком спољном снагом издиже. То су очевидно учинили полипи својим рукама.

У тај пар спусти се кроз отвор дугачка рука као змија каква, и одмах се и двадесет осталих спустише

даље. Капетан нагло пресече секиром на двоје ову страшну руку, која грчећи се, склизну низ степену.

У тренутку, кад ми појурисмо на равни кров, спустише се друге две руке, просецајући ваздух изнад једног момка који беше пред капетаном Немом, па га снажно издигоше у вис.

Капетан гласно јаукну па појури на поље.

Каква сцена! Несрећник, стегнут оним грдним пипком и притиснут брадавицама његовим копрцаше се по ваздуху, вичући у помоћ загушеним гласом. Ово позвање у помоћ беше ме ужасно потресло. Дакле ја имађах на броду свога земљака а можда и више њих! Ови срце парајући јауци остаће ми до века у памети.

Несрећник беше изгубљен. Па ко би га и могао ослободити ове ужасне везе. Међу тим капетан Немо јурнуо је на чудовиште па му још једну руку сикиром исече. Његов помоћник се добро бораше на другој страни „Наутилуса“. И бродска се момчадија бораше са секирама у руци. Канађазин, Савет и ја ударасмо по гомили мяса. Јак мошусов мирис беше испунио атмосферу то беше ужасно.

За тренутак мишљах, да ће се несрећни човек од већ малаксалог чудовишта ослободити. Седам јој руку беху одсечене, само што се једна једина креташе по ваздуху. Али кад капетан Немо и његов помоћник јурнуше на њега, из животиње јурну на нас млаз некакве црне течности, која у једној кеси на задњем телу стајаше. То нас чисто обневиди, и кад се овај облак растури, калмар беше ишчезао заједно са мојим несрећним земљаком!

Ал се храбро борисмо са чудовиштем! Десет до дванаест полипа беше напало на „Наутилус“. Ми се спотицасмо преко исечених змија које се копрцаху у боји од крви и мастила.

Чињаше се као да пипци ових животиња рашћаху као оно главе у хидре. Нид Лендов харпун забадаше се при сваком удару у затворено зелене очи калмарове. Али на један пут рука једног чудовишта удари мога храброг друга па га обори на земљу.

Ах! Моје срце хтеде да препукне од туге и жалости! Већ се отвори страшни кљун животињив изнад Нид Ленда, готов да га прогута. Ја појурих к њему. Али капетан Немо беше раније стигао. Његова секира ишчезе у грдним чељустима и Канађанин као неким чудом устаде и забодe полипу свој харпун дубоко чак до трећег срца.

— Сад сам вам вратио услугу за услугу, рече капетан Немо Канађанину.

Нид се поклони не говорећи ништа.

Ова је борба могла трајати четврт сата.

Чудовишта, савладана, унакажена, потучена, најзад очистише нам кров и ишчезоше под таласе.

Капетан Немо, окупан у крви стајаше непомично покрај фењера, гледаше у море, које прогута његовог садруга а сузе као киша тецијаше му из очију.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ ПРВА

Једна хекатомба

— Капетане, рекох ја.

Никакав одговор.

Ја га оставих. Савет и Канађанин дођоше к мени.

— Шта ли је то?, упитах.

— Топовски пуцањ, одговори Нид Ленд.

Ја бацих поглед на море и приметих лађу. Она иђаше све ближе нама и беше очевидно како јури под најјачом снагом.

— Каква је ово лађа, Ниде?

— По њеним једрима и по катарци, одговори Канађанин, смео бих се кладити, да је ово ратна лађа. Збиља, да ли она не долази да овај проклети „Наутилус“ уништи?

— Драги Ниде, одговори Савет, шта она може „Наутилусу“ нашкодити? Зар га може под морем напасти? Зар га може топовским ђулетом погодити и на дну мора видети?

— Реците ми Ниде којој народности припада ова лађа?

Канађанин скупи обрве, зажмури и управи свој хитри поглед на брод.

— Не могу, господине. Не могу да познам којој народности она припада, Нема никакве заставе. Али ја могу да вас уверим, да је то ратни брод, јер само где се на главној катарци вије онај дугачки а узани барјачић.

Тако ми посматрасмо једно четврт сата овај брод, који к нама пловљаше. Ну, ја не могах никако веровати да је он на овој даљини познао „Наутилус“ и да он знађаше каква је то подморска направа.

Наскоро ми Канађанин јави, да је то велики ратни брод с кљуном и дуплим панциром оклопом. Из оба димњака куљаше густ дим, једрила беху скупљена а катарка без заставе. Због велике даљине није се могла распознати боја поменутог барјачета.

Брод се брзо приближиваше. Капетан Немо ништа не предузимаше па стога беше изгледа за наше спасење.

— Господине, рече Нид Ленд, ако овај брод дође само на миљу далеко од нас, онда ћу ја скочити у море, па с тога тражим да и ви то исто учините.

Ја на то ништа не одговорих и непрестанце гледах брод који све то ближе бејаше. Само кад би могли до брода доћи, ми би на њ били насигурно примљени, па био то енглески, француски, американски или руски.

— Господин се без сумње опомиње да смо се ми већ мало практиковали у пливању. Он се може на мене ослонити да га до брода догурам, само ако је њему по вољи да пође за прика Нидом.

Таман хтедох да одговорим, а на броду се појави некакав облак. После неколико секунда задњи део „Наутилуса“ беше попрскан водом услед пада неког тела у море. Наскоро се зачу пуцањ.

— Шта?, па ови пуцају на нас! повиках.

— Храбри људи! промрља Канађанин.

— Дакле они нас не сматрају за бродоломце који се налазе на некој разбијеној лађи!

— С допуштењем, господине.... рече Савет. И отресе воду, што га попрска услед избачене кугле. — С допуштењем, господине, они су познали нарвала, па на њега пуцају.

— Али они морају знати, да имају посла с људима, повиках ја.

— Можда они баш с тога тако и чине, одговори Нид Ленд и погледа ме.

Тек тада ми беше све јасно. Без сумње сада се већ знало какво је то морско чудовиште. Командант Аврам Линкл'на приликом његова сукоба с „Наутилусом“ кад оно Канађанин баци харпун, познао је да је нарвал нека подморска направа која је опаснија него једна неприродна морска животиња.

Да, тако је то морало бити, и без сумње сад су у свима морима гонили страшну рушећу направу.

Оне ноћи кад нас оно у индиском океану затвори, он је без сумње имао борбу с неком лађом. Онај човек што је сарањен у коралном гробљу био зацело жртва каквог судара „Наутилусовог“. Јес јес, говорех ја у себи, тако је то морало бити. Тако се откри један крај завесе која покрива пун тајанствености живот капетана Нема.

Народи прављаху сад савез против њега и то не као против неког уображеног бића већ против човека, који се против њих заклео на неутолјиву мржњу.

Међу тим топовска ђулад непрестанце падаху у нашој близини, али ни једно не погоди „Наутилус“.

Панцер брод беше тада само три миље удаљен. Упркос непрекидној команди капетан Немо никако није хтео изићи на кров, а међу тим могао је само један једини удар да нашкоди кошу „Наутилуса“ само кад би правилно био управљен.

Тада ће ми канађанин рећи:

— Господине, ми морамо све учинити, да се овог несретног места курталишемо. Ми морамо да обратимо пажњу на себе! Сто му мука! Можда ће видети да смо ми поштени људи!

Нид Ленд узе своју цепну мараму, да њоме маше по ваздуху. Али тек што ју је био развио, а он, у пркос своје страшне снаге, сурва се на под ударен неком гвозденом руком.

— Несретниче, понови капетан, зар хођеш да те прикујем за кљун од „Наутилуса“, пре него што га на ову лађу наперим?

Не знам да ли је био страшнији овај узвик капетанов или је страшније било његово лице. Лице му је било бледо а било му је морало за неко време стати. Очи му беху избуљене а глас му дрхташе. Онако погнут над Канађанином, беше га ухватио за рамена, па га дрмаше.

За тим остави њега, окрене се ка ратном броду с кога пљуштаху топовске кугле, па повика:

— Ах! ти знаш ко сам ја, ти броде поганог народа! Не требају ми твоје боје на застави па да те познам! Гле! сад ћу ти ја показати моје!

И капетан Немо разви ван свога равног крова једну црну заставу са свим онаку, какву је на јужном полу оставио.

У тренутку удари једно ђуле у кош од „Наутилуса“, одби се од њега, пролете покрај капетана и паде у море.

Капетан Немо слеже раменима. Тада ће загушним гласом мени рећи:

— Идите доле са својим људима!

— Господине, повиках, зар ће те ви напасти ову лађу?

— Господине, ја ћу је на дно мора бацити.

— Немојте, за Бога, то чинити!

— Јест, ја ћу то учинити, хладно одговори капетан Немо. Немојте се ви мешати у ствари које вас се не тичу, господине. Случај је учинио те сте видели, што нисте смели видети. Напад је учињен. Одговор ће страшан бити.

Идите.

— Какав је то брод?

— Зар не знате? Е па, у толико боље. Бар његова националност треба за вас да остане тајна. Идите даље!

Шта сам знао друго него да послушам па то учинише и Савет и Канађанин.

Петнаест људи са „Наутилуса“ окружише капетана Нема и са неисказаном мржњом посматраху долазећи брод. Осећаше се како сви беху обузети истом жеђу за осветом.

Тек што се сиђох доле а зачу се удар по „Наутилусу“ и капетан Немо како виче.

— Удри, удри и упропашћуј узалуд своју ђулад! Али се нећеш измаћи кљуну мога „Наутилуса“. Само ја те нећу на овом месту сурвисати.

Ја се вратих у своју собу. Капетан Немо беше са својим ађутантом остао на крову. Точкови беху стављени у покрет. „Наутилус“ се брво удали из топовског домашаја непријатељског брода. Али гоњење једнако трајаше, при чему се капетан задовољи тиме, што једнако одржаваше ову даљину.

Око четири сахата по подне не могах више издржати нестрпљење и немир, па зато одох до средњих степеница. Баца беше отворена, ја дрзнух да изиђем на кров. Капетан Немо још иђаше брзим корацима тамо амо. Погледах на брод, који пет до шест миља беше удаљен.

Хтедох још једном своју реч уложити.

Али тек што прозборих, капетан ми нареди да ћутим:

— Ја сам у праву и ја се користим правдом; рече ми. Ја сам угњетаван а ево мог угњетача! Због њега сам изгубио све што сам волео и поштовао; отацбину, жену, децу, оца и мајку. Све ми је то пропало! Тамо је све што мрзим. Ћутите!

Бацих последњи поглед на брод, који своју парну снагу увећаваше. За тим потражим Савета и Нида.

— Ми ћемо бегати! повиках.

— Лепо, рече Нид. А какав је оно брод?

— Не знам. Али који био да је, он ће пред вече бити сурван у понор. Али свакојачко боље нам је са њим да пропаднемо, него да будемо саучесници у освети, која ко зна, колико је праведна.

— Тога сам мишљења и ја, одговори хладно Нид Ленд. Да причекамо ноћ.

Дође и ноћ. Дубока тишина владаше на миру. Компас показиваше, да „Наутилус“ није променуо свој правац. Чух како точкови правилно удараху по води. „Наутилус“ се држаше на површини и љуљкајући се нагињаше на леву а час на десну страну.

Ја се бејаш са својим сапутницима решио да бегамо у оном тренутку кад се лађа приближи тако да нас може видети или чути, јер беше месечина. А кад већ будемо на крову ове лађе, онда ћемо ако се то може, предупредити судар или бар чинити све што нам околности буду световале. Покашто ми се чињаше да се „Наутилус“ спрема за напад. Али он се ограничаваше на томе, што би пустио свог противника да му се приближи, па би по том одма потерао.

Један део ноћи прође мирно. Ми бесмо пажљиви и говорисмо мало, јер бејасмо узбуђени. Нид Ленд беше готов да сваки час скочи у море, тако да га морадох молити за стрпљење. По моме схватању „Наутилус“ је требао оклопницу напасти на површини воде, и тада бегство не само да би било могуће него и врло лако.

Око три сахата изјутра сав узбуђен изиђох на платформу. Капетан Немо стајаше на предњем крају близу његове заставе која се лепршаше изнад његове главе. Он не скидаше очију са оклопнице, која беше две миље далеко од нас. Видех јој зелену и црвену ватру, и беле фењере, по густом диму видеше се да је ватра доведена на највиши степен. Варнице, које избијаху на димњацима обасјаваху атмосферу.

Тако стајаш до шест сахата, а капетан Немо не примети ме. Лађа мало застаде, па онда започе поново команду. Тренутак није био далеко, када ћу ја са својим друговима, док „Наутилус“ напада на свог противника, оставити овог човека.

Таман хтедох да се сиђем доле, те да их о томе известим, кад помоћник праћен од неколико мрнара,

изиђе на платформу, капетан Немо их не виде или не хтеде да их види. Они скидоше ограду са платформа, а фењер и крмарницу толико увукоше у лађу да они беху равни с кровом. Горња површина велике гвоздене цигаре беше равна тако, да јој ништа не сметаше у кретању.

Ја се опет сиђох у салон. „Наутилус“ се држаше на површини. Јутарњи зраци пробише кроз горње слојеве воде. Страшни 2. јуни поче свитати.

Око пет сахата познадох по брзомеру да „Наутилус“ иђаше лакше; беше очевидно да пушта противника да му се приближи, у осталом топовска ватра беше све јача, и ђуљад падаше са свију страна.

— Пријатељи, рекох, тренутак је ту. Један удар руке, па нека нам бог буде у помоћи!

Нид Ленд беше спреман, Савет миран, а ја сав узбуђен једва могох па се уздржим.

Одмах у библиотеку. У тренутку кад отворих врата, што воде ка средишним степеницама, затворише се баце.

Канађанин јурну ка степеницама, али ја га уздржах. По добро познатом мирису познадох да пуне водом резервоаре. И заиста „Наутилус“ одмах потону под воду за неколико метара.

Видех шта се хоће. Све беше доцне. „Наутилус“ није мислио да оклопницу нападне онамо где је имала непостојни панцир, него испод воде где није био заштићен металним покривачем.

Нас поново затворише да неби били сведоци несретног догађаја што се припремаше. Једва имађасмо времена да приберемо мисли. Затворени у тој соби само се погледасмо ни речи не говорећи. Дух ми беше помућен. Био сам у ужасном стању, јер очекивах страшну катастрофу. Ја очекивах, ослушкивах, живех само кроз слух!

Међу тим „Наутилус“ поче ускоравати свој ход. За кратко се време беше толико захуктао, да сав дрхташе.

Наједанпут дрекнух. Осетих удар.

Чисто осећах како челични кључ силно пробија, чух пуцкање. „Наутилус“ је таког силином ударио, да је брод кроз пробио као оно што игла једриличара пробија платно.

Не могах се држати и готово онесвешћен јурнем из ове собе у салон.

Капетан Немо беше ту. Нем намрштен, непомирљив гледаше он кроз прозор.

Грдна маса тоњаше под водом, и ваљда да не би ништа изгубио од њене слутне борбе, „Наутилус“ се у исто време спушташе у дубину с њом. У даљини од десет метара гледах разбијен кош лађин, у који јураше вода. По томе се указаше двоструки редови топова и грудобрана. Кров беше покривен црним сенкама, које се без реда кретаху.

Вода покри све. Несретници се пентраху по ужетима, пужаху се на катарке, враћаху се под воду.

Забезекнут, укочен од страха, са накострешеном косом, гледах разрогаченим очима, нем и недешући! — Нешто неодољиво вуцијаше ме ка прозору.

Грдна лађа полако тоњаше у дубину. „Наутилус“ мотраше на сваки њен покрет. На један пут се чу пуцањ. Збијени ваздух разнесе кров, као да је ватра у унутрашњости избила. Вода беше тако узнемирена, да и „Наутилус“ изгуби свој правац.

За тим несрећни брод поче брже да тоне. Дође на ред жртва препуна корпа на катарци, за тим њена греда претоварена људима, најзад врх главне катарке. За овим исчезе тамна маса, а по том сви људи беху повучени у страшни понор.

Ја се окретох према капетану Немо. Овај ужасни целат, прави архангео мржње, непрекидно гледаше тамо. Кад све падне на дно онда капетан оде на врата своје собе и у ову уђе. Ја сам га пратио очима.

На задњем дувару видех слику једне још младе жене са два мала детета. Капетан Немо посматраше их неко време, пружи им руке па јецајући клече на под.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ ДРУГА

Последње речи капетана Нема

После овог страховитог призора затворише прозоре, али не хтедоше салон поново осветлити. У унутрашњости „Наутилуса“ владаше само помрчина и нема тишина. Он остави ово кобно место ванредно брзо. Куда ли ће сад? Северно или јужно? Куда ће сад да плови овај човек после ове освете?

Ја се вратих у своју собу, затекох Савета и Нида у највећем ћутању. Мене обузимаше нека несавладљива гроза кад год би помислио на капетана Нема.

Око једанаест сати појави се опет електрична светлост. Ја одох у салон. Он беше празан. Ту посматрах разне инструменте.

„Наутилус“ пловљаше према северу с брзином од двадесет и пет миља у сахату, час на површини час испод морске површине а час опет на тридесет стопа испод исте.

Један поглед на крову беше ми довољан па да видим, да смо на улазу залива и да пловљасмо у северно море.

Ја држим — или се можда и варам — да ово авантуристичко путовање „Наутилусово“ трајаше четр-

наест до двадесет дана, и ко зна колико би још трајало, да се не сврши катастрофом. О капетану Нему није било више ни помена, такође ни о његовом ађутанту. Ни један од бродске момчади не даде се видети. Готово непрестанце „Наутилус“ иђаше под водом, и кад би изишао да обнови ваздух, отвараху се или затвараху баце саме. Положај беше несношљив; не знађах где смо се налазили.

Па и Канађанин, кога стрпљење и снага беше издала, не даде се више видети. Савет му није био у стању ни једну реч измамити, па стога се почео бојати, да себи не учини какво зло у наступу лудила или чежње за отацбином. За то га је својски надгледао.

Појмљиво је, да нам је под оваким околностима положај постао несношљив.

Једног дана, — кад, не могу баш рећи — бејах пред зору заспао тешким и тврдим сном. Кад сам се пробудио, видех Нид Ленда како се нада мном наднео па ми шапће:

— Ми ћемо да бежимо !

Ја се подигох.

— А кад ћемо? — упитах.

— Прве ноћи. Чим се види, да на „Наутилусу“ нема никакве страже. Као да је на броду овладала нека забуна. Хоћете ли се спремити, господине?

— Хоћу, а где се налазимо?

— Наспрам земље, коју јутрос кроз маглу угледах на 20 миља источно.

— Каква је то земља?

— Не знам, али која да је нека је ми ћемо бегати.

— Тако је, Ниде! Јес, ми ћемо ове ноћи бегати, па макар нас море прогутало.

— Море је бурно, ветар је јак али двадесет миља у лаком чуну „Наутилусовом“ прећи, за мене није ништа страшно. Ја сам непримећен приправио нешто хране и неколико стаклета воде.

— Са свим добро.

— У осталом, настави Канађанин, ако ме ухватите на делу, ја ћу се убити а нећу се предати.

— Па ћемо заједно умрети.

Ја сам био на све спреман. Канађанин ме остави да изиђем на кров али ту се једва држах од удара таласа, небо беше натмурено, атмосфера магловита, па зато је се морало бегати одмах. Није се смело губити ни дана ни часа.

Вратим се натраг у салон пун страха и чежње да сретнем још једном капетана Нема, и вољах и не вољах да га видим. Па шта бих му могао казати? Ништа. Боље је, дакле, да му више не излазим на очи. Боље је да га заборавим ! Па ипак!

Како ми беше дугачак овај дан, последњи који треба на „Наутилусу“ провести. Нид Ленд и Савет избегаваху да са мноштем разговарају бојећи се да се не издаду.

Око шест сахати узео сам да једем, и ако не бејаш ни мало гладан. На силу бога жвакао сам само да бих имао више снаге.

У пола седам дође Нид Ленд у моју собу па ми рече:

— Ми се пре поласка нећемо више видети. Око десет сахати месец још не изгрејава и тако ће нам мрак добро доћи. Дођите у чун. Ја ћу вас са Саветом тамо чекати.

Чим ово рече, Канађанин оде тако, да нисам имао времена ни да му одговорим.

Желео сам да сазнам правац „Наутилуса“ за то одох у салон.

Ми пловљасмо С. С. И. веома брзо и на дубини од педесет метара.

Бацих последњи поглед на чуда природе, на драгоцености нагомилане у оном музеју који ће једном

отићи на дно мора. Читав сахат остадох посматрајући при светлости ове драгоцености, која се под стакленим затонима светљаху. За тим се вратих у своју собу.

Ту наукох јаке морске хаљине, узех своје белешке и пригрлих их као какве драгоцености. Срце ми јако лупаше. Моја узнемиреност и радозналост без сумње би ме издали код капетана Нема. Шта ли је он чинио у овом тренутку?

Стадох ослушкивати на вратима његове собе, и чух неко ходање. Капетан Немо беше унутра, он не беше још легао. При сваком покрету чињаше ми се, да ће мени доћи и упитати ме, зашто ћу да бежим? Тада би ме спопао опет неки неисказани немир. Једном ми дође на ум да уђем у капетанову собу.

Каква луда мисао! Ну срећом те не учиних то него легох на своју постељу не би ли утишао нерве. Живци ми се мало умирише али ми се у мозгу појави сав живот на броду „Наутилусу“, све што бејаш доживео од мог састанка са „Аврам Линклна“ па до оног грозног призора кад онај ратни брод пропаде са свима људима. Тада ми се указа капетан Немо преко сваке мере велики, као карактер са натчовечним особинама, коме не беше равна.

Тада беше пола десет сати. Ухватио сам се рукама за главу да ми не прсне. Затворих очи и не хтедох ништа мислити. Дакле, још пола сахата. Чекање би ме могло до лудила довести.

У један пут зачух звуке оргуље неке жалосне мелодије, неку неописану хармонију, звечећи израз једне душе, која хоће да прекине земаљске везе. Ја ослушкивах готово не дишући, онако као што капетан Немо беше занесен музикалним усхићењем, које га беше уздигао ван границе овог света.

По том се поплаши од једне вамисли. Капетан Немо се налазио у салону, кроз који сам ја морао проћи,

да би побегао. Ту га морадох последњи пут наћи. Па ако ме види, ако хтедне говорити са мном! Један његов покрет могао би ме уништити, једна једина реч, могла би ме заковати за његов брод!

Тада беше десет сахати. Дошло је време, кад ми ваља собу оставити и отићи својим друговима.

Нисам се смео више задржавати јер је могао капетан Немо к мени доћи. Отворих нечујно па ипак ми се учини, као да шарке зашкрипнуше на вратима. Но можда само уображавах.

Тако се провлачих кроз мрачне ходнике „Наутилуса“. На сваком кораку застајкивао сам да бих угушио куцање срца.

Кад дођох на врата у ћошку салона, ја их полако отворих. Салон беше савршено мрачан, гласови оргуље полако брујаху. Капетан Немо беше унутра, али ме не виде, тако беше занесен.

Лагано пређох преко тепиха чувајући се и најмањег шушња који би ме могао издати. Требаше ми пет минута док до врата дођем која воде према библиотеци.

Таман их хтедох отворити а капетан дубоко уздахну, услед чега се ја следих на месту. Он устаде, приђе к мени са прекрштеним рукама, ћутећи, и посрћући као каква авет. Он јецаше и чух како мрмљаше — последње речи које чух из његових уста:

— Свемогући Боже ! Доста! Доста већ!

Сав престрављен пожурих се у библиотеку. Докопах се средњих степеница и кроз горњи ходник дођох до чамца. Кроз отвор којим су се и моја два супарника послужила, уђох унутра.

— Само брзо! — повиках.

— Одмах! — одговори Канађанин.

Рупа која је у челичном лиму „Наутилусовом“ изрезана, била је одмах затворена и једним енглеским

кључем, за који се постарао Нид Ленд, зашрафљен. То исто беше учињено и са отвором на чуну и Кађананин отпоче одвијати завртње, који нас држаху за подморски брод.

Тада се на један пут зачу унутра нека ларма, некакви гласови. Шта ли је то било? Да ли нису приметили наше бегство? Нид Ленд утури ми мирно један мач у руку.

Тако је! промрљах ја, умећемо умрети!

Канађанин беше напустио свој посао. Али једна реч, двадесет пута поновљена, једна страшна реч откри ми узрок ове узбуне на броду „Наутилус“.

Та узбуна дакле није била због нас!

— Маелстром! Маелстром! беше узвик.

Маелстром! Страшнију реч на још страховитијем месту заиста нисмо могли чути. Ми се дакле налажасмо на овом опасном месту норвешких обала. Да ли је „Наутилус“ у овај амбис одвучен у тренутку кад наш чамац требаше да се од њега откачи?

Као што је познато, између фарерских и лофодских острва стешњено море у времену прилива образује један вртлог неодољиве снаге, којој никада никаква лађа није против стати. Са свију страна хоризонта овамо струје страховити таласи и средитежна снага овог вртлога распростире се на педесет километара, тако да не само бродови него и китови и бели медведи пропадају овде.

Ту је наишао „Наутилус“ било случајно или по вољи капетана Нема. Он описа једну стазу која одмах постаде ужа. С њим беше одвучен и наш чун, јер једнако бејаше за њ утврђен.

Обузе нас самртни страх крв нам стаде а ладан зној проби по челу! Па каква хука владаше око нашег трошног чуна! Некакво кркљање, које пролазаше кроз

васелену услед одјека. Таласи се ломљаху и сурваху у амбис.

Какав положај! Ми бејасмо бацани час онамо час овамо. У „Наутилуса“ пуцаху гвоздени мускули.

— Ми се морамо храбро држати, рече Нид, и завртње поново утврди. Ако се уздржимо чврсто на „Наутилусу“, још се можемо и спасти!

Још не беше то ни изговорио, кад се зачу праска. Завртњи попустише, чамац би, као камен из праћке избачен из његова лежишта у вртлог.

Ја бејех при том ударио главом о гвоздену ограду и услед јаког потреса онесвеснух.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ ТРЕЋА

Закључак

Овим се сврши подморско путовање. Шта се ове ноћи деси, како се чамац из оног страшног вртлога искобеља, како се ја с Нид Лендом и Саветом снасао, из ове бездане, не могу да кажем. Кад се повратих, лежао сам у једној рибарској колеби на Лофодским острвима. Оба моја друга беху здрава, они сеђаху поред мене и притискиваху ми руке. Ми се загрлисмо срдечно.

Тог тренутка не могасмо мислити да се у Француску вратимо. Саобраћајва средства између северних Норвега и југа ретка су. Морамо дакле чекати на какав брод, који свака два месеца овуда пропливи.

Овде дакле, окружени племенитим људима, који су нас примили, размишљах о мојим чудноватим догађајима. Ја сам их описао тачно, ни један догађај није пропуштен, свака је ситница забележена.

Да ли ће те ми веровати? Не знам, Него то и није важно. Смем рећи, да имам права говорити о мору

испод кога сам провео десет месеци, и пропутовао двадесет хиљада миља, ја имам право да причам о овом подморском путовању, на коме познадох тако разноврсна чуда у индијском океану, црвеном и средоземном мору и атланском океану, и у леденим поларним морима.

Али шта је било с „Наутилусом“? Да ли је могао да се одупре сили Маелстрома? Да ли он и даље чини насиља по морима или је у последњој Хекатомби нашао свој гроб? Да ли ће нам таласи једног дана изнети његово својеручно писмо о животу му? Да ли ћу и ја најзад дознати име тога човека?

Ја се надам томе. А у исто време верујем да је његова снажна направа надјачала вртлог и да је „Наутилус“ изишао здрав читав и из овог несрећног места где су толике лађе пропале !

Ако је ово истина, ако капетан Немо још живи у води, тој његовој новој отаџбини, онда има наде да ће се мрзост у овој подивљаној души уталожити!

Пре шест хиљада година писано је: „Ко је икада дубине подморске могао испитати?“ Само су два човека на свету у стању, да дају одговор на ово питање. Капетан Немо — — и ја.

Крај